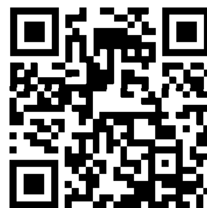

Robert L. Rankin
Bucureşti, 1968

FACULTATEA DE LITERE ŞI FILOSOFIE DIN BUCUREŞTĬ

ELEMENTE UNGUREŞTĬ

ÎN

LIMBA ROMÂNĂ

CERCETATE DE

SIMEON C. MÂNDRESCU

ABSOLVENT AL ŞCÓLEI NORMALE SUPERIÓRE

DIN BUCUREŞTĬ

BUCUREŞTĬ

TIPOGRAFIA CURŢIĬ REGALE, **F. GÖBL FII**

12, Pasagiul Român, 12

1892

D-luĭ B. Petriceicu-Hasdeu

Dedică acéstă primă încercare în semn de recunoştinţă

Elevul sĕŭ.

INTRODUCERE

Nu sînt eŭ cel dintîiŭ, care mi-am propus să desleg chestiunea elementelor ungurești în limba română. S'aŭ maĭ ocupat și alții, dar toțĭ aŭ comis o greșală, care este capitală, când e vorba de elemente streine într'o limbă óre-care.

Picot în *„Documents pour servire à l'étude des dialectes roumains“* arătând greșala tuturor, celor ce s'aŭ ocupat cu cercetarea elementelor strĕine din limba nóstră, după ce vorbește de încercările luĭ Albert Schott și Diez, adaugă: «En dehors de ces travaux plusieurs auteurs ont dressé des listes des éléments étrangers contenus dans le roumain ; on a calculé la part, de ce qui revient au slave, au grec, au turc, au magyar, mais toutes ces études, quelque intérêt qu'elles présentent d'ailleurs, ont un défaut capital ; elles confondent en un seul tout, les emprunts faits aux langues étrangères dans les divers pays roumains.»

Și'ntradevĕr așa și este. N'aĭ de cât să rĕsfoeștĭ orĭ-ce încercare de felul acesta, și veĭ vedea, ce nedrepțĭ sînt în apreciarea limbeĭ române, punĕnd pe socotéla eĭ, fel de fel de bazaconiĭ, saŭ din lipsă de o justă

metódă saŭ numaĭ și numaĭ spre a-șĭ servi interesele, pe carĭ le vînéză.

Cel dintĭiŭ, care ne vorbește de elemente ungureștĭ în limba română, e *Jerney Iános,* care la 1844 și 45 intreprinde o călĕtorie în Orient, pentru a cerceta Atelkuzul. La 1851 a fost publicat resultatul acesteĭ călĕtoriĭ sub titlul *Jerney János keleti utazása, a magyarok óshelyeinek kinyomozása végett,* coprindênd douĕ volume. In volumul I înșiră între altele și cuvintele bănuite de el ca ungureștĭ, audite în Moldova. Și Dómne, ce trebue să'țĭ maĭ vadă ochiĭ! găseștĭ aci o grămadă de cuvinte, pe carĭ el ni le dă ca fiind de proveniență maghiară, pe carĭ n'a îndrăsnit să le înșire între ungurisme nicĭ măcar d. Alexics György. Voiŭ înșira aci numaĭ câte-va din ele, ca să se vadă principalele sale minunățiĭ.

Opăresc din abárlom, *obraz* din ábrázat, *adaus* din adás, *hac* din ág, *ocol* din akol, *armaș* din armás, *înșelare* din csalni, *buhă* din bika, *țîngănesc* din csengek, *țuc* din csokolok, *fiu* din fiú, *ibric* din ibrik, *călăuz*—kalauz, *Crăciun* — karácsony, *par*—karo, *ocară* — káromlás, *gard* — kert, *mișcare* — mozgás, *muștar*—mustár, stâlp—oszlop, *cărăuș* — szekeres, *zurgalăŭ*—zörgetyü.

Acestea sînt principalele etimologiĭ fantastice din Jerney Iános keleti utazása în privința ungurismelor moldoveneștĭ. Cât pentru circulația cuvintelor înșirate, de el, cred că el saŭ le-a cules de pe la Ciangăiĭ din Moldova, saŭ că pentru o bună parte din ele a întrebuințat Lexiconul Budan, din care a extras cuvinte pentru susținerea teorieĭ sale.

La 1871 apare lucrarea luĭ *Robert Roesler: Romä-*

nische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens.

In acéstă lucrare găsim la pag. 347 următorul titlu: *Das Magyarische im Rumänischen* adică: *Elementul unguresc în limba română.*

Sînt cunoscute intențiunile luĭ Roesler precum și întréga luĭ teorie. Din acest punct de vedere privește el și elementul unguresc din limba română. El nu recunóște vechimea acestuĭ element [1]) ca nu cum-va faptul acesta să pótă fi adus ca un argument în contra teorieĭ sale. La pag. 124 zice: «Elemente ungureștĭ în limba română nu sînt multe; puținul pare a fi luat în timpurĭ maĭ recente. Ca argument pentru orĭ contra continuitățeĭ locuințeĭ Românilor în Dacia nu e potrivit nicĭ de cât, căcĭ influența s'a întins numaĭ asupra părțiĭ vestice a națiuneĭ române, fiind-că coloniilor ungureștĭ din Moldova nu le putem atribui mare influență.»

De altfel chiar la început își începe el studiul sĕŭ prin o greșală, susținênd, că influența unguréscă ar fi numaĭ lexică [2]).

Etimologiĭ fantastice câte vreĭ! ex: adă, bade, tabără, curvă etc.

In *Nyelvtudómànyi Közlemények* vol. 14, apare la 1878 un studiŭ, care trecênd prin condeĭul luĭ *Hunfalvy Pál* va purta în sine tot ce acesta gândea și simțea în apreciarea limbeĭ și raporturilor nóstre cu nația, din care pretindea, că face parte.

Lucrarea luĭ Hunfalvy e apărată în cât-va și de

[1]) In cele maĭ vechĭ scrierĭ ale nóstre se găsesc elemente ungureștĭ.

[2]) «Was ich in vielfältiger romänischer Lecture an Ungarismen — denn auf lexicologisches allein beschränkt sich der Einflusz des Magyarischen auf das Romänische—notirt habe, theile ich hier mit» (pag. 347).

renumele, la care a ajuns el. Acésta însă nu mĕ va împedeca de a-ĭ arĕta o parte din greșelile, carĭ din neștiință saŭ rea voință saŭ strecurat în lucrarea sa.

Studĭul sĕŭ sĕ împarte în 3 părțĭ: Prima parte tractéză despre vechimea și originea limbeĭ române și despre relațiunile bisericeștĭ ale Românilor. In partea a doua urméză descrierea limbeĭ române și în fine a treia intitulată: «*A magyar nyelv hatása a rumunra*" — Influența limbeĭ maghiare asupra celeĭ române—este o lucrare analógă cu cea întreprinsă de mine și decĭ partea care în cazul de față prezintă maĭ mult interes.

Intre sufixe de origină maghiară admite și pe *ș* din *sutaș, armaș* etc. D-nul Hasdeŭ în Mag. Etym, p. 1948 a dovedit latinitatea acestuia și prin urmare nu voĭŭ maĭ face vorbă de geaba.

Are și Hunfalvy destule etymologiĭ fantastice, dintre carĭ voĭŭ înșira aci numaĭ principalele, să se vadă unde póte ajunge și un om ca Hunfalvy.

Aluat din alutó, levain, ferment, pâte, pâtisserie. Cuvêntul acesta îl găsim și la celelalte limbĭ neolatine, evindent că modificat după natura fie-careĭa din ele; port. levado, prov. levat, néap. levato, it. lievito etc. Al nostru aluat presupune un typ latin *allevatum saŭ levatum și nicĭ de cât pe ungurescul alutó. ***Bàn*** din bán-guvernator și monedă. ***A bușdi,*** jaillir avec violence, bouilloner, se fâcher, din buzdulni. E onomatopeic ca și a ***durăi,*** pe care-l înșiră toțĭ între elementele ungureștĭ a limbeĭ române.

Dar ce să maĭ zicem, când Hunfalvy face până și pe beata ***Filmă*** ungurόĭcă, pe care cu un an maĭ

târziŭ A. de Cihac o va deduce din serbica *Vila*, încercându-se să combată aserțiunea d-luĭ Hasdeŭ din „*Zina Filma, Goțiĭ și Gepiziĭ în Dacia*“, că anume Zina Filma ar fi venit de la Goțĭ prin intermediul Gepizilor de la Tisa, cu carĭ Româniĭ din Temișana aŭ fost în contact.

Apoĭ maĭ știțĭ minune? *Vodă* al nostru e de origine maghiară! Și iată de ce: Find-că se zice Petru-Vodă, Mihaĭŭ-Vodă ca și în Ungurește: Péter-Vajda Mihály-Vajda, adică titulatura e pusă după numele de botez, de acea Vodă nu maĭ e slav, ci unguresc, fiind-că în scrierile vechĭ îl găsim ocupând acelaș loc, ca și Vodă.

Punerea titulatureĭ după numele de botez saŭ după pronume îșĭ are originea nu la Ungurĭ, ci la Slavĭ, de unde s'a introdus la noĭ de odată cu o mulțime de termenĭ administrativĭ.

Cu un an în urma studĭuluĭ de maĭ sus, apare volumul al II-lea din Dictionnaire d'étymologie dacoromane a luĭ A. de Cihac, cuprinḑênd: Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais. Cât pentru elementele ungureștĭ, pe carĭ le admite el în limba română, va fi destul să arĕt numaĭ o parte din onomatopeele, formațiunĭ curat româneștĭ, carĭ le găsim înșirate ca fiind de proveniență maghiară, ca să se vadă valórea lucrăriĭ sale cel puțin în partea care ne privește.

Bocăesc, ***bocănesc***, ***bodogănesc*** din dobogni, ***ciripesc***, csiripelni, csirpelni, ***cuțiu*** kuszi, kutya, ***dăînăesc***, ***dănănăesc***, dalolni, danolni, ***durduesc***, ***duduesc***, ***durăesc***, ***dărăesc***, ***dîrăesc***, dörditni, dördülni, dörgeni, dörögni, dörreni, durrogni,—deaci

durdă, fusil ; *hodorogesc* cu derivatele luĭ, hadarászni, hadarni, *hârăesc, hîrîesc*, hörögni, hörgeni, *jăpăesc*, csapó, *pitpălac*, pittypalátty, *tongănesc*, kongani, kongatni, *ţuc, ţocăesc*, csokolni, *zîngănesc, ţîngănesc*, zengeni, csengeni, *zornăesc, zorăesc, zurăesc, zurzuesc*,—de unde zurgălăŭ, zörgetni, zörgeni, zörögni, zörreni, csörgetni, csörögni, csörgö, csörgetö, csörgetyü, zörgetyü.

Nu maĭ vorbesc de celelalte etimologiĭ trase de pĕr ale luĭ A. de Cihac, privitóre la elementele ungureştĭ din limba română, căcĭ dacă aşĭ vrea să le înşir pe tóte aci, ar eşi o listă prea mare.

Sĕ venim acum la o altă lucrare maĭ recentă şi care a început să se traducă în revista *Ungaria* din Cluj, redactată de d-nul *Moldován Gergely*.

Lucrarea a apărut în Budapesta la 1888 sub titlu: «*Magyar elemek az oláh nyelvben*». Elemente ungureştĭ în limba română. Autorul este d-nul *Alexics György român* ca şi d-nul *Moldován Gergely* în a căruĭ revistă se publică traducerea eĭ. O critică amănunţită n'am să-ĭ fac, căcĭ cele zise relativ la predecesoriĭ sĕĭ se pot aplica în parte şi la d-sa. Un lucru însă 'l deosebeşte de toţĭ, şi care 'l scóte maĭ mult la iveală, anume dorinţa de a pune pe socotéla limbeĭ române cât maĭ multe elemente ungureştĭ, ca şi când asta ar fi o glorie pentru Ungurĭ, pe carĭ ca *cetăţean ungur*, ca şi d-nul Moldován Gergely trebue să'ĭ slujască cu ce póte.

La d-sa maĭ mult de cât la orĭ care altul găseştĭ cuvinte, carĭ pentru imensa majoritate a Românilor sînt o *terra incognita* fiind-că sînt în uz numaĭ în părţile, pe unde Româniĭ sînt aşa de amestecaţĭ cu

Ungurii, în cât a fost peste putință sĕ nu li se altereze limba.

Pe acéstă cale ajunge să spună la p. 128 a lucrării d-sale: «În lucrarea mea se pot găsi peste 1000 de cuvinte“, și anume acésta o zice după ce vorbește de cele 508 ungurisme ale luĭ A. de Cihac și de cele 137 ale luĭ Hunfalvy.

Dacă d-sa, ca să facă o carte mare și plăcută Ungurilor, ***pentru a fi premiată de Academia unguréscă***, înșiră tot ce spune că ar fi auzit, maĭ știŭ și eŭ pe unde—și ce n'o fi auzit, nu e mirare că se laudă, că ar fi constatat în limba nóstră peste 1000 de cuvinte.

De sigur că știe d. Alexics György, că într'o încercare de felul acesteĭa, maĭ cu sémă când pot să planezĕ asupra nóstră atâte și atâte bănuelĭ, un singur ***hallotam*** — l'am auzit — nu este probă îndestulătóre pentru existența unuĭ cuvînt. După alte probe putem să ne dăm și noĭ părerea nóstră, dar în tot cazul probe trebue aduse.

Am împărțit lucrarea mea în două părțĭ, cuprindênd prima parte provincialismele și cuvintele din vechile nóstre scrierĭ, carĭ astăzĭ trăesc numaĭ ca provincialisme, dacă n'aŭ dispărut cu totul, iar partea a doua, cuvintele comune tuturor Românilor din Dacia traiană.

Aci însă o nouă chestiune: *Ce condițiunĭ trebue* ***să întrunéscă o vorbă, ca să pótă figura într'o încercare intitulată : Elemente ungureștĭ în limba română?***

Luând de basă întinderea teritorială a cuvintelor

ungureștĭ din limba română, putem face urmĕtórea clasificație:

a) vorbe, carĭ ș-aŭ câștigat dreptul de împămîntenire, ajungênd să fie órecum indispensabile.

b) vorbe, carĭ avênd înpămîntenirea și ajungênd în limba literară, din lipsă de uz aŭ devenit neînțelese și carĭ pierdênd dreptul de maĭ 'nainte saŭ că aŭ supravețuit ca esilate în părțile unde Româniĭ aŭ fost în maĭ apropiată atingere cu Unguriĭ, saŭ că aŭ dispărut cu totul — numĕrul acestor din urmă însă e prea neînsemnat.

c) vorbe carĭ sunt înțelese numaĭ de Româniĭ de sub coróna S-tuluĭ Stefan, și de o parte din Româniĭ de peste Milcov.

In acéstă a treia categorie avem douĕ subdivisiŭnĭ:

1) vorbe, carĭ avênd o întindere maĭ mare aŭ și o valóre maĭ mare și

2) vorbe întrebuințate numaĭ unde amestecul cu Unguriĭ e maĭ mare.

Cât pentru prima categorie, acea a cuvintelor carĭ 'ș-aŭ câștigat dreptul de împămîntenire, nu maĭ încape îndoială, că va trebui să figureze în tótă întinderea eĭ și se și găsește în partea a doua a lucrăriĭ mele.

Categoria a doua va putea figura aci numaĭ dóră pentru a se putea da ințelesul cuvintelor din vechile nóstre scrierĭ, carĭ devenind neînțelese aŭ trebuință de esplicație. Nu trebue însă a li se da acestora valórea celor din prima categorie, căcĭ multe din ele le găsim numaĭ la scriitorĭ ardelenĭ, carĭ lasă că scrieaŭ pentru ómenĭ cu puțină carte, dar nicĭ eĭ

nu prea știeaŭ multă. Cu tóte acestea nu e maĭ puțin adevěrat, că pentru trecutul nostru sînt destul de importante. Maĭ interesante sînt acelea, carĭ s'aŭ păstrat în gura poporuluĭ de peste munțĭ, de unde aŭ fost luate pentru a fi introduse în limba literară, carĭ însă, necâștigând simpatia literaților de maĭ târziŭ saŭ póte chiar și neavênd ocasiune să facă cunoștință cu aceștia, aŭ fost date uităriĭ.

Fiind-că staŭ în strînsă legătură cu provincialismele, de acea le-am și înșirat între acestea.

Urméză să vedem, ce vom face cu vorbele, carĭ se aud numaĭ la Româniĭ de peste munțĭ saŭ în unele localitățĭ de peste Milcov.

Aci rĕspunsul e maĭ greŭ, chestiunea fiind maĭ delicată.

A esclude o parte din vorbele rostite zilnic de o parte dintre Românĭ n'ar fi óre o nedreptate pentru eĭ și o greșală neertată?

A pune pe socotéla limbeĭ române vorbe, carĭ se aud într'un cerc prea restrîns în proporție cu marea întindere a națiuneĭ române, n'ar însemna a voi să daĭ limbeĭ ceva, ce ea în realitate nu posedă, ceva de prisos, de care ne-avênd trebuință sigur că nu va voi să facă uz și nicĭ că-l va recunóște de al sĕŭ?

Urmĕtórele ne vor da soluțiunea :

Cuvinte streine într'o limbă óre-care se introduc prin una din cele două păturĭ a uneĭ națiunĭ : clasa cultă și popor, saŭ prin amîndouĕ de odată.

Să luăm maĭ întîiŭ cazul, când vorbele streine se introduc prin clasa cultă. Un împrumut de felul acesta e la noĭ recent, nu s'a sfîrșit, continuă încă.

Este împrumutul de cuvinte francese, carĭ aŭ venit aducênd pe aripile lor cultura occidentală. Constituția cu întreaga eĭ terminologie e o dovadă despre aceasta.

Cuvintelor acestora le e asigurată existența'n limba română fiind-că aŭ întrat prin clasa cultă și de aci s'aŭ generalizat, și apoĭ îșĭ sprijinesc originea pe limba unuĭ popor, care se póte lăuda cu o cultură și literatură din cele maĭ bogate, cultură, care nu nĭ-a fost impusă, ci noĭ am căutat-o.

Nu tot așa stă lucrul cu cuvintele, carĭ ne vin de jos în sus. Aci se pot întâmpla două lucrurĭ, pentru carĭ decide numaĭ și numaĭ epoca'n care se află limba unuĭ popor. Dacă acele cuvinte intră'n limba poporuluĭ atuncea, când e în formațiune, aŭ cu mult maĭ multe probabilitățĭ de a ajunge la o valóre literară, decât dacă intră atuncĭ, când limba este fixată prin deosebite opere naționale — de sine ințeles că numaĭ întru cât póte fi vorba de o fixare a limbeĭ. Cele carĭ intră în limba poporuluĭ, când așa numita limbă literară a ajuns a fi quasi formată, aŭ iarășĭ maĭ multe probabilitățĭ de a fi primite în acésta, când aŭ ajuns a fi ințelese și întrebuințate de o mare parte a poporuluĭ.

In fine când introducerea de cuvinte urmează amêndouĕ curentele de o dată, urmele sînt și maĭ numeróse și maĭ durabile.

Din acest punct de vedere să privim acum elementele ungureștĭ din limba română.

Contingentul ungurismelor din limba română a fost dat nu pe cale culturală, ci numaĭ și numaĭ prin contactul acestor douĕ popóre. Nu se pot compara

ungurismele din limba nóstră cu franţuzismele, despre cari vorbiĭ maĭ sus; este tocmaĭ curentul contrar: de jos în sus.

In două periode s'ar putea împărţi influenţa limbeĭ maghiare asupra celeĭ române:

Primul şi cel maĭ vechiŭ, în care influenţa s'a întins asupra tuturor Românilor, a fost un factor însemnat în formaţiunea limbeĭ şi ne-a dat cel maĭ însemnat contingent, căcĭ dela acesta avem nu numaĭ cuvinte, ci şi sufixe şi apoĭ cunoscută este valórea unuĭ sufix, când acesta străbate într'o limbă óre care.

Al doilea ar fi acela care n'a încetat şi nicĭ nu va înceta, cât timp vom avea în vecinătatea nóstră pe Ungurĭ. Acest period însă nu ne dă alt-ceva de cât vorbe, carĭ şi acestea majoritatea rĕmân printre Româniĭ, carĭ sînt în condiţiunĭ maĭ favorabile pentru primirea lor.

Astăzĭ limba română literară este maĭ mult saŭ maĭ puţin fixată şi prin urmare prea puţine probabilităţĭ aŭ ungurismele din periodul al doilea de a străbate în ea.

Şi-ar zice cine-va: Dar bine! cum adică aŭ maĭ puţină probabilitate de a se strecura până în limba literară cuvinte carĭ se vorbesc numaĭ de o mică parte a poporuluĭ?

Iată cum:

Când limba e în formaţiune, cel ce vrea să scrie, învaţă limba de la popor şi anume de la acea parte din popor, în mijlocul cărora a trăit. In chipul acesta unuĭ element, care a putut prinde rădăcinĭ acolo, i se dă ocasiune să crescă, să 'nflorescă şi să

aducă róde, dacă are fericirea de a fi cunoscut de cel ce scrie.

Nu tot ast-fel stă lucrul cu stadiŭ de quasi fixare a limbeĭ. Acest stadiŭ al limbeĭ presupune, ba chiar pretinde de la scriitor, o cunóștere cât se póte de perfectă a eĭ. Unde se învață acésta? In școle saŭ în tot cazul sub conducerea autorilor, carĭ servă de model. Format în chipul acesta scriitorul, maĭ adăogând la acésta și dorința de a fi înțeles și prin asta speranța de a câștiga simpatiile cititorilor, se va feri de provincialisme, va căuta vorbe de o valóre cât maĭ mare, fără ca prin acésta să-ĭ fie esclusă inspirația din popor

Să revenim acum la chestiunea, care ne preocupă. Era vorba de categoria a treia a elementelor ungurești din limba română: putea-va figura ea aicĭ fără ca să dăm limbeĭ ceva, ce ea în realitate nu posedă, un lucru de prisos, saŭ putea va fi lăsată la o parte fără ca se nedreptățim pe ceĭ ce o aŭ?

Rĕspunsul e dat óre-cum prin cele espuse până aci.

Putem pune între elementele limbeĭ române acele vorbe carĭ sînt în uz cel puțin la majoritatea Românilor de peste munțĭ saŭ de peste Milcov și acésta din două cause :

a) Fiind-că unele din ele se găsesc și în unele scrierĭ vechĭ, dar n'aŭ fost destul de tarĭ să-șĭ asigure un loc în limba literară, ci aŭ remas înțelese și întrebuințate numaĭ de aceĭa, din mijlocul cărora aŭ eșit;

b) Fiind-că astăzĭ sînt în uz la o mare parte de Românĭ, la popor, în a căruĭ producțiunĭ: poesiĭ, basme, anecdote, ghiciturĭ și proverbe le găsim deja in-

trate și deci prea ușor s'ar putea întîmpla, ca un scriitor, căruia i-ar fi mai familiare, să introducă unele din ele în literatura cultă, să le dea o nouă, o mai întinsă viață.

Acestea vor figura în cercetarea de față sub titlu de *provincialisme*, cuprindênd partea I a lucrării.

Am esclus pe acelea, cari se aud numai în părțile mai amestecate cu Unguri, căci unde am ajunge dacă am zice d. e., că ***boroșhârdăŭ, arviz*** și ***kerestul*** sunt elemente unguresti în limba română, fiind-că le găsim la Românul sătmărean, Ungaria, care zice: a venyit ***árvizul*** și nyia dus ***boroșhordaele*** = a venit povoiul și ne-a dus buțile de vin, mergem pe drum ***kerestul*** = mergem peste drum etc.[1])

Se vor găsi multe și de acelea, cari cu tóte că intră în acéstă din urmă sub-divisiune, am fost obligat să le înșir aci, căci le-am găsit intrate în vre-o producțiune poporană din părțile unde amestecul cu Ungurii a fost și este și astăzi destul de considerabil.

De alt-fel scopul acestei încercări nu este numai de a constata numĕrul mare saŭ mic al elementelor unguresti din limba română, mai ales al provincialismelor. Noi avem douĕ literaturi, cari până acum se balanțéză: una eșită din popor, și alta din cabinetele gândirei măestrite. Cât pentru poesia poporană, de care până acuma s'a făcut așa de puțin uz pentru formarea gustului tinerimei, am putea zice, că în frumusețe prevalează doinele ardelenești pe cele din România liberă, iar cântecele haiducești din România liberă pe cele de peste munți.

---

[1]) T. Fr. p, 22.

Și unele și altele trebuesc puse'n mâna tinerimeĭ, căcĭ sunt unicele, carĭ pot da literatureĭ artistice o direcție basată pe spiritul național românesc.

In producțiunile poporuluĭ însă vom găsi și cuvinte necunoscute, fiind-că așa de variate sînt influențele actualĭ,—necum cele trecute!—în diferitele părțĭ locuite de Românĭ, pe cât de diferită e și sórtea lor. In producțiunile Românilor de peste munțĭ vom găsi multe ungurisme și germanisme, căcĭ maĭ aŭ și astăzĭ nenorocita ocasie de a împrumuta câte ceva de la aceștia. Pentru înțelegerea acestor producțiunĭ am înșirat aci atâte cuvinte, carĭ alt-cum n'aveaŭ nicĭ un rost să figureze aci.

Să nu li se dea însă acestora o valóre maĭ mare de cât li se cuvine, căcĭ nu cred, că vre-o-dată să schimbăm ***pălăria*** nóstră cu ***colopul*** de peste munțĭ și nu trebue de cât ca și acolo în locul ***coloparuluĭ*** ungur să avem ***pălărierĭ românĭ***, ca colopul să dispară, saŭ să piardă mult din tărîmul, ce-l ocupă astăzĭ.

Dacă am aplica cuvintelor acestora legea de ***circulațiune a vorbelor*** a d-luĭ Hasdeŭ, am vedea la ce minimă valóre se reduc. Aprópe pentru tóte cuvintele de origine maghiară se găsesc sinonime, carĭ le fac concurență și le scad din valóre.

Ca dovadă citez aci o poesióră din colecțiunea mea inedită, unde aceașĭ idee e dată prin douĕ vorbe, una de origine maghiară și alta de origină latină :

Ochișorĭ negri, cernițĭ,
Luațĭ sémă, ce iubițĭ,
Să nu v'aflațĭ ***celuițĭ***.
Ochișorĭ negri, rotațĭ,
Luațĭ sémă ce luațĭ,
Să nu v'aflațĭ ***înșelațĭ***.
Las să plângă ochiĭ meĭ,
Dacă n'am vĕdut cu eĭ.

Plângețĭ ochĭ și lăcrămațĭ,
Că voĭ sîntețĭ vinovațĭ,
Bine sémă nu luațĭ
Și vĕ aflațĭ ***înșelațĭ.***

Atâta pentru influența lexică.

Influența însă n'a fost numaĭ lexică, avem și sufixe de proveniență maghiară anume ***șug (șîg)*** și ***șag,*** primul născut din ***ség*** ex: bete***șug*** (bete***șîg***) din beteg***ség,*** mește***șug*** din mester***ség*** și al doilea din ***ság,*** ex: găzdu***șag*** din gazdag***ásg,*** bobono***șag*** din babona***ság*** etc.

Aceste sufixe devenind româneștĭ ca și slavicul ***nic,*** turcescul ***giu*** etc., aŭ fost aninate și la cuvinte de altă origine, fără să-șĭ piardă accentul, ex: prietișug (prietin-șug) ĭeftinșug, vălmășag, moloșag, adăușag, maierșag, rămășag, furtișag etc.

Dar încă ceva:

Timpul și mijlócele nu 'mĭ-aŭ permis să cercetez și numele localităților de origine maghiară; de acea să nu căutațĭ aci nicĭ ***Ardealul,*** nicĭ ***Băcăul,*** nicĭ ***Fărcașul,*** nicĭ alte multe, ce s'ar putea pretinde de la acéstă a mea încercare.

Sinonimele macedo-româneștĭ nu le-am luat nicĭ dintr'un dicționar—fiind-că un ast-fel de dicționar din nenorocire nu există,—nicĭ le-am pus de la mine, căcĭ până acum nu sunt stăpân pe acest dialect.

Golul, ce se putea naște de aci în încercarea de față, a fost acoperit de amicul și colegul meŭ C. Cosmescu, Român din Macedonia, căruĭa îĭ mulțumesc pentru serviciul adus întru lămurirea cestiuneĭ, ce mĭ-am pus spre deslegare.

PRESCURTARĬ.— LITERATURA

Act. S. Actele soboruluĭ bisericeĭ ortodoxe răsăritene din Ardeal din a. 1850.

A. Gy. Magyar elemek az oláh nyelvben ; irta *Alexics György*. Budapest 1888.

Alex. Bal. Balade, adunate și îndreptate de *V. Alexandri.* Iassi 1853.

Alex. Poes. pop. Poesiĭ populare ale Românilor adunate și întocmite de *Vasile Alexandri*. Bucureștĭ 1862.

Anal. Acad. Analele societatiĭ academice romane. 1867—1877.

Ant. P. O ședătóre la țară saŭ povestea luĭ Moș Alb, de *Anton Pann*; părțĭ 2. Bucureștĭ 1851.

A. Odob. Scrierĭ literare și istorice ale luĭ *A. I. Odobescu*, 3 volume. Bucurescĭ 1887.

Arch. Archivu pentru filologia și istoria de *Tim. Cipariu.* Blasiu 1867.

Arsène Darmesteter : La vie des mots étudiée dans leurs significations. Paris 1889.

August Fuchs : Die Romanischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Lateinischen. Halle 1849.

Aurel. Tera. Tera nostra. Schiţe economice asupra Românieĭ de *P. S. Aurelianu*. Bucureştĭ 1875.

Babos. Nouveau dictionnaire français-hongrois et hongrois-français, *Coloman Babos*. 2 vol. Pest 1851.

Balassa Iozsef : A maghar nyelvjárások osztályozása és jelemzése. Budapest 1891.

Bal. Mór. Uj teljes magyar és német szótár *Dr. Ballagi Mór*. Pesten 1869.

B. Dos. *Dosofteĭ Mitropolitul Moldoveĭ* 1671—1688. Psaltirea în versurĭ, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de *Prof. I. Bianu*. Bucurescĭ 1887.

Bobb. Dictionariu rumanesc, lateinesc şi unguresc dein orenduiala Excelentii Sale Preosfintitului *Ioan Bobb*. Clusiu 1822 şt 23.—2 volume.

Cat. Calv. Catechismulu calvinescu impusu clerului si poporului românescu sub domnia principiloru Georgiu Rákoczy I şi II. transcrisu cu litere latine după ediţiunea II tipărită în anulu 1656, însocitu de una excursiune istorica şi de unu glosariu. Georgiu Baritiu Sibiu 1879.

Cihac. Dictionnaire d'étymologie daco-romane. I. Éléments latins comparés avec les autres lan-

gues romanes. Francfort s. M. 1870. II Éléments slaves, magygyars, turcs grecs-moderne et albanais par *A. de Cihac.* Frankfort s. M. 1879.

Cip. Crest. Crestomatia seau Analecte literarie dein cartile mai vechi si noue romanesci, tipărite şi manuscrise, incepundu de la seclulu XVI pana la alu XIX, cu notitia literaria, adunate şi alese de *Tim Cipariu.* Blasiu. MDCCCLVIII.

Col. ined. Colecţiunea mea inedită.

Col. l. Tr. Columna luĭ Traian; anĭ 9.

Conv. Lit. Convorbirĭ literare; toţĭ aniĭ.

Creangă. Scrierile luĭ Ioan Creangă: Volumul I. Poveştĭ, volumul II: Diverse.

C. V. Codicele voroneţian cu un vocabular şi studiŭ asupra luĭ de *Ion al luĭ G. Sbiera.* Cernăuţ 1885.

Cz. et F. A magyar nyelv szótàra, a magyar tudomànyos Akadémia megbizásából készitették *Czuczor Gergely* és *Fogorasi Iános;* 6 volume: Pest 1862—1872.

El. Sevast. Nunta la Românĭ. Studiŭ istorico - etnograficu - comparativ de *Elena Sevastos.* Bucurescĭ 1889.

Etym. Mag. Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbeĭ istorice şi poporane a Românilor, lucrat după dorinţa şi cu cheltuĭéla M. S. Regeluĭ Carol I, sub auspiciele Academieĭ române de *B. Petriceĭcu-Hasdeu.*

Fab. rom. Fabule române alese, adunate şi publicate de *G. Petrini.* Iassi.

Fab. Sion. 101 fabule de *George Sion.* Bucureştĭ 1869.

Familia. Foaia enciclopedica şi beletristica cu ilustraţiunĭ; aniĭ XI, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV şi XXVI.

F. Il Foia ilustrată; an. I. Sibiu.

Frédéric Diez : Grammaire des langues romanes. Tome I traduit par Auguste Brachet et Gaston Paris ; Tome II traduit par Morel Fatio et Gaston Paris. Paris.

Gaz. Trans. Gazeta Transilvanieĭ ; de la 1839—1890.

G. D. Teod. Poesiĭ populare române, culegere de *G. Dem. Teodorescu.* Bucurescĭ 1885.

G. Dem. Teodorescu. Incercărĭ critice asupra unor credinţe, datine şi moravurĭ ale poporuluĭ românŭ. Bucurescĭ 1874

Gustav Gröber : Zeitschrift für romanische Philologie, herausgegeben von Dr. Gustav Gröber. 1877—1881.

Hasd. Cuv. Cuvente den bătrănĭ. B. Petriceicu-Hasdeu. Bucureştĭ vol. 1878, vol. II 1879, vol. III 1881.

I. Bar. Istoria prea-frumosuluĭ Arghir şi a prea-frumoaseĭ Elena, de *Ioan Barac.* Braşov 1809.

I. et B. Doine şi strigăturĭ din Ardeal, date la iveală de Dr. *Ioan Urban Iarnik* şi *Andreiu Bârsan* Bucurescĭ 1885.

I. Eliade :	Vocabularu de vorbe streine în limba romana adica: slavone, unguresci, turcesci, nemțesci, grecesci. etc. Bucuresci 1847.
Ioan Nădejde :	Istoria limbeĭ și literatureĭ române. Iașĭ 1886.
Ioan Slavicĭ :	Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bucowina. Wien und Teschen 1881.
Jerney.	Jerney Iános keleti utazása a magyarok' öshelyeinek kinyomozása végett, 1844 és 1845. 2 volume. Pest 1851.
Közlemények.	Nyelvtudományi közlemények ; kiadja a magyar tudományos Akademia nyelvtudományi bizottsága. Szerkeszti *Hunfalvy Pál.* De la 1872—1886. (In volumul al 11 se cuprinde lucrarea d-luĭ *Edelspacher Antal* RumunElemekamagyar nyelvben).
L. Șăin.	Elemente turcescĭ în limba română de Lazăr Șăineanu. Bucurescĭ 1885.
Lex. B.	Lesicon românescu-latinescu-ungurescu-nemțescu, quare de maĭ mulțĭ autorĭ, în cursul a trideci și maĭ multor anĭ s'a lucrat seu Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum etc. etc. Budae 1825.
Let.	Cronicele Romanieĭ séŭ Letopisețele Moldavieĭ și Valahieĭ; a doua edițiune, revĕḑută, înḑestrată cu note, biografiĭ și fac-simile etc. etc. de *Michail Kogălniceanu.* Vol. I și II. Bucureștĭ 1872, vol. III. Bucureștĭ 1874.

Mag. ist.	Magazinu istoricu pentru Dacia subt redacția luĭ *A. Treb. Laurian* și *Nicol. Bălcescu.* — vol. I, II, III. 1845—1846.
Marian Desc.	Descântece poporane române, culese de *S. Fl. Marian.* Suceava 1886.
Marienescu Bal.	Balade culese și corese de *At Marianu Marienescu.* Peşta1859.
M. Căn.	Poeziĭ populare. Doine culese și publicate întocmaĭ cum se zic, de *Mihail Căniann.* Iașĭ 1888.
Miklos. Alban. For.	Albanische Forschungen I. Die Slavischen Elemente in Albanischen, von *Dr. Franz Miklosich* Wien 1870.
Miklos. Beiträge.	Beiträge zur Lautlehre der Rumunischen Dialekte, von *Dr. Franz Miklosich.* Wien 1881.
Miklos. Lex. Pal.	Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum, emendatum auctum edidit *Fr. Miklosich.* Vindobonae 1862—1865.
Miklos. Rum. Untersuch.	Rumunische Untersuchungen. I. Istro- und Macedo-Rumunische Sprachdenkmähler von*Dr. Frantz Miklosich.* Wien 1881.
Miklos. Sl. El. im Magy.	Die Slavischen Elemente in Magyarischen, von *Dr. Frantz Miklosich.* Wien 1871.
Miklos. Sl. El. im Rum.	Die Slavischen Elemente im Rumunischen von *Fr. Miklosich* 1861.
Nunta Marian.	Nunta la Românĭ, studiŭ istorico-etnografic—comparativ de *S. Fl. Marian.* Bucurescĭ 1890.
N. P.	Vechia metropolia ortodoxa ro-

mana a Transilvanieĭ, suprimerea și restaurarea eĭ; de Nicolaŭ Popea, Sabiniu 1870.

Obedenaru (Dr. M. G.) : Texte macedo-române, basme și poesiĭ populare de la Crușova, publicate după manuscrisele originale de *Prof. I. Bianu*. Bucurescĭ 1891.

Pap. Ilar. Tesauru de monumente istorice pentru România, atât din vechiu tipărite, câtu și manuscripte, cea mai mare parte străine, adunate, publicate cu prefațiuni și note illustrate, de A. Papiu Ilarian. Tomu I Bucurescĭ 1852. Tomu II 1863, Tomu III 1864.

Petriceĭcu. B. P. Hasdeu: Istoria critica a Romanilor. Vol. I Bucureștĭ 1875.

P. Gegö Elek. A moldvai magyar telepekröl, a magyar tud. Akadémia elébe terjesztve. Budán 1838.

Picot. Documents pour servir à l'étude des dialectes roumains, recueillis et publiés par Émile Picot. Paris.

Pompiliŭ. Balade populare române, adunate de *M. Pompiliu*. Iașĭ 1870. (Cântece de pe valea Crișuluĭ, Negru și comitatul Sibiuluĭ.)

Pompiliŭ Conv. Lit. XX. *M. Pompiliu*, Graiul Românilor din Biharea. Convorbirĭ literare XX p. 993 et sequ. [1])

Pop Poveștĭ. Povescĭ ardelenescĭ, culese din gura poporuluĭ de *Ioan Pop Reteganul*. Brașov 1888. 5 fascicole.

---

[1]) Am pus sub un titlu deosebit, articolul d-luĭ M. Pompiliu din conv. Lit. ca și al d-luĭ V. Vaida publicat în Tribuna a. VII, din causa deselor citațiunĭ ce am să fac din articolele D-lor.

Pop. Trand. Trandafirĭ şi viorele: Poeziĭ populare culese şi adunate de *Ioan Pop Reteganul*; ediţ. II Gherla 1891.

Prav. bis. Pravila bisericéscă, numită cea mică, tipărită maĭ întâiŭ la 1640 în mănăstirea Govora, publicată acumŭ în transcripţiune cu litere latine de *Academia română*. Bucurescĭ 1889.

Ps. Sch. Psaltirea scheiană (1482) publicată de *Prof. I. Bianu*, Bucurescĭ 1889.

Reteganul. Cine nu scie striga citéscă cartea asta, adecă chiuiturĭ, de care strigă feciorii în joc, adunate din popor de *Ion Pop Reteganul* şi date poporuluĭ de *A. Todoran*. Gherla 1891.

Rev. Tocil. Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie sub direcţiunea luĭ *Gregoriu G. Tocilescu*: aniĭ I, II, III, VI.

Robert Roesler. Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens. Leipzig 1871.

Roesl. T. et Gr. Die Griechischen und Türkichen Bestandtheile im Romänischen, von *Dr. E. Robert Roesler*. Wien 1865.

R. Pont. Dicţionaru româno-francesu de *Raoul de Pontbriant*. Bucurescĭ 1862.

Schuchardt Hugo: A maghar nyelv román elemeihez. Budapest 1889.

Sevastos Cînt. Cîntece moldoveneştĭ de *Elena, Didia, Odorica Sevastos*.

Slavicĭ Nov. Nuvele din popor de Ioan Slavicĭ. Bucureştĭ 1881.

Speranţă. Th. D. Speranţă: alte anecdote populare, vol. II 1892.

T. Fr. Rotacismul la Moţĭ şi Istrienĭ de *Teofil Frâncu* şi *Gheorghe Candrea*. Bucureştĭ 1886.

Tim. Cipariu: Gramatica limbeĭ române. Bucurescĭ 1869.

Traugott Tamm: Über den Ursprung der Rumänen. Ein Beitrag zur Ethnographie Südost-Europas.

Trib. Tribuna. Sibiu. Toţĭ aniĭ.

Urechia (V. A.): Schiţe de Istoria literatureĭ române. P. I. Bucurescĭ 1885.

Vaida Trib. VII. Material jargon de dialect sĕlăgian, Tribuna VII, 83 et sequ.

Vech. institut. *Ioan Brezoianu* : Vechile instituţiunĭ ale Românieĭ, (1327—1866). Bucureştĭ 1882.

Xenopol (A. D.): Istoria Românilor din Dacia traiană. Iassi: vol. I 1888, vol. II 1889, vol. III 1890, vol. IV 1891.

mr. = macedo-româneşte.
fr. = franţuzeşte.
ung. = ungureşte.
istr. rom. = istriano-româneşte.

I
PROVINCIALISME

Acar—akár; —macar, măcar, batăr, orĭ, fie; — mr. iţi (iţi va să hibă-orĭ ce va fi); — fr. n'importe (qui, quoi, comment etc.).—

An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 12) «*Akar*. Sive, vel». Bobb. «*acarcă* — etsi, *acar ce*» quidcumque, *acar cine* — quicunque.»— Vaida Trib. VII: «acar—sive vel: spre pildă: acar ce ḑicĭ, tăt pe voie nu ţ-oiŭ face.» —

Gaz Tran. 1890, p. 147: «*Acar* păcat, *acar* ba,
La badea gură ĭ-oiŭ da.»

Etym. Mag. I. 119: «In aparinţă *acar* se identifică cu *macar*, avênd acelaş sens şi abea diferind prin formă. In realitate însă, ambele cuvinte sunt cu totul străine unul altuia prin origine. Intrebuinţat numaĭ la Româniĭ de peste Carpaţĭ şi chiar acolo rar, *acar* este din punct în punct maghiarul: *akár* «n'importe,» în compositiune: akár ki=acar-cine, akár-mi=acar-ce, akár-hól=acar-unde etc., dintr'o rădăcină curat ungurêscă cu semnificaţiunea de *voire*».

Acăstăŭ — akasztofa; — spânzurătóre; — mr. spînzurătóre; — fr. potence, gibet, fourches patibulaire.

Vaida Trib. VII. «se zice 'n sens translat despre omul din cale-afară de lung şi subţire». — A. Gy.

18. «Bihar megyében hallottam kèt jelentésben: 1), ***akasztófa***, 2) ***akasztófáravaló***. (L'am auzit în Biharia cu două semnificațiunĭ: 1) ***furcĭ***, 2) ***bun de furcĭ, bun de spînzurat***».

Intrebuințarea cuvêntuluĭ ***acăstăŭ*** pentru numirea unuĭ om deșirat, din cale afară lung și subțire s'a născut în următorul chip: Unuĭ om prea 'nalt îĭ zic, că n'o să aibă trebuință de scaun pentru a-l spînzura, căcĭ ajunge tocmai la laț; el va fi măsura pentru înălțimea lațuluĭ și de aci numele luĭ de ***acăstăŭ***.

In comitatul Mureș-Turda și Bistrița—Năsĕud: «***du-te 'n acastéie***» s. «***mâncate-ar acastéĭele***» — «care aduce cu. «Indrăgi-ĭ-ar ciorile

Și spînzurătorile» a luĭ Eminescu,

s'a născut întocmaĭ ca: ***du-te 'n Gherla*** s. ***mâncate-ar Gherla***! formulă de blĕstĕmare, ce· sĕ aude de alt-fel și în România, introdusă de Ardeleniĭ inmigrațĭ. Pușcăriile din Gherla sînt destul de cunoscute și de gróznice, în cât să fi putut da naștere numiteĭ formule, stereotipată în gura poporuluĭ.

Acăŭ — akó; — fr. seau. baquet, muid.

M. Pompiliu (Conv. Lit. XX: «*acău*: o mĕsură de capacitate maĭ mare de cât vadra».— Jerney I **141**.— Etym. Mag. I 135: Cuvênt aprópe necunoscut în România. Vine de-a-dreptul din ungur. akó.

Adăŭ—adó;— dare, tribut; — mr. dat, hreŭ; — fr. redevance, tribut.

N. P. **16** «Să fie purtător de grijă în locul spăsîtuluĭ protopop Nicolae pînă la Săborul mare, ***adăul*** împărătesc; dăjdile vlădiceștĭ și alte veniturĭ»; idem 83—«*adăul* țăriĭ.»—An. Lug. (Rev. Tocil. VI) *Adĕu.*

Tributum». Etym. Mag. 290 «Este maghiarul *adó* «tribut» cu obicinuita trecere a luĭ ó în âŭ.»

Nu este a se deriva din ungurește cuvîntul adăoșag, despre care domnul Hasdeŭ în Etym. Mag. 259 zice: «Cuvînt format cam în epoca Fanarioților pentru diferite adaosurĭ fiscale peste dările cele obicĭnuite.» Cuvêntul este format din adaos și șag, sufix de origine maghiară, care se anină și la cuvinte nemaghiare: furtușag moloșag, vălmășag, etc.

Agiag—agyag;—argilă, lut, imală—mr. smólă;—fr. argile, terre de potier.

R. Pont. — Vaida Trib. VII, «*agiag*, uneorĭ și *aghiag*—argilă, letin.»

Diferința între *agiag* și *lut* în comitatul Mureș-Turda e următórea: «*Agiag*» se numește «argila simplă» saŭ «un pămênt argilos» iar «lut»: «argila amestecată cu alte elemente și frămêntată bine pentru a putea lipi saŭ murui cu ea.»

Alaș—állás; — schele, podélă; — mr. schele; — fr. échafaudage, plancher.

Lex. B. «*zasc* se chiamă un *alaș* maĭ înalt.»

Conv. Lit. XXIV 280: Pod de alaș,
Peste oraș.

Vaida Trib. VII «*alaș* schele, pedestal; adăpost pentru vite la ospătăriĭ.»

Etym. Mag. I 676 «*alàș* (pl. alașe) s. n.; t. d'archit.; échafaudage. Se întrebuințéză în Transilvania ca sinonim cu schele, adecă podurile și scările, ce se așéză pentru zidarĭ, ca să poată lucra la rădicarea uneĭ clădirĭ.»

Din bogatele semnificațiunĭ, ce le are *állás* în ungurește, n'am putut constata în românește de cât

semnificațiunea de *schele, podélă* și pe cea de *adăpost pentru vite la ospătării.*

Alăŭ.— elö;— arvună (provincialism: arhon);— mr. aruvuoană,— fr. arrhes, gage d'un marché (R. Pont.);—arrha, arrhabo (Let. B.).

Etym. Mag. I 694: «E peste putință a-l trage din maghiarul *foglaló* (Chi. II 475), dar totușĭ maghiar el este, însă vine din *elö*—avance, commencement". «A lăsa *cuiva de alăŭ* = a da arvună».

Doĭnă de pe Mureș:

Du'țĭ bade dorul cu tine,
Nu'l lăsa *de-alăŭ* cu mine,
Că eŭ am de secerat,
Dor aștéptă sărutat,
Și eŭ am de făcut fîn,
Dor aștéptă strîns la sîn.

«(Familia 1883, p. 215);»

Se întrebuințéză și pentru *înainte! disparĭ!* și anume în Selagiŭ: Vaida Trib. VII: «*allăŭ: înainte! Culege-te din ochiĭ meĭ!* Se maĭ ḑice, când se rostogolește ceva obiect în jos pentru esprimarea avîntuluĭ, ce obiectul a luat. *La fuga! Dârr înainte!*».

In comitatul Mureș-Turda: *halo!*—dute!, cară-te! înainte!

Col. ined. *Halo* tri, de tri orĭ tri.
Mărióră ochĭ căpriĭ,
Nu căta la doĭ la tri!

Alcàm.—alkalm;—viclenie, cursă, capcană arcan;— mr. șiretlic, capcană, stăpiță;— fr. ruse, piège, guét-apens, savoir-faire.

Lex. B. ars, techna; arcanum, mysterium, res o-

culta. Etym. Mag. I, 768: «Cuvîntul se aude în Transilvania. Lexiconul Budan, vrênd cu orĭ-ce preț să-l apropie de latinul «arcanum», îĭ sucește forma și sensul tot-odată: «*Alcamu* vel *arcamu*: 1. taĭnă, lucru ascuns, arcanum, mysterium, res occulta, 2. viclenie, ars techna». Alțiĭ aŭ maĭ confundat cu *alcam* pe arcan «fune cu ochĭu la capĕt» (L. M.), o vorbă curat tătăréscă. Numaĭ forma alcam și sensul «viclenie» sunt poporane și istorice.

«Cuvîntul ne întîmpină de treĭ orĭ la Coresi, Omiliar 1580:

Quatern. XI p. 3: «.... ne-amŭ cufundatŭ și ne chinuimŭ în năpăștile vrăjmașului și în alcàmurile lui....»

quat. XVI p. 14: «.... chinuiții de ale vrăjmașului năpăști și de *alcàmuri-i*....»

quat. XXVI p. 1: «.... ačastâ dumnezeĭască sămânță să ne nevoimŭ să o priimimŭ, ca să nu fie călcatâ saŭ răsipitâ de dracii văzduhului; așijderé să o răsâdim într'adâncŭ, să ne nevoimŭ ca să se înrâdăcinéze, ca să nu dė *alcâmurile* năpăștilor să se usuce...»

«Alcam nu e turcesc, nicĭ slavic. El n'are a face cu latinul «arcanum», căruia i-ar corespunde românesce «arcân» orĭ «arcâm» saŭ «arcâŭ» nicĭ o dată alcam. Prin sens și prin formă, este curat maghiarul alkalm «meșteșug, îndemânare»: alkalmas «habile adroite», alkalmasság «adresse, savoir-faire,» alkalmazékony «expéditif, alkalmazkodni «s'accomoder, s'arranger» etc. Din alkalm — alkam prin disimilațiunea unuia din ceĭ doĭ l.»

Aldaș. —áldás; — bine-cuvêntare, har, dar, felicitare; — mr. vlughie, orăciune; — fr. bénédiction, féli-

citation, prospérité; — Lex B. benedictio, felicitas, der Seegen, das Heil.

M. Pompiliŭ (Conv. Lit. XX): «*aldaș* bine-cuventare». - Vaida Trib. VII: «*aldaș*har, dar, bine-cuventarea luĭ D-zĕŭ».

Etym. Magn. I, 779: «Este întocmaĭ maghiarul áldás. Se întrebuințéză numaĭ la Româniĭ din părțile Ungarieĭ».

Jerney înse ne spune, că se aude și în Moldova I, 141).

Alduesc — áldani; — urez, binecuvintez, salut; — mr. or, avlughisescu; — fr. bénir, féliciter, souhaiter du bonheur, saluer;—Lex. B. beo, fortuno, benedico; saluto, gratulor, aggratulor; seegnen, beglücken, grüssen, begrüssen, glückwünchen, gratuliren.

M. Pompiliŭ: Conv. Lit. XX: «*alduesc:* binecuvintez».—Vaida Trib. VII: «*alduesc:* doresc cuiva harul luĭ D-zeŭ, binecuvînt. Se folosește și chipul de salutare: D-zeŭ ție *aldească, alduiască!* fórte adeseorĭ pentru D-zeŭ îțĭ dee tot binele.»—Petru Furduj Col. l. Tr. VIII, 185, «Oh báje vérkéséneászke, Dumnézéu té *áldujászke*».

Etym. Mag. I, 792 «Este maghiarul áldani. Se întrebuințéză numaĭ peste Carpațĭ.»

Jerney afirmă că se aude și în Moldova (I, 141). Verbul *alduesc* e cu mult maĭ des întrebuințat și maĭ respîndit de cât substantivul *aldaș*.

De aci *alduire.* Lex. B.;—R. Pont, bénédiction, prospérité, action de bénir.

Apoĭ *alduit:* Gaz. Trans. 1890, p. 287 «Fire-ațĭ-voĭ boĭ alduițĭ».

Alegăduesc—elégedni;—indestulesc, satisfac, mul-

țumesc ; — mr. mulțumescu, efharistisescu;—fr. contenter, satisfaire.

Gaz. Trans. 1890, 85: «Decĭ gândesce și făgăduesce,
Și pe finiĭ D-tale-ĭ *alegăduesce.*»

Vaida Trib. VII.

Fórte rar întrebuințat.

Aleș — les ; — pîndă, cursă ; — mr. cartere; — fr. affût, embûche, piége.

Lex. B. 14 «subsessa, insidiae : les, lesés, olálkodás : die Nachstellung, das Lauern, der Hinterhalt.»—Etym. Mag. I, 856. «Din prepozițiunea a = lat. ad și din leș = ung. les «embûche, aguets».—An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 34) Leș—Insidiæ.—

Afară de substantivul acesta D. Hasdeŭ ne dă în Etym. Mag I. 856 și adverbul a-lèș = insidieusement, de guet-apens, care se găsește numaĭ în vechile texturĭ.

De aci *Aleșuesc* — lesni ; — pîndesc, întind curse ; —mr. staŭ la cartere;— fr. gueter, épier, dresser des embûches, tendre des piéges.

Lex. B. 14 «insidior, insidias tendo vel pono ; nachstellen, lauern.»—Etym. Mag. I, 857: «Sinonim cu pândesc. Se întrebuințéză și forma *leșuesc* fără prepositionalul *a*. Astădĭ se aude maĭ mult numaĭ peste Carpațĭ.»

E des întrebuințat și fără de acel *a* prostetic : *leșuesc* și sub acéstă formă îl găsim și în limba română maĭ veche.

Bobb : «*leșuesc* = lățuesc, quasi laqueum pono, insidior». —

B. Dos. 33: «Și cu ochiĭ lacomĭ pre mișelŭ privĭaște,
Ca leu'n ogradă ascuns *leșuește.*»

Idem 180: «Să nu maĭ âmble să *leșuĭască.*»

Idem 511 : «*neleșuițĭ* să petrĭacem despre tótă mă-

estria viclénuluĭ.»—Col. l. Tr. 32: «Uniĭ *leșuesc* trupul tĕŭ să-l înghiță.»

Tot la Dosofteĭ găsim cuvîntul *lìașnic* 33:

«Ascuns să supune'n *lìașnicĭ* cu bogățâĭ —
Ca să viclenéscă, să nu-l sâmță alțâĭ.» —

Idem 184: «Se pun *lìașnicĭ*, întind lațurĭ și staŭ de vînédă.»

Andălescu — *îndulesc, unduluesc* — indulni; — pornesc, încep, scornesc, urzesc; —mr. chinsescu;— fr. partir, se mettre en marche, inventer, ourdir.—

Pompilĭŭ 28 «Când Gheorghiță *andălia*,
Maĭcă-sa din graiŭ grăia».

M. Pompilĭŭ Conv. Lit. XX «*andălesc* pornesc».— T. F.r 54: «a *îndăluı*=a începe d. e. a *îndăluit* a ninge=a început a ninge». — Vaida Trib. VII: «*andălesc*=plec, bat câmpiĭ, pierd vremea. Folosirea e maĭ zilnică în părțile mărginașe cu Biharia».— Etym. Mag. II, 1165: «Provincialism din părțile Transilvanieĭ. In comitatul Mureș-Turda: *undulesc*=țes, urzesc o intrigă, scornesc ceva; plec.

De aci *andălire, îndulire* și *unduluire.*

Arăduesc, eredni;—încep, pornesc, plec prind;— mr., înçep, ahiursescu, porñescu; — fr. commencer, partir, resulter, naître.

Pop Povestĭ III, 26: «Eŭ ne-avênd vreme să mânc luaiŭ un hîrbuț cu ceva de mâncare ș'o lingură de lemn, apoĭ mĕ *arăduesc* către satul meŭ».—Idem: «tânăra pereche se arăduiră și veniră la tatăl feteĭ» (Selagiŭ).—Vaida Trib. XVII. «Când *arăduĭe* a-țĭ merge rĕŭ=Când prinde, începe a-țĭ merge rĕŭ. — O *arăduit* un zapor mare=Sa pornit un torent puternic».

Arăduesc se aude numaĭ în părţile maĭ apropiate de Ungurĭ.

Arneŭ— ernyö;— coş, coviltir;— fr. panier d'une coche.

Etym. Mag. II: «Cuvîntul se aude numaĭ peste Carpaţĭ. Este ungurescul ernyö. Terminul cel maĭ răspîndit e coş».

S'ar putea adăuga aci, că şi peste Carpaţĭ nu sĕ aude de cât unde amestecul cu Ungurii e fórte mare.

Arşĕŭ s. *harşĕŭ*— ásó;—tîrnăcop, hîrleţ, săpăŭ ;— mr. tîrnăcop;— fr. bêche.

Etym. Mag. II, 1741: «Vine din maghiarul ásó (ášó), cu intercalarea luĭ *r* ca şi 'n «arşeà» din «aşeà» saŭ «arşic» din aşic (Cihac). Serbiĭ aŭ împrumutat acelaşĭ cuvînt d'a dreptul de la Ungurĭ sub forma ašov, iar prin mijlocirea Românilor sub aceea de aršov. La plural se ḑice arşéuă.»

Băgăŭ — bagó;— scrum;— mr. scrum;— fr. culot, chique (R. Pont.).

I. et B. 452: «Fetele din Arpătac
Mereŭ pipă la tabac;
Iar cele din Satu-noŭ
Se întrec după *băgăŭ*.»

Băgăŭ s. *băgăŭ* se numeşte scrumul din pipă, care de obiceĭŭ îl ţin ţĕraniĭ între măsele şi supli- neşte o bună parte din fumat.

Baĭŭ—baj;—năcaz, nevoe, grijă, sinchisală; — mr. mîraze, gâilee, arale; — fr. peine, tourment, interessement.

Bobb. onus. — Gaz Trans. 1889, 105:
«Şcólă mândră, dă-mĭ de cină.
Baĭŭ că apa-ĭ la fântână.»

Trib, I, 146: «Nicĭ de pită n'ar fi *baĭŭ*,
Dar nu știŭ face mălaĭŭ.»
I. et B. 93: «Aoleo, măĭ hoț de dor
N'am topor să te omor...
Să nu maĭ am nicĭ un *baĭ*».
Pop. Trand. 164: «Patru-zecĭ de anĭ îmĭ pare,
De când port pĕr pe spinare,
Nime baĭu nu mi-l are.»

In legătură cu *am* însemnéză une-orĭ *îmĭ pasă* maĭ ales în: *ce baĭŭ aĭ?* ce-țĭ pasă? *ce baĭŭ am eŭ!* ce-mĭ pasă mie!, altă dată îșĭ păstréză sensul de năcaz, grijă, nevoie: *ce baĭŭ aĭ?* ce năcaz aĭ?

Diez I, 127.—Jerney I, 141.—Lex B. «a Lat. bellum, vel a vae, unde etiam dicunt Valachi vai, et Itali gvai.»

De aci s'a format *băĭluesc*=curarisesc, ingrijesc. Bobb.

In Selagiŭ sĕ aude și adiectivul *baìoș*:=cu anevoie, anevoios, abia că (Vaida Trib. VII). venit de-a-dreptul din ungur. bajos.

Bărnaciŭ, *bărnuță*, — barnás; — brunet, negruț, ócheș;—mr. oacliuș;—fr. brun.

I. P. Ret. 186: «De-aș trăi cât așĭ trăi
Fată dalbă n'aș iubi,
C'așĭ iubi una *bărnuță*
Să fiŭ vara cu drăguță.»
Gaz. Trans. 1887, 6: „Dă-l draculuĭ, cu-ĭ nu-ĭ place
Gura de fată *bărnace*».
Trib VIII, 144: «Dragostea de om *bărnaciŭ*
Nu se stinge mintenaș.»
I. et B. 372. «Mândră cu ochiĭ *bărnacĭ*,
Albă eștĭ, dar nu-mĭ prea placĭ.»

Idem 375: «Mân-o, măĭ, că n'are vacĭ,
Numaĭ ochiĭ ceĭ *bărnacĭ*.»

R. Pont: «brun, bai, sombre, basane.»—Jerney I. 142, îl înșiră pintre cuvintele auzite în Moldova.—Cihac 479.

Cuvîntul e nedeslipit de poesia poporană; în ținuturile, unde nu e cunoscut e înlocuit cu «negruț» diminutivul de la «negru».

Barşon, *brașon*—bársony;—catifea roșie, purpură; —mr. catifea aroșe; — fr.velours, pourpre.

Lex B. byssus, Samet

Col. ined.: Câte șute, câte mute
Tóte's cu *barșon* pe frunte

Eadem: Lelea cu *brașoanile*
Nu ști mulge oile.

Familia XXI, 271: «Dă, mândră, *barșonul* tĕŭ,
Să-l pun pod, peste Holod.»

Idem 307: «Nana mea cu *barșon* lat».

Cihac 480.—Jerney I. 142.

Forma «brașon» care sê aude în comitatul Mureș-Turda pe lângă «barșon» e forma metatetică a acestuĭ din urmă.

Batăr, *batîr*, *batărăș*— ámbátor; bátor — barem, chiar, de și, cu tóte (că), orĭ (ce);—mr barim, cu tóte că, macar că;—fr. quoique, bienque, quand même, si au moins, si du moins.

I. et B. 129: «Și tot creḑ c'o să maĭ vie
Batăr la sfânta Mărie.»

Reteganul 25: «*Batăr* ce ger o geréză
Ea-ĭ tot mândră și-ĭ tot créță.»

M. Pompiliŭ (Conv. Lit. XX): «*batăr*, de și, cu tóte că; se întrebuințéză și ca esclamațiune: *Dómne ba-*

tăr! ce-a fi de el!» — Vaida Trib. VII «*batăr, bătărăș.*»—M. Căn. 244. «*batîr,* chiar, quand même.»

La Românii Selăgeni se aude și *bar,* cu acelașĭ sens ca și *batăr,* formată direct din unguresсul *bár,* care se găsește în legătură cu ám: ámbár, ca și bátor cu ám; ámbátor : Vaida Trib. VII, «bar : *o dacă,* spre pildă : *bar* ghear mere el, o dacă ar merge el, orĭ, *bar* cuĭ póte plăcé : orĭ cuĭ póte plăcea».

Belceŭ—bölcsö; leagăn;—mr. sîrmîniță.—fr. berceau.

Reteganul 51: «Domnule solgăbirăŭ,
Mult îmblaĭ în rêndul meŭ
Să'mĭ puĭ peană și ciacăŭ,
Punele-aĭ la pruncul tĕŭ,
La cel maĭ mic din *belceu* (leagăn)»
(Sătmar).

Vaida Trib. VII, «De-ar fi bătut Dumneḑeŭ
Tălpile de la *belceu*
In care m'am legănat eŭ.»
(Selagiŭ).

E întrebuințat numaĭ în părțile, unde contactul e maĭ mare.

Berliș, *beliș, beleș, berluire, berlueală, beletueală:* bérlés, béllés, béllet; — căptușală;—mr. împurvuștire;—fr. doublure, garniture, fourrure.

Berluesc, *beluesc, beletuesc, beleșuesc:* bélleni;—căptușesc;—mr. împurvuștescu; —fr. doubler. garnir, fourrer.

Cu tóte că nicĭ substantivul, nicĭ verbul nu l'am putut constata în nicĭ o poesie poporană, totușĭ le-am înșirat aci, căcĭ sînt fórte rĕspândite. Le găsim de alt-fel aprópe în tóte dicționarele româneștĭ: Lex. B., Bobb, R. Pont.—Vaida le înșiră între vorbele auḑite în Selagiŭ, Jerney între cele din Moldova; A.

de Cihac le pune asemenea între ungurismele limbeĭ române.

Bicaș—békasó ;—o pĭetricică albă, cremene;—mr. sturnare;—fr. caillou, gravier, silex.

Cantemir : «zidit cu *bicașe* care sînt în îndestulare prin dealurile de prin prejur.» (apud Cihac II, 482).

Ca diminutiv: I et B. 59: «Părăuț cu apă rece,...
Dare-ar Dumnedeŭ să sece,,...
Sě rěmână *ghicășeiĭ*» (bicășeiĭ).

Familia XI. 64: «Cu *bicășeiĭ* de tămâĭe,
Cu țermuriĭ de hârtie».

Col. ined.: Și-ĭ mâncată de mulțĭ rěĭ,
Ca iarba de *bicășěĭ.*

Jerney I. 142.

Biciuluesc, *biciulesc*—becsülni ;— apreciez, evaluez ;—mr. ghigsescu;—fr. taxer, évaluer, apprecier.

Gaz. Trans. 1889, 105: «Oul de l'aĭ *biciuli,*
Nicĭ atâta n'ar plăti».

Familia XXI, 306: «Și țĭ-a *biciuli* vacile
Și vițeiĭ de la vacĭ.
C'aĭ mâncat de pe sěracĭ».

Vaida Trib. VII: *bghiciuluesc* = apreciez.

An. Lug. (Rev. Tocil. VI) «*Bicsluièsk*—Aestimo.»

Ungurescul *becsülni* însemnéză pe lângă: «taxer, évaluer, aprecier» și «honorer, respecter, vénérer, révérer», dar la Românĭ n'a trecut de cât cu primul sens.

Pe lângă *biciuluire* maĭ avem și formele *bicĭ* și *biceŭ,* venite de-a-dreptul din ungur *becs, becsü* cu sensul de: éstimation, appreciation, évaluation d'une marchandise (R. Pont).—Bobb.—Vaida Trib. VII. — An. Lug. «*bicsěu* = aestimatio.»

In loc de *biciuluitor* = apreciator, se zice în Selagiŭ *bghiciș* v. Vaida Trib. VII.

An. Lug. ne dă și vorba *bicsulat* cu sensul de honor, aestimatio, vorbă provenită din becsület, care înse n'am putut-o constata aĭurea.

Bintătuesc—büntetni ;—pedepsesc, osîndesc, condamn ;—mr. pedepsescu ; — fr. punir, condamner.

Cat. Calv. 70 : «După ce se va convinge despre curvia eĭ....., judecătoriĭ știind voia luĭ Dumnezeŭ despre acea, care-ĭ curvă adevĕrată, să o *bintătuéscă*, ĭară celuĭ nevinovat să-ĭ dea slobozie.—«N. P. 17: «Cu pedépsa săboruluĭ nostru se va *bintătui*». — Vaida Trib. VII: «*bghintătesc.*»

E întrebuințat numaĭ ca termin judecătoresc.

De aci substantivul *bintătueală* s. *bintătuire* : Cat. Calv. 68: «După acea mare osebitură ĭaste între mórtea ce-ĭ după fire și între *bintătueală* ca acea, se vor fi și grele acelea, cum pribegiĭa. și prinsórea până la mórte, i proci».... N. P. 84: «Iar carĭ se vor afla făcênd altmintrea, cu bintătueală, carele s'aŭ dat în condițiile dintîiŭ într'alțĭ anĭ se va *bintătui*». Vaida Trib. VII «*bghintă*—osîndă pedépsă.»

Bios, *biu*—bö, bö(séges); — bogat, fertil, productiv, detaliat, deplin;—mr. (loc) avut, înbogat, gras;—fr. riche, copieux, abondant, fertile, preductif ; détaillé, parfait.

Lex. B 56. *bio*s: 1) cu de tóte înfromsețiatu: abundans, dives, 2) roditu, mănosu ; uber, fertilis, abundans».—Idem 57: *biu* saŭ *de biu*—prisosît.

An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 15) ne dă: *bios*—fertilis și *biosime*—fertilitas.

Jerney îl înșiră între cuvintele audite în Moldova.

Ungurescul *bö* are următórele semnificațiunĭ : 1) large, ample; 2) frêquent, nombreux, copieux, abondant; 3) fort détaillé, étendu, long (Babos).

Sensul al doilea a luĭ *bö* a trecut la noĭ în *bios*, pe când în *biŭ*, totdéuna în legătură cu *de*, ni s'a păstrat semnificațiunea de sub 3), adăugând la acésta și pe aceea de *deplin*, *perfect*. Treĭ citațiĭ ne vor lămuri:

Let I. 125: «Loc maĭ bun și maĭ *bios* căutându-șĭ.»

C. V. 16: «Decĭ se sui de frănse pâĭnre și gustă și băsădui *de biu* păĭnră la zorĭ».

Cat. Calv. 77: «Nu lua dómne de la noĭ duhul tăŭ, și cuvîntul cel sfânt, ce ne dă întremarea cea *de biu* a credințiĭ drepte».

Biriș—béres;—argat, slugă la cărat saŭ la arat;—mr. argat;—fr. valet de laboureur, valet de charrue

Trib. I. 152: «De cît slugă și *biriș*,
Maĭ bine la maister Miș».

I. et B. 306: De cît slugă și *biriș*,
Maĭ bine colo pe Criș».

Col. ined.: «De cît slugă și *biriș*,
Maĭ bine la oĭ pe-Agriș.

Pop. Poveștĭ V, 48: «Am venit domnule, că un *biriș* d'a Măriei vóstre a dis, că mĭ-ațĭ poruncit să viŭ»; Idem 47: «*Birișiĭ* domnuluĭ în tótă diua veneaŭ cîte cu dece cară».

Birăŭ—biró—primar;—mr. cociabașĭ, judecător, cap(u)lu a hórîleĭ;—fr. maire.

Este un termin administrativ în Ungaria și decĭ lățit în tóte părțile, unde administrațiunea e unguréscă; însemnéza primar ca în urmĕtórele:

Col. ined.: Bată-te crucea *birăŭ*,

Mult îmblașĭ de capul meŭ,
Să-mĭ puĭ peană și ciacăŭ.
I. et B. 467: «Haĭ leliță'n satul meŭ,
Că nu-ĭ popă, nicĭ *birăŭ.*»

La plural *birae* însemnează primarul împreună cu toțĭ funcționariĭ subalternĭ aĭ seĭ, saŭ și numaĭ ceștĭ din urmă ca în urmĕtórele:

Conv. Lit. XXII, 694: «Nu mĕ lăsa, mamă dragă,
Că *biraele* mĕ leagă».

Pompiliŭ, 50: «La *birae* s'o ceteascâ.»

In Moldova *birăŭ* însemnéză: *cioplitor de sare la ocne*: Alex. Poes. pop. 47: Fată de *birăŭ.*
Fă pe placul meŭ.»
(în notă: birăŭ cioplitor de sare la ocnă).

De aci: *birăiță:* femme du maire.

Col. ined.: Ochiĭ negriĭ de *birăŭ,*
Eĭ mĕ chiamă în făgădăŭ
Și-'mi daŭ vin numaĭ să beŭ;
Birăița șede-acasă
Și-ĭ uscată ca și-o lésă.

Reteganul 21: «Haĭ să țipăm *birăul.*
Pe *birăŭ* nu l-om țipa,
Că-ĭ bună *birăița*».

Jerney I. 142—«biró=*biraŭ*», «biróné=*biraicza,*» «bíróság=*biraire.*»

Vaida Trib. VII : cuvîntul compus: *ciurbghirăŭ*= economul de curte, ce îngrijește stogurile de grâu. Compus din csür=șură și biró=birăŭ.»— Se întrebuințéză în Selagiŭ.— Afară de acésta maĭ avem: *fibirăŭ* — *föbiró* (fö-suprem) :

Familia XXVI, 31: «Pe vulpiță mi-o pușca
Și-o ducea la *fibirăŭ*».

Apoĭ: *solgăbirăŭ*—szolgabiró:

Reteganul 51: «Domnule solgăbirăŭ
Mult îmblaĭ în rândul meŭ».

Birșag — birság; — glóbă, amendă; pedépsă 'n banĭ; — mr. pedeapsă, jizae; — fr. amende.

Magaz. ist. III, 313: «să dea și acela *birșag*». — N. P. 72: «cela ce nu va ispovedi omul de 4 orĭ într'un an, cela ce nu va posti 4 posturĭ într'un an, fie de care post *birșag* 7 florințĭ».

De aci *birșuguesc, birșluguesc, birsegăluesc*, globesc, amendez — mettre à l amende.

Magaz. ist. III, 315: «iar care Protopop nu va face așa; să aibă Vlădica a-l *birșugui* cu 24 de florințĭ». - Idem 314 și 315 «întâiu să-l *birșluguiască* un florint, de nu va veni și a doua óră să-l *birșluguiască* cu 3 florințĭ». —N. P. 16: «Pentru că i-am dat putere, cum, unde va fi lege împreună cu giurațĭ să pótă despărți și *birsegălui* cu direptate, iar cine nu va asculta de cuvêntul cărțiĭ nóstre, să fie *birșag* (glóbă) 12 florințĭ.»

Bitang, *bitan*—bitang;—șpuriŭ, copil din florĭ;—mr. copil;—fr. bâtard, enfant naturel (R. Pont).

Marian Desc.: «Venițĭ ! Cu treĭ unghiĭ de bitan ciupiț-o.»—Jerney I, 142 «bițang, bitangu.»

N'are a face cu *beto* din care îl deduce Lex. B. dându-ĭ semnificațiunea de: vagabundus, vagus, errans, abandum, vel abandonum.

In popor *bitang* se ḑice și unuĭ copil din pat legitim, dar numaĭ pentru a-ĭ da un titlu de deșteptăciune, șiretlenie, calitate pe care poporul o constată la majoritatea copiilor din florĭ.

Boboană, bobonoșag—babona, babonaság;—super-

stiţiune, fermecare, vraja ; — mr. măghipsire, luarea ochilor ; — fr. superstition, sorcellerie, ensorcelement.

N. P. 83.—Vaida Trib. VII: «*boboană*, supersiţiune materialul, ce se foloseşte la vraciurile diferite.»—R. Pont.: «*boboană*. charme, enchantement, ensorcellement»—Diez I, 127: «*bobóne*: sorcellerie — babonaság.»

Miklosich, Die Sl. El. in Rum., derivă cuvêntul *boboană* din slavonul bábonni.

An. Lug. (Rev. Tocil. VI): «*Bobonĕ*: praestigiae, soperstitio. Bobonitore : superstiţiosa, praestigiatrix Bobonesk: superstitionibus utor».

Boghie, *boagbie*, boglya; — purcóie, purculeţ; căpiţă;—mr. stog mic, căpiţă;—fr. meule de foin.

Conv. Lit. VI, 116: «Cînd o vĕd nepeptănată.
Parcă-ĭ *boghia* negreblată.»

I. et. B. «Uită-te bade la mine,
Că-s mândră nesăpunită,
Roşie nerumenită
Nu ca *boaghia* haĭ urîtă.»

In comitatul Mureş-Turda există numaĭ diminutivul *bobiţă* (bobjiţă) pentru o claĭe de grâŭ, constătătóre din 13 snopĭ.

Bolînd—bolond;—nebun; prost;— mr. zurlu, glar, hut;—fr. aliéné, fou, insensé; sot.

Reteganul 86 : «Vĕd bade că ţî-s urîtă,
Pentru că am fost *bolîndă*»

Trib. VII, 201: «Turcule, *bolîndule*,
Dar ce ţipĭ şi chioteştĭ ?»

Trib. VI. 159: «Dar sluga aşa striga :
Turcilor, *bolînzilor*,

Ce fugiţĭ voĭ, de pocniţĭ,
La min'de ce nu veniţĭ?»
(Bănat).

Vaida Trib. VII. -- Bobb : *bolînd de curte* : morio, udvari bolond.

Cu mult maĭ des întrebuinţat e cuvêntul «nebun». Bolînd se întrebuinţéză pentru a caracteriza o nebunie împreunată cu niţică prostie. Se zice despre cine-va că e bolînd, cînd se lasă a fi înşelat de altul, saŭ cînd crede în utopiĭ şi une-orĭ şi cînd e greŭ la pricepere. Unde contactul cu Unguriĭ e maĭ mare, bolînd are numaĭ sensul de «nebun» semnificaţiune, ce o are ungurescul *bolond.*

De aci avem verbul *bolînzesc* : înnebunesc şi spun prostiĭ:

Gaz. Trans. 1890, 147 : «Cu nevasta mĕ dibesc,
După fată *bolînzesc*».

Bobb : «*bolînzesc:* balordo, stultesco, bolondulok— pe altu : lympho, megbolonditom.

Tot de aci substantivul *bolînzie,* care în unele părţĭ se aude sub forma *boloncìag* — formă venită de-a-dreptul din ungurescul bolondság — cu sensul de nebunie, prostie. Bobb : *bolunzie* : fatuitas, bolontság, esztelenség; *fac bolunziĭ*: insanio, bolondoskodom. Şi în fine :

bolundăŭ : măsălariţă, (Vaida Trib. VII), pe care Bobb o numeşte *bolunzitoriŭ :* earbă bolunzitóre : Hyoschyamus-bolonditó fü, Cihac II, 483 ; «bolundariţă, datura stramonium».

Borcut — bórkut ; — apă minerală, isvor de apă minerală ;—mr. isvor i că fântănă de apă acră ;—eau minérale acide, source d'eau minérale acide.

Cihac II, 484.

„Borkút" în ungureşte însemnéză *isvor de apă minerală;* în româneşte însă se întrebuinţézăşi pentru *apă minerală,* înlocuind cuvîntul *borviz,* şi acesta de origine unguréscă; v. borviz.

Borneŭ (pronunţat bornyeu) —bornyú ;—raniţă; — fr. havre—sac du soldat.

Gaz.Trans. 1890, 192: «Şi mĭ-aĭ pus *borneu* pe spate.»

Trib. VII, 269 : «Plângĭ mândruţă, plângĭ mereŭ....
Şi rógă pe Dumnedeŭ,
Să scap de *borneul* greŭ».

Trib. VII, 249 : «Vaĭ săraca cătana,
Când îĭ vine porunca,
Ia *borneul* pe spinare
Şi iasă la drumul mare».

«Bornyú saŭ borjú» însemnéză propriŭ zis: «viţel» şi aşa a şi tradus Românul pe ungurescul «bornyú». Alăturea cu borneŭ, numire unguréscă a raniţeĭ, maĭ găsim şi aceea de: «viţel» ca în următórea poesie poporană: «Patrontaşul şi ghiţelul (viţelul)
Mĭ-o mîncat şi sufleţelul». (Familia XXVI 91).

«Borneu» e un termin adus din miliţie, ca şi hozate, strajămester etc.

Borzos — borzas ; — zburlit, resfirat, nepieptănat ; — mr. necheptinat ; — fr. hérissé, échevelé.

Trib. II, 68: «Dintre gâşti pe *borzoşa*».—Vaida Trib. VII. — R. Pont. — Diez I. 128.—Jerney I. 142. — Familia XVIII, 239 (Marian, Descântece din Bucovina) : «In legătură cu numele acesteĭ fiinţe (Borza) cred că stă şi următorul adĭectiv, carele maĭ ales în unele părţĭ ale Bucovineĭ, este fórte rĕspândit şi anume *borz,* fem. *borză.* Adj. acesta însémnă atâta cât : sborşit, resfirat,

înfoiat și se aplică maĭ ales la gâscele, a căror pene sînt crețe, sborșite, carĭ nu staŭ întinse și netede ca celealalte pene, ci înfoiate și resfirate în tóte părțile».

Tot din trupina *borz* s'a format verbul *burzuluesc* s. *burzulesc* =zburlesc, resfir. *O* ne maĭ fiind accentuat a trecut în *u* : *pot — putem, putere*. Creangă II. 44: «Vaĭ, aprinde-v-ar focul, să vă aprindă, zise ĭea *burzuluită* grozav; dar cum se chiamă asta ?»

Bosorcă, *bosorcaie* —boszorkány;—vrăjitóre, strigóĭe;—mr. descântătóre, maghistră, strigă, vampiră, vurculacă ; — fr. sorcière, revenant, vampire.

T. Fr. 56, «moróaie, moroșniță, *bosorcaie,* strigoe se numesc femeile despre carĭ poporul crede, că s'ar transforma în ĭepurĭ, cânĭ și alte animale și ast-fel ar lua laptele de la vacĭ.»

In comitatul Mureș-Turda se zice *bosorcă.*

Bubăŭ, *boboŭ* —bubo, guba ; — sarică ; — mr. sarica;—fr. sarreau, manteau d'une étoffe de laine forte et grossière.

Lex. B. psila, gausape, gaunacum ; ein von einer Seite zottiges Oberkleid, die Gube. —Jerney I. 144.— Hasd. Cuvente I. 271 : «bobou : sarreau, espèce de manteau grossier. In Lexiconul Budan (p. 68) : bubăŭ, sarecă. Din ung. *guba* prin asimilațiune consonantică regresivă peste silabă : g+b=b+b, cf : românul bumb =ung. gomb.»

Domnul Alexics György pag. 43 ne da cuvîntul bubó, găsit în *Vadrozsák* a le luĭ Kriza pag. 492, cu sensul de: «szörével kiforditott börbunda» o bundă de piele cu pĕrul întors în afară. Derivînd *bubăŭ* și *boboŭ* din bubó, nu maĭ întîmpinăm nicĭ o dificultate fonetică, vezĭ *gubă.*

Buduluesc — bujdólni; — alung, daŭ afară; —mr.

asgonescu, agunescu și azuñescu;—fr. chasser, mettre dehors, expulser.

La început sinonim cu *budușluesc*, s'a diferențiat de acesta, luând sensul de chasser, expulser. Lex. B. — R. Pont. — Vaida Trib. VII.

Budușluesc—bujdosni;—îmblu, rĕsleț, mĕ refugiez; îmblu de icĭ cólea fără nicĭ un rost ; — mr. ımnu haimana ;—fr. vaguer d'une manière occulte ; se refugier, errer, faire le vagabond, flâner.

Jerney, I. 142.

Bujdosni însemnéză: «vaguer d'une manier occulte, se refugier», și cu sensul acesta îl găsim intrat în limba română d. e. Mag. ist. III, 53: «îmblă *budușlăiĭ*, neferindu-se prin sate»;—idem «nu numaĭ din țara Leșască, ci și din țara unguréscă venia *budușlăĭ* preste munte», etc.

Sensul acesta însă atât al verbuluĭ, cât și al substantivuluĭ s'a peĭorat, așa că astădĭ *budușluesc* înseamnă «îmblu de icĭ cólea fără nicĭ un rost», iar *budușlăŭ*: un «perde vară, un mișel, care îmblă de icĭ cólea, vagabond».

Buĭbeleŭ, *buĭbălăŭ*—bujbele, un soiŭ de palton scurt făcut dintr'un postav subțire și căptușit cu vată. (Al. György. 111).

Reteganul 43 : «Doamna n'are *buibeleu*;
Are măsa-un lepedeu
Și ĭ-a face *buĭbeleu*».

In legătură cu acesta *buică* cu sensul de «peptărel»: Familia XXIV 270 : «Că eĭ nu-ĭ trebue lapte
Numaĭ s'aĭbă *buĭcă* n'spate».
(Solnoc Doboca).

Apoĭ *buĭbărac*, identic în sens cu buĭbălăŭ:

Col. ined.: Zis-o maĭca, că mĭ-o face,
Rochie și *buĭbărac*
Și m-a da dup'on diac.

De notat că *buĭbăracul* saŭ *buĭbălăul* este o haină ungurécă și numaĭ prin părțile, unde contactul cu Ungurii e maĭ mare e intrat în uz și la femeile române.

Bumbușcă—gombostü;—ac cu gămălie;—mr. ac cu tupuze;—fr. épingle. R. Pont. épingle à cheveaux;—istr. rom. bătun, pl. bătunĭ. (Col. l. Tr. an. III. 283).

Gaz. Trans. 1887, 6: «Am o mândră c'o bumbușcă,
Purecii de ochĭ o mușcă».

Cihac II, 486.

E un cuvênt tot atât de des întrebuințat ca și *bumb*. Jerney îl înșiră între cuvintele auzite în Moldova.

Bulciŭ, *bîlciŭ*, *bunciŭ*: ung. bulcs, bolcs, bolcsú, búcsú;—tîrg, sĕrbătóre, procesiune;—mr. pîzare, sărbătóre;—fr. marché, foire, fête, procession.

Cihac 486: «anniversaire de la dédicace d'une église, fête du village ou patronale».—Pop Poveștĭ III, 85: «Adĭ e têrg în orașul cutare, bâlciŭ mare». —Lazăr Șăineanu: *Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române* (Rev. Tocil. VI, 250): «O altă espresiune pentru serbătóre e *bulciŭ* saŭ *bîlciŭ*, la Moțiĭ din Ardeal *bunciŭ* din ung. *búcsú*, *búlcsú* «peregrinare», care întrunéște sensul de sĕrbătóre», azĭ în special «sĕrbătóre patronală», cu acea de tîrg», întocmaĭ ca paleo-slavicul trŭgŭ, πανήγυρις (românește «tîrg»), macedo-rom. panigiru (= ngr. πανηγύρι) «publica celebritas, nundinæ. Slavicĭ Nov. 99: «Era bâlciul de tómnă de la Sărata».

Prea interesante sînt—pentru lămurirea cât maĭ bine a cuvîntuluĭ acestuia —vorbele D-luĭ Ioan Slavicĭ, de la pag. 126 din a D-sale : *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, pe carĭ le daŭ aci în traducere :

«Macedo-Româniĭ în Tesalia și Epir, carĭ și eĭ, ca Mocaniĭ, duc o viață pastorală, plécă împreună cu familiele lor pentru pășunatul de vară, așa că satele lor rĕmân peste vară aprópe pustiĭ.

«Așa trebue să fi fost și la Moțĭ unde pășunea era maĭ aprópe, căcĭ numaĭ în chipul acesta se póte esplica un al doilea obiceĭŭ al munților apusenĭ, așa numitul : «Kuszmarkt (ung. csókvásár) de la Halmágy».

«Acest tîrg la Moțĭ nu se numește tîrg, ca cel de la Găina, ci *bunciŭ de la Hălmaj*. Búcsuzni însemnéză în ungurește : «a-șĭ lua rĕmas bun» și búcsú saŭ búlcsú «procesiune, peregrinagiŭ».

«Tóte femeile tinere, *nevestile*, carĭ s'aŭ logodit la sĕrbătórea Apostolilor Petru și Pavel pe Găina, vin călărește în deplină podóbă de mirese la Hălmaj în Sâmbăta Paștilor și aci sărută pe orĭ-ce om cinstit, ce întâlnesc pe stradă. Ar fi un motiv de supĕrare, când cine-va nu s'ar lăsa să fie sărutat saŭ dacă n'ar da un dar celeĭ ce-l sărută, fie chiar și numaĭ un creițar, pentru ca să se păstreze obiceĭul».

Maĭ jos pag. 127 odaogă :

«Acest obiceĭŭ la aparință fără nicĭ un sens, póte să-șĭ aibă originea numaĭ în faptul, că maĭ de mult tinerile femeĭ plecaŭ de aci la brațul bărbaților lor și de regulă îșĭ luaŭ obicĭnuitul rĕmas bun al mireselor de la cunoscuțiĭ lor și primĭaŭ de la aceștĭa

daruri la tîrgul de la Hălmaj, care avea loc tocmaĭ pe timpul plecăreĭ.

De la sensul de procesiune, peregrinare, a trecut la cela de «tîrg», cu care se găsește astădĭ în multe părțĭ locuite de Românĭ.

In ungurește astădĭ e maĭ întrebuințat búcsú de cât búlcsú, de unde s'ar părea că bulcĭŭ al nostru trebue să fie intrat de mult în limbă. De altcum și din búcsú se putea naște forma bulciŭ, întocmaĭ cum din böség s'a născut bilșug, belșug, cu intercalarea licideĭ *l*.

Canceŭ— kancsó ;—cană, ol, ulcior, urcior ;—mr. ghimacĭŭ;—fr. cruche a vin.

Gaz. Trans. 1886, **132**: «Cînd o pun domniĭ'n *canceŭ*». (în notă: cană, urcior).

El. Sevast. 289: «Să bem cu păharele
Ba și cu *canceauele*».

M. Pompilĭŭ Conv. Lit. XX: «*canceŭ :* un vas de lut cu códă, la gură ca o ulcică, maĭ largă; un fel de cană.»— Vaida Trib. VII: scafă, cană, ulcior.

Forma, în care-l găsim, e de sigur maghiară. N'are a face cu latinul «canna».

Căpăluesc — Kapálni; — sap, prășesc ; — mr.; scâlsire; — fr. houer, serfouir.

Col. ined.: «Săracile fetele,
Cum le maĭ țin șelile,
Ziua merg *căpăluesc*
Nóptea spală, șurluesc».

Bobb II. 563: «copeluesc—sap, fodio, ások, kapálok.

Căpeneag s .*chepeneag*. Köpenyeg; - manta; —mr. sîhmă, tîmbare;— fr. manteau.

Col. ined.: «Zis'o badea c'a vini,
C'a vini c'on *căpeneag*
Ş'o vinit c'o ţundră'n cap».

Coşbuc George Trib. II, 171:
«Nicĭ am cal, nicĭ *căpeneag*
N'am pe lume om cu drag».

I. et B. 403: «Spune-mĭ mândr'adevĕrat
Tu cu câţĭ te-aĭ sărutat,
Cu 10 cu *chepenege*».

Pompiliŭ 64: «Intinde *căpeneagul,*
Să-ţĭ vĕrs baniĭ cu sacul».

Este unul dintre cuvintele aduse din miliţie; se şi întrebuinţéză maĭ ales pentru mantaua milităréscă.

Jerney îl numĕră printre cuvintele auzite'n Moldova. (I, 145).

1) **Căpūt**—kaput;—haĭnă, surtuc, palton, suman;—mr. surtuc;— fr. surtout.

Familia XIV, 177. «Cu pălăria sa ca o ólă de fiert, cu înfricoşaţiĭ seĭ pantaloni şi neschimbatele sale *căputurĭ* de una şi aceaş materie, din lâna oieĭ».

E un cuvînt des întrebuinţat la românii de peste munţĭ şi maĭ ales: «căput de ĭarnă»=«palton».

2) **Căpūt**—kapu;—pórtă;—mr. pórtă;—fr. porte.

Familia XXV, 524; «A luĭ d'aşa să-l aştepte,
Cu deschise *căputurĭ*». (în notă: *porţĭ*).

E format de la acusativul unguresc *kapu* — kaput—după cum afirmă şi domnul Alexics György în ale sale Magyar Elemek az Oláh nyelvben p. 69.

Circulă alăturĭ de sinonimul sĕŭ pórtă prin ţinuturile, unde amestecul e maĭ mare.

Cătană, *cotună, cătună,* katona; — ostaş, sol-

dat, militar;— mr. ostaș, nizam; fr. soldat, militaire.

Mag. ist. III. 368: «Pentru cătane, ce-aŭ venit asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă».

I. et B. 295: «Fóĭe verde buruiană,
Vaĭ maĭcă m'a scris *cătană*».

Col. ined.: Io mĕ duc maĭcă *cătană*
Tu rĕmâiĭ de-mĭ spală haĭne.

Aceașĭ : Cine m'o luat *cătană*
N'are-a ce-șĭ maĭ da pomană.

Vaida Trib. VII: «*cotună, cătună*=miltar, ostaș».

De aicĭ: *cătănie, cătunie* și *cotunie*; verbul *cătunesc cătănesc* și *cotunesc;* adiectivul *cătănesc* si *cătănașesc.*

«Cătană» va fi o dovadă neștérsă despre serviciul ce l-a făcut și-l maĭ face o parte dintre Românĭ în armata Austro-Ungară. In cele maĭ jalnice doĭne figuréză cuvêntul acesta, căcĭ e greŭ de făcut armata și între ómenĭ de aceiașĭ limbă, dar mite între ómenĭ diferițĭ prin limbă și obiceĭurĭ ! Chinurile, ce le sufere un bĭet ostaș român în armata Austro-Ungară îl fac pe acesta să-șĭ închipuiască de cea maĭ mare nenorocire înrolarea sa în armată. Să maĭ adăogăm la acésta și regretul vetreĭ, la care a crescut Românul, și ne vom putea explica, cum în jurul vorbeĭ cătană s'a grupat tot ce póte fi maĭ jalnic din producțiunile poporuluĭ.

Una din capo-d'operele din producțiunile de felul acesta e următórea doĭnă, ce-am auzit-o în satul Rîpa de jos, Comitatul Mureș-Turda :

Cântă cucu'n vîrv de șură,
Merg voĭniciĭ la mĕsură ;

Cântă cucu'n vîrv de paĭe
Merg voĭniciĭ la bătaĭe;

Cântă cucu Vinerea,
Trec voinicii Dunărea.
Of, sĕracii voinicii,
Cum se duc ca fluturii,
Pe marginea Dunării
Negri ca călugării,
Blăstămîndu-şi părinţii
De ce i-o făcut pe ii!
Nu-s negri de felul lor,
Că-s de frica Nemţilor;
Nu-s negri de nespălaţi,
Că-s negri de supăraţi.

Intr'o doină publicată de Iarnic şi Bârsan, găsim următórele:

«Maică până ce-oi veni
Tu cămaşă mi-i croi
Dar sĕ n'o coşi *omeneşte*,
Ci s'o coşi *cătănăşeşte*.

Óre de ce s'a pus aci «cătănăşeşte» opus lui «omeneşte»? Cătana nu e «om»?

Se vede venind cine-va din depărtare; ţĕranul român îşi zice atunci: «iată vine-un om». Dacă acel cine-va se apropie atâta, în cât sĕ pótă fi distins, dacă e un ţigan, ungur, jidan, neamţ saŭ orĭ-ce alt om, care prin port, prin limbă saŭ prin alt-ceva se deosebeşte de «român» aşa cum îl cunóşte ţĕranul român, óre-cum ca părêndu-i rĕŭ că ş-a perdut vremea sĕ se uite la dênsul zice: dă-l dracului, că nu e om, ci ţigan, ungur etc. Tocmai aşa şi cu «cătana». In doina de mai sus *„omeneşte"* înlocueşte pe *„româneşte"*, fiind-că dupĕ concepţiunea Românului *om* însemnéză *Român*, şi aci *cătănăşeşte* = *soldăţeşte*.

Celuesc — csalni; — înşel, amăgesc; — mr. minciunez, arĕd; — fr. tromper, duper, séduir.

Pop. Trand. 25: «Nu-i voinic să se găséscă,
Pe ea să o *celuească*».
Conv. Lit. XXII, 533: «*Celuit*-a *celuit*,
Fecior tînĕr de zlătar
Fată de domn mare.»

I. et B. 16: «Cum mĕ culc, cum te visez,
Pun mâna pe ce găsesc
Dómne cum mĕ *celuesc*».

An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 17), Cseluiesk — Decipio, fallo».

«Celuesc» n'are-a face cu «celo»; e din ungurescul csalni și trăește alătur de înșĕl — latin de origină,— care l'a și influențat din causa apropiereĭ fonice ce există între trupinele lor, căcĭ pe lângă celuesc, se maĭ aude și *înceluesc*.

Pop. Trand. 25: «Blăstămul feteĭ *înceluïte*».

Conv. Lit. XXIII, 1100: «Vino bade, de-ĭ vini,
Nu mĕ tot *încelui*,
Că *'nceluită*-s eu bugăt,
Că mĕ uĭt și nu te vĕd;
Celuĭască-te lumea
Cum mĭ-aĭ *celuit* mintea».

De aci : *celuire* și *celșag* s. *celușag* — înșelare, amăgire.

Reteganul 110: «Spusumĭ-o frunza de fag,
Că dragostea nu-ĭ ĭosag,
Numaĭ trudă și *celșag*»

Col. ined.: Din ĭosag și din moșie,
Am cădut la grea robie;
Din moșie, din ĭosag,
Am cădut la greŭ celșag».

Pop. Trand.; «Ba eŭ nu te-oĭŭ slobodi
Că ți-e glasul bărbătesc
Și ți-e portul mueresc
Și mĕ tem de *celușag*».

An. Lug (Rev. Tocil. VI, 17): «Cselshag—Deceptio».

Celușag și *celșag* sînt formate cu sufixul *șag* care

de alt-fel e de origine maghiară întocmaĭ ca: furtușag, vălmășag, moloșag etc. și nu sînt venite de-a dreptul din ungurește. S'a 'ntîmplat ca în limba română de peste munțĭ două elemente ungureștĭ să se 'ntîlnească și să formeze o singură vorbă, în care prin urmare amêndouĕ părțile, atât trupina, cât și sufixul sînt streine.

In ungurește înșelare, amăgire se zice: csalás, csalódás și csalogatás.

De-adreptul din ungurescul csaló nĭ-a venit;

Cialăŭ — înșelător, amăgitor, seducĕtor.

Conv. Lit. XXIV, 1093: «Ba îo brato n'oĭ veni
Că te cunosc pe palțăŭ
Că eștĭ câne și *cealăŭ*».

Trib. VII, 269: «Neĭco cu suflet *cialăŭ*
De te-ar bate Dumnezeŭ
Nicĭ maĭ bine, nicĭ maĭ rĕŭ
De cât cum voĭŭ zice eŭ».

«Cialăŭ» din csaló ca iștalăŭ din istáló, birăŭ din biró etc.

Chilin—külön;—deosebit despărțit, separat; — mr. ahorghia;—fr. séparé, isolé.

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «*de chilin*, despărțit la o parte».—Vaida Trib. VII: «*chilin*, după pronunțare tĭilin și tĭiling—separat».

Jerney I. 146.—Lex. B. «distinctus, varius, diversus, separatus».

B. Dos. 378: «Că ĭ-aŭ pus cu turmele *chiline*
Pre moșiĭ în rînd cum li să vine».

Cihac II, 489.

Se zice «*a se da de chilin*» maĭ ales despre tineriĭ

însurăţeĭ, când nu maĭ vor să mânânce împreună cu, bĕtrâniĭ saŭ cu ceĭalalţĭ căsenĭ.

De aci *chilinesc*, *deschilinesc*—separ, despart deosebesc şi *chilinire*, *deschilinire*. N. P. 168: «Luând pe disc pǎrticele *deschilinite*».

Chindeŭ.— kendö;— năframă, maramă; ştergură, prosop;— mr. pischire; prusop, ştergător de faţă;— fr. fichu, essuie-main.

Col. ined.: «Că-s aprópe de mult rĕŭ,
Ca obrazu de *chindeŭ*».

I. et B. 121:— «Şi-ĭ legată c'un chindeŭ».

Idem 185: «Măriuţă cu *chindeŭ*,
Vaĭ de măritatul teŭ».

Gaz. Trans. 86, 165: «Lacrămile din ochĭ pică ;
Io le şterg cu tindeŭ (chindeŭ)
Iele merg ca părĕŭ».

Cihac, II, 489.—In comitatul Mureş-Turda *chindeŭ* se întrebuinţéză întîiŭ pentru «ştergură» alăturea de sinonimul sĕŭ «ştergar»; apoĭ pentru o năframă ţesută tot în forma ştergureĭ, de cât împodobită cu maĭ multă artă, cu care în timpurĭ maĭ frigurόse saŭ ploiόse îşĭ învelesc femeile capul.

Chischineŭ, *chescheneŭ*, *cheschenea*— keszkenö;— năframă, maramă; —mr. pischire, şimie, calimchéră, ghismae ;—fr. fichu.

Cat. Calv. 22: «Uneorĭ punea numaĭ *kiskèneul* pe bolnavĭ şi se vindecaŭ».—Vaida Trib. VII.

Trib. 87, 34: «Şi cόsă şi chindiseşte
Chischineaue marĭ domneştĭ».

Conv. Lit. XXII, 534: «Légă mâna 'n *chescheneŭ*
Ş-o bagă în sînul meŭ»,

Conv. Lit. XXIV, 92: «Ce ducĭ lele 'n *chescheneŭ?*»

Idem IV, 31: «Bădişor capu mĕ doare;

D'adăm bade-o *chesčhenea*
Să mě leg la cap cu ea»

In Hațeg *chișkineŭ*:

Conv. Lit. XVI, 9: «*Chișchineu* rotat,
Cin'te-a blestemat?»

Ciacăŭ — csákó ; — chipiŭ, chivěră ; — fr. tschako, schako.

Trib. II, 46 : «Domnule solgăbirăŭ
Mult îmblașĭ de rîndul meŭ
Să-mĭ puĭ peană și *ciacăŭ*».

Reteganul 51: Aceaș, ca maĭ 'nainte.

Col. ined.: Imperate, nu ți-e greŭ
Când vedĭ sânge pe *ciacăŭ*
Věrsat din sufletu meŭ ?

Cigă — csiga ; — scripete ; — mr. cărulĭŭ; — fr. limace, limaçon.

Bobb «fune de tras în sus cu *ciga* : subductarius-tereh tsigán felvonó kötél».—R. Pont. «sterlet, limaçon, éscargot; grue, cabestan, sabot, toupie.—Jerney, I, 142.—Cihac. II «*cigă:* s., toupie, guindal, colimaçon, cric ; — *cigă-migă* vétille, fadaise, blague ; — *csiga* toupie, guindal, cric, *csigabiga* colimaçon, vétille, fadaise etc., (*biga* colimaçon) ; pol. cyga, cr. serb. čigra *toupie.*»

Cilediŭ — cseléd ; — copil, servitor, copilărime, servitorime, familie ;— mr. fâlcare ;—fr. enfant, domestique, enfance, gens de service, famille.

Trib. 1887, 33: «Dragĭ *ciledii* luĭ,
Unde că pornește
Mare spor sporește».

Bobb II, 562: «*celed* —familie de casă, familiarium domesticum, házi cseléd».—M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX,

«o familie».—Vaida Trib. VII «*cileghiŭ* servitorimea din casă, membriĭ din familie luațĭ ca totalitate, neluând între eĭ și pe capiĭ de familie».

In comitatul Mureș-Turda : «*câțĭ ciledĭ aĭ?* = «câțĭ copiĭ aĭ?»

Cinaș — csinos;— drăguț, frumușel;— mr. béleș, beluș mușutic ;— fr. charmant, gentil, joli:

Col. ined.: M-o făcut maĭca *cinaș*,
Să scot fetele 'n imaș.

Conv. Lit. XXII, 535: «S'aleagă mieiĭ de grașĭ,
Și voiniciĭ de *cinașĭ*».

I. et B. 383 : «Trandafir, trandafiraș,
Drag îm e omul *cinaș*».

Cuvîntul *cinaș*, cu accentul pe ultima, n'are de cât o parte din el de origine ungurească: *cin*=csin, ĭar *aș* e sufixul calificativ din *poznaș*, *pungaș*;— dar cu tóte acestea nu substantivul *csin* «propreté, élégance,» ne-a dat pe al nostru cinaș, ci adĭect. csinoș. Lucrul acesta nu ni-l spune numaĭ faptul ca substantivul n'a străbătut în limba română (nu e de a se confunda cu slavicul cin—rang, grade), dar și dificultatea fonetică pentru trecerea luĭ oș in aș precum și perfecta identitate de sens între csinos și cinaș. Numaĭ analogia a făcut, ca din csinoș se ajungem la cinaș al nostru.

Ciont — csont ; — os ; — mr. os ; — fr. os.

Pop. Trand. «Să-țĭ ajungă os pe os,
Cióntele prin pat în jos».

Vaida Trib. VII : «a 'nghețat ca *ciontu*».—An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 17) «Csont. Os».

Cipcă—csipke ; — dantelă;— mr. dantelă;—fr. dantelle.

Reteganul 120 : «Vasilică clop cu *cipcă*
Vină la noĭ duminică»

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX : «dantelă». — Vaida Trib. VII : «*citcă, circă* = dantelă».

Cipòr s. ciopòr — csoport ; — turmă, ciurdă, cirédă, cétă, boteĭŭ; — mr. turmă, glótă;—fr. troupeau, groupe.

Vaida Trib. VII : «turmă spre ex. un cipor gheboĭ.» —«Jerney I, 143 : «csoport — csopor».—R. Pont : «troupe, quantité, nuée, masse, volée d'oiseaux». — Cihac II, 491 : «troupeau de bestiaux».

Ciucur—csukor;—canaf, — mr. fundă;— fr. noeud de ruban, maille, frange, bouffette, houpe.

I. et B. 274 : «Maĭ bine m'așĭ spânzura,
De *ciucurul* brâuluĭ».

Col. ined. : Năfrămuță cu *ciucurĭ*,
Io te joc, tu te scuturĭ ;
Năfrămuță *'nciucurată*,
Nu fi mândră supĕrată.

Domnul C. Lytzica mĭ-a comunicat, că în Moldova *ciucur* însemnéză și «țurțur de ghiață».

Picot. 27.—Cihac. II, 491.

De aci «*a înciucura*». (Dubĭŭ)

Clop, *colop*—kalap;—pălărie;— mr. capelă ; — fr. chapeau.

Col. ined.: Bade, *clop* împetelat,
Multe suflete-aĭ stricat.

Aceeașĭ : «Dragumi-ĭ de către sară,
Că Badea pe deal cobóră :
Cu *colopu* pe-o ureche,
Cu inima ruptă'n zece.

Reteganul 120: «Vasilică, *clop* cu cipcă,
Vină la noĭ duminică».

Familia XIX, 580 : «Trag *colópele* pe nas
Și fac la fete necaz».

Familia XXII, 323 : «S'a dus bădița cătană
I-a rĕmas *clopu* și peana».

E fórte des întrebuințat. Sînt multe ținuturĭ, pe unde numele de pălărie nu e cunoscut.

Cochiivéchi — kótyavetye ; — mezat, licitare ; — mr. mezate ; — fr. enchères, licitation.

Cihac II, 492 : «cochiivéchi s. pl., (pour cotiivéti) enchères : (Ur. 5. 445 : tóte veniturile poduluĭ cu țedulă prin telal-bașa să se vînză la cochiivechi în Visteria gospod) ; — kótyavetye licitation, enchères, kotya licitation, vett (venni) acheté ; — selon Mikl. Magy. 33 le mot magy. vient du *serbe* koče veče, quis vult plus (dare).»

Domnul Hasdeŭ în Col. l. Tr. VII, 499 : «*cochiĭ-vechĭ* însemnéză pur și simplu mezat saŭ licitațiune, fie dinaintea divanuluĭ, fie de 'naintea Starosteluĭ de negustorĭ, ér nicĭ de cum adunarea ómenilor cu minte și esperiențĭ. Noĭ am luat acest cuvînt de la Ungurĭ, la carĭ kótyavetye, pronunțat aprópe ca kokĭovekĭe vrea să zică vîndare publică. Unguriĭ la rîndul lor, după propria mărturiă a archeologuluĭ maghiar Révai, l'aŭ căpătat de la Serbĭ».

Colduș , *culduș* — koldus ; — cerșîtor, sĕrac; — mr. çiritor, çirîpân ; — fr. mendiant, gueux.

Conv. Lit. XVII, 355 : — «Bună sara om bogat ;
— Mulțumesc *colduș* de sat».

Vaida Trib. VII : «cerșîtor» nu e cunoscut. — **An.** Lug. (Rev. Tocil. VI, 33): Kuldush-Mendicus.—R. Pont. «*culduș* pauvre, ruiné».

Colduesc și culdușesc— cerșesc ;— mr. çerșesc ;—

fr. mendier, gueuser, demander l'aumône, la charité. Vaida Trib. VII.—R. Pont.

Copîrșăŭ — koporsó; cosciug, sicriŭ, tron, năsălie;—mr. chivure, sânduche de morțĭ;—fr. cercueil, bière.

I. et B. 57 : «Morĭ mândră să mor și eŭ
Să ne facă un *copîrșeŭ*».

Trib. VI. 149 : «Cine din tine mĕ scóse
N'aĭbă sănĕtate'n óse
Nicĭ pită de grîŭ pe masă
Nice lemn de *copîrșeŭ*
Nicĭ nu-l erte Dumnezeŭ».

Familia XXII, 295 : «Că voesc a scrie carte,
La măĭcuța'n Brașfaleŭ
Să-mĭ trimită *copîrșeŭ;*
Copîrșeŭ mândru cernit,
Copîrșeŭ mândru vergat,
Trupul meŭ o fi sfărmat».

An. Lug. (Rev. Tocil. VI 40). Neszelia } Tumba, *Coperșeul* } Sepulcrum.

Jerney îl înșiră între cuvintele audite în Moldova.

Corcie — korcsolya ; — codirlă, lésă ; — fr. patin, poulain.

Lex. B. «scala cellaria, die Schrottleiter, Kellerleiter». Cihac, II 493.—Gaz. Trans. 1888,50: «*corcie*=o gratie de nuĭele, ce se pune ĭarna pe sanie, ca să stea fînul.

Corșag — korság; — guturaĭŭ, diaree, o boală trecĕtórĭe; epilepsie; — mr. tuse, scótere afară; — fr. catarhes; diarrhée; mal caduc, epilepsie.

Bobb: «cu *corșag* = comitialiter — korságoson».—Gaz. Trans. 1888, 53:—*corșag* = diaree, durere de pântece, rĕsbire».

Criștaiŭ — kristály;—cristal;—mr. cristal și crustal; — fr. cristal.

Col. ined.: U, ĭu, ĭu, fărtaiŭ, *criștaiŭ*,
Pintr'on husoș să nu-l daĭ.

Forma e cea maghiară.

Curuț — kurucz; — cruciațĭ ungurĭ, rebelĭ. Aderenții conteluĭ Emerik Tököly și a luĭ Francisc Rákoczy II, carĭ s'aŭ resculat în diferite timpurĭ în potriva împĕratuluĭ Leopold I.

Cihac II, 494: «croisé hongrois, rebelle; (Pan P. V. 2,75 foarte cu puținteạ oaste curuți de a-ĭ luĭ rămăsese).—*kuruc* nom des soldats du dernier Ràkocy; cech. kuruc *croisé*, rebelle; du nhall. *Kreuz-fahrer* croisé.»

Dărab s. *dărabă*—darab;— bucată; — mr. bucată, cumet, cumată;—fr. pièce, morceau.

Cat. Calv. 28: «taĭe un lemn din pădure și dintr'un *dărab* își face foc să se 'ncăldéscă și să'șĭ cócă pită, dintr'alt *dărab* își face Dumnezeŭ și îĭ se 'nchină.»

R. Pont —Cihac II, 102.

El. Sevast. 328 : «Apoĭ du-te la cea pórtă
Ș-o taie *dărabe* tótă.»

Col. ined. : Că de mâncat ĭ-am gătat
Căpățînă din grădină
C'o *dărabă* de slănină
Și c'o ólă de smîntînă.

Trib. VII, 205 : «Țigane, cetera ta
Trebuiŭ-ar zugrăvită
C'on *dărab* de lemn lovită».

Reteganul 108: «Ședĭ bade dac'aĭ venit
C'aĭ trebui omenit
C'un *dărab* de lemn pîrlit

Ș'aĭ trebui ospătat
C'un *dărab* de lemn uscat».

De aci avem *dărăbos* identic cu necioplit, adică ceva în stare brută, în «dărab».

De la pluralul *dăraburĭ* s'a format verbul:

Dărăburesc—dimic, fărîm, îmbucătățesc; mr. a di-m̃ica, a disica, a frânge;—fr. dépécer. rompre, casser.

Gaz. Trans. 1890, 49: «Și să mĕ *dărăburească*
Și din mine să ciopléscă».

Pompiliŭ 15: «Pre mine să mĕ dobóre
Și să mĕ *dărăburească*
Și din mine să cioplésca».

Darăburos—Bobb: asper.

Acestea-șĭ aŭ analogia în *feluresc* și *felurime*, formate asemenea de la pluralul *felurĭ*—din *fel* (v. ac. cuv.)

Dereș—deres;—alburiŭ, suretic, sur bătênd în roșu; —mr. durin, psar, siv;— fr. gelée blanche, givre, gris, rubican. Bal. Mór. *deres*: bereift, mäusefarb, mäusefahl, weiszgrau.

R. Pont.—M. Cănianu 245: «Colóre de cal» (Moldova).—Cihac II, 495: «rubican (seulement des chevaux); *cal roșu* cheval alezan parsemé de blanc, cheval rubican, cheval vineux;—*deres* couvert de frimas, gris de souris, (dér—frimas); pol. deresz, dereszak, čech dereš, derešak, derešek *cheval rubican, rouan.*

Diplĕŭ s. *deplĕŭ*—gyeplö;—frîu;—mr. fărnu, frîn;— fr. frein, bride.

Lex. B. «*depleu, dipleu,* hĕțiŭ, habena, froenum; der Zügel.—Jerney I. 144.

Dĭug—dög;— hoĭt, stîrv, putóre;— mr. mârșe, putóre;— fr. cadavre, charogne.

Vaida Trib. VII, «diug— hoĭt, stîrv, mortăciune; e des uzitat».

Acest cuvînt împreună cu *hoĭt*, amîndouĕ din ungurește, sînt fórte respândite. *Dĭugule*! e sinonim cu «putóre!»

De aci *dĭugos* — leneș, puturos (R. Pont.) și *dugliș* cu aceeaș semnificațiune: Creangă II, 52: «scólă, *duglișule*, înainte de răsăritul sóreluĭ».

ĭ din dĭug e un ĭot consonans, fórte des în graĭul Românilor de peste munțĭ: djeal (dĭeal) = deal, ljelje (lĭelĭe) = lele, njenje (nĭenĭe) = nene, etc. — *ĭ* s'a născut sub influența luĭ ö, care sună ca un *e* român, căcĭ altcum nu nĭ-am putea esplica presența luĭ înaintea luĭ *u*.

Duhan s. *dohan* —dohány;—tutun, tăbac;— mr. tufune, tutume, duane;— fr. tabac, nicotiane.

Pop. Poveștĭ III, 20: «Na țigane patru banĭ de *duhan* și mergĭ de-l chiamă!» — Pop. Trand. 32: «Aveam pipă și *duhan*».

Gaz Trans. 1888, 118: «De când joc fete pe-ales
N'am *dohan* să dohănesc».

De aci:

Duhănesc— fumez;—mr afumez;— fr. fumer du tabac.—

Trib. VII, 249: «Unde șade ș-odihnește
Prinde pipa *duhănește*».

Idem 224: «Bocănireaș la feréstă,
Bărbatu-mĭ șede la masă;
Șede jos și *duhănește*
Dracu-l știe ce gândește».

Reteganul 33: «Cine 'n lume-a maĭ vĕḑut
Epure vara cosînd

Şi găina *duhănind,*
Epure suind pe scară
Şi găina cu ţigară?»

Duhănaş—fumător; — mr. afumător;—fr. fumeur de tabac.

Pop. Trand. 26: «Ba pe vatră nu'mĭ aşterne
Că-s bărbaţiĭ *duhănaşĭ.*

Duhăniţă = tutun ţărănesc (Vaida Trib. VII).

Duhan e maĭ rar întrebuinţat de cât *tăbac*; dar luĭ *duhănesc* nu-ĭ face concurenţă altă vorbă.

Făgădăŭ—fogadó ;—birt, cârciumă;—mr. dugane, micheane şi mihănă;—fr. cabaret, gargote, auberge.

I. et B. 224 : «Fóie verde de duplăŭ,
De-aşĭ avea un *făgădăŭ*».

Idem 287: «La Lina la făgădăŭ».

Col. ined.: Turcu de mân'o-a luat,
In *făgădăŭ* s'o băgat.

Eadem : Şi cu hîda te-am aflat
Ducênd'o la făgădăŭ.

Alex. Bal. 95: «Colo'n jos la *făgădăŭ*».

Jerney I. 143. — R. Pont. — Cihac II. 494.

De aci *făgădar* şi *făgădăriţă* = cârcimar, cârcimăriţă. Alex. Bal. 95: «Măĭ cărcimar, măĭ făgădar!»

Fărtaiŭ, *fărtal, fărtar*— fertály;—sfert, pătrar; —mr. cirec;—fr. quart, quatrième partie.

Lex. B. *fărtaiŭ, fărtalu* saŭ *fărtariu* — quartarius, quadrans: das Viertel, Vierling, der Quart.— R. Pont.;—Cihac. II. 499.— Vaida Trib. VII.

Col. ined. : U, ĭŭ, ĭŭ, *fărtaĭŭ* criştaĭŭ,
Pintr'on husoş să nu-l daĭ.

In comitatul Mureş-Turda s'a format de aci *fărtăiş* şi ĭată cum :

Anunțurile privitóre la dare, facere de șosele saŭ orĭ și ce intereséză de o potrivă pe toțĭ locuitoriĭ unuĭ sat, dacă acel sat e maĭ măricel, se fac prin *dobaș*, care bate doba la rĕspîntiĭ saŭ în diferite părțĭ ale satuluĭ și dupĕ ce încetéză de a o bate, în fie-care loc, anunță ce-a ce i s'a încredințat de către autorităţĭ. In comunele maĭ micĭ însă acest *dobaș* lipsește și este înlocuit prin *fărtăiș*, ale căruĭ atribuțiunĭ sînt aceleaș ca și ale dobașuluĭ, de care se deosebește numaĭ fiindcă-ĭ lipsește doba. Anunțurile le face în chipul următor : Se urcă pe un deal fórte apropiat de sat,—dacă în sat se află vre-un loc maĭ ridicat, atuncĭ pe acel loc—de unde strigă de maĭ multe orĭ: Tot omul la ziua cutare (saŭ până în x zile) să se prezinte etc..., spunând tot ce aŭ săteniĭ de făcut. *Fărtăișul* strigă saŭ diminéța, saŭ sara, căcĭ atuncĭ sînt ómeniĭ în sat. De unde să vină óre numele acestuĭ funcționar?

Darea se plătește în patru rate numite: *fărtaĭul întîĭŭ, fărtaĭul al doilea*, etc.

Inainte de încasare trebuesc anunțațĭ ómeniĭ. Anunțătorul fărtaĭelor de dare s'a numit *fărtăiș*, care maĭ apoĭ îl vedem anunțând orĭ-ce lucru, ce privește întreg satul. Este un soĭŭ de κήρυξ al celor vechĭ.

Fedeŭ — fedö; — capac ;—mr. câpache;— fr. couvercle.

Gaz. Trans. 1890, p. 91: «Cu ochiĭ cât un *fedeŭ*» (în notă : acoperemînt, ce se pune pe óle).— Vaida Trib. VII «*fegheŭ.*»

Familia XX, 347 : «Mărita-m'așĭ mărita ;

— Nu știŭ cine te-a lua,

N'aĭ nicĭ ólă, nicĭ *fedeŭ*,
Vaĭ de măritișul tĕŭ».

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX : «pocriș, capac de lut».

Féle— fél — ; jumĕtate de oca saŭ jumĕtate de litru, halbă — mr. jumitică, jumate oca, jumitadică (contras din jumitate de oca) ; — fr. demi-livre, demi-oca, (R. Pont).

Gaz. Trans. 1889, 46 : «Cu cupa și cu *félea*.»

Pompiliŭ 22 : «Tot copul
Și galbenul
Și *félea*
Și talerul».

Diminutiv, *felcuță*: I. et B. 387 : Pălincuță draga mea,
M'am jurat că nu te-oiŭ bea
In tótă viața mea,
Ș-acuma de-o săptămână
Sînt tot cu *felcuța* 'n mână».

In ungurește *fél* se întrebuințéză în compositiunĭ, orĭ și unde e a se esprima noțiunea de «jumĕtate». La Românĭ însă a trecut numaĭ sensul ce-l are în legătură cu «kupa» — félkupa = $^1/_2$ oca și în trecere kupa s'a perdut, rĕmânênd numaĭ *fél*, care ne-a dat pe al nostru *féle*.

Felehearț, *feleherț*, felhércz ;— ceatlăŭ : un lemn găurit, ce împreună sulișoriĭ loĭtrelor; — fr. garrot, tortoir.

Pop. Poveștĭ IV. 26 : «boiĭ-ĭ veĭ prinde în jug, vaca veĭ lega-o 'n *feleherțul* dinapoĭ, iar tu veĭ ședea pe feleherțul dinainte (ciaclăŭ).» — Buzilă, Trib. VIII : «*felehearț* — un lemn găurit, ce împreună sulișoriĭ loĭtrelor.» — A. Gy. 55.

Feleluesc, *felelesc*, *feleșesc*—felelni, feleselni ; —

m'apuc, ĭaŭ asupră-mĭ, rĕspund, daŭ samă ; respund obraznic, întorc vorba; — mr. liaŭ asupră-m̃ĭ, tornu sborlu ; — fr. assumer la responsabilité, répondre de qc.; prendre qc chose sur soi, répliquer, riposter impertinemment.

C. V. 60 : «De mulţi anii fiindu tu giudeţu dereptu limbiei acesteia te sciu, cu bŭînru sŭfletu ca de meînre *telelŭesc*». — N. P. Omul, ce la ce va ḑice : cununămĕ preoate, că-ţĭ *feleluesc* de Vlădică, că ne este slugă acela, popa de va ascultа de acel om, gloabă 8 de zloţĭ.

Vaida Trib. VII, *feleşesc*, respund obraznic.

In comitatul Mureş-Turda *feleluesc* l'am auḑit cu amîndoue sensurile : cu acela de a-şĭ lua asupra sa respunderea pentru ceva, — semnificaţie ce o întîlnim şi în scrierile vechĭ române, şi cu sensul de a «întórce cuiva vorba, a-ĭ rĕspunde la reproşurĭ».

Ungurescul *felelet* ne-a dat pe *felelieatĭŭ*, = respuns, ce-l găsim în Codicele Voroneţian p. 38: «Ascŭltaţi acmu al mĭeu către voi *feleliatĭŭ*».

Felezăŭ — fölözö; greblă de arie, mătură de curăţat grîul îmblătit s. trierat; — Bal. Mór — das Streichholz.

Cihac II, 498: «une espèce de balai, que l'on passe légèrment sur le blé vanné pour le nettoyer des balles.

Trib. 1887, 294: «Şi feleżeu mestecan».

Felezuesc — fölözni; — a curăţa cu mătura grîul imblătit;—balayer le blé vanné pour le nettoyer des balles.

Col. ined.: Cu picioarele-l îmblăteaŭ
Cu coada-l *felezuea*
Cu urechile 'n sac îl puneaŭ.

Vaida Trib. VII: «*felezesc* — daŭ turmeta și gozul în laturĭ cu o mătură specială de pe aria, unde este grîul de-alungul așternut».

Tot Vaida ne maĭ dă substantivul *felezitoare*, pentru felezăŭ (Trib. VII.).

Filer, *filear* — fillér; • denar; — mr. pecuñ, aspru; — fr. denier.

Bobb «1) o batcă, assarius, batka, fillér, 2) Teruncius — egy kis-pénznek három része; *fileriu* de aramă — Chalcus, Réz fillér a régieknél». — R. Pont. — Cihac II. 499.

Germanul *Heller* trecênd prin ungur. *fillér*, a ajuns la noĭ sub forma *filer* saŭ *filear*.

Firez, *firiz*, *feresăŭ* — fürész; — mr. pilă; — fr. scie.

Vaida Trib. VII: *firiz*, (după pronunțare *hiriz*) = *fereseŭ*.—An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 24): *firiz* I, 143.— M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX. *feresăŭ*.

Gaz. Trans. 1890, 192: «După mine vor veni,
Cimermanĭ de la Vișauă,
Cu securĭ, cu *ferеséuă*».

Formele acestea trăesc alăturĭ de comunul *ferestăŭ* s. *ferestrăŭ* (v. al. cuv. II).

Fodor, s. *fodoră* — fodor — creț, cută; — mr. clin;—fr. jabot, plisse.

I. et B. 444: «Lelea cu *fodoriĭ* marĭ
Ibovnică la jîndarĭ».

Col. ined.: Lelea cu *fodoriĭ* marĭ
Bună-ĭ coĭtă la jindarĭ,
Lelea cu *fodoriĭ* micĭ
Bună-ĭ coĭtă la voinicĭ.

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «*fodre*— crețele». Tri-

buna VIII, Buzilă:» Partea mânecii de la lânșeț se numește *fodorĭ.*»

In An. Lug. (Rev. Tocil. VI 24) găsim pe *fodor* în composițiune cu *menta: fodormenta*-mentha, *fodormenta* kaluluĭ: Calamintha. In ungurește *fodormenta* însemnéză «*mintă creață*». Ungurii l'aŭ tradus din rumânește și în traducerea ungurească a trecut la Bănățenĭ, unde trăește alăturĭ de rumânescul «*mintă creață*».

Foĭtaș—fojtáș; — încărcătura uneĭ puștĭ; cartușă; torent de plóie; viscolitură s. vicolitură; —fr. cartouche, bourre; ondée, averse, pluie battante; tourbillon.

Cihac 588.—Vaida Trib. VII: «*foitaș*, 1) torentul puternic de plóie. 2) cumulul de omet, ce vîntul adună, 3) pravul și tot ce se îndesue în pușcă saŭ piștol, cînd se umple.»

Fudamentala idee a unguresculuĭ fojtas e: *înnăbușire* de unde s'a aplicat la tot ce poate să înnăbușéscă o ființă.

Domnul Vaida ne dă și verbul a *foĭtăĭ* «Se zice despre torentul de plóie, ce e pe aci, pe aci să înăbușască un om, viețuitoare. Maĭ adese se folosește vorba a *foităși* tot în acest sens». (Trib. VII.).

Forostuesc, forostesc—forrasztani;—lipesc, înnădesc, îmbin,—mr. alichescu; împreunez,—fr. souder, plomber, braser, conglutiner.

Marian Desc.: «Așa să se *forostéscă*
Mîna luĭ N.
Cum *forostesce*
Țiganu fieru!

Cihac II «500. *forostuesc*, ferestuesc, herestuesc,

conglutiner, cimenter, consolider, corroyer, souder, plomber;—*forostăŭ*. Helianthemum vulgare; la plante écrasée se met sur des blessures fraîches et on en enveloppe même les membres démis».

Găbănaș— gabonás ; —hambar ; grănar;—mr. ambare;—fr. grange, grenier, magasin à blé.

Gaz. Trans. 1886, 143: «Să trăieștĭ cu sănătate,
Să aĭ plin în *găbănaș*».

Cuvêntul trăiește alăturĭ de hambar saŭ ambar. In comitatul Mureș-Turda s'a specificat însemnarea ambelor acestor cuvinte : hambar saŭ ambar e un lădoĭŭ, un susîĭŭ mare pentru păstrarea grânelor, iar găbănaș : o mică clădire a parte, menită anume pentru păstrarea cerealelor și a uneĭ părțĭ din cele a le iconomieĭ.

Galischie—galiczka (provincialism secuenesc), kaliczka și kalitka;— colivie, cușcă;— mr. câfaze;— fr. cage.

Conv. Lit. XXIII, 812: «Pasere din *galischie*,
Spune bădițeĭ să vie».

Gat—gát—parapete ;—zăgaz, hăĭtaș, leașă; — mr. scara (de la ĭaz);—fr. rempart, digue.

Trib. VII, 196: «Trecuĭ apa fără *gat*,
Era sara pe'nserat».

Jerney I, 143.—A. Gy. 57. «A móczoknál (Torda-Aranyos m.): Kövekből rakott emelkedés a patakban, mellyel a pisztrángnak vagy más egyébb halnak menekülö útját zárják el = La Moțĭ (comitatul Turda-Arieș): o rădicătură de peatră în părăĭe, cu care se închide calea de scăpare a păstrăvuluĭ saŭ a orĭ căruĭ alt pește».

Găzdac s. *găzdag*— gazdag ;— bogat, avut;— mr. avut, îmbogat;—fr. riche.

Pompiliŭ 17: «De cât moş, fie *găzdacu,*
Maĭ bine fecior sĕracu».

Vaida Trib. VII: «Dă-mĕ maĭcă după drag
Nu mĕ da după *găzdag*».

I. et. B. 181: «Lăcomit-am, lăcomit,
Lăcomit la 7 vacĭ,
Ş-am luat hîda din *găzdacĭ.*

De aci *găzdăcoiŭ* = chiabur, şi *găzdăcie* avere. M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX, «*găzdăcoĭ* = om chiabur»;—Pop Poveştĭ III, 82: «Tóte sémănă a *găzdăşie* [1]) a o stare bună împreunată cu socotélă».

Gazduşag—gazdagság;—bogăţie, avere;—mr. avuţîlie;—fr. richesse, fortune.

Col. ined.: Mândră ochiĭ tĕĭ din cap,
Nu-s făcuţĭ a *găzduşag,*
Că-s făcuţĭ a curvuşag.

Gaz. Trans. 1886, 206. «Ce folos, c'am *găzduşag,*
Dacă nu-ĭ cine mi-ĭ drag;
Ce folos, că am avere,
Dacă n'am om pe plăcere?
Gazduşagu mi se gată,
Dar urîtu nicĭ odată,
Găzduşagu se sfîrşeşte,
Dar urîtu tot trăeşte».

Vaida Trib. VII, «*găzdagie, găzdăşag*».

Forma *găzduşag* e formată direct din ung. *gaz-*

[1]) Găzdăşie = găzdăcie. In nord-estul Ardealuluĭ, ca şi în Moldova nu se zice cine, ci şine (un soiŭ de $\frac{s}{2}$ şeapă etc.

dagság, ĭar *găzdăgie* e formațiune românéscă din găzdag: (v. a. c.).

Ghezeș—gözös;—tren;—mr. cale de her;—fr. traîne chemin de fer.

Trib. VII, 120: «Tună, Doamne, ce-ĭ tuna,
Tună holda de ovĕs,
Rótele de la *ghezeș*
Că o dus ce-am fost ales».

A. Gy. 58.

Ghistină și *aghistină*—gesztenye; — căstană, găstănă;—mr. câstâñe;—fr. chataigne.

Lex. B. castană, *ghistina*: castanea vel nux castanea.—Etym. Mag. I, 508: «*aghistină* saŭ *ghistină*». Se aude în Ardél, în loc de căstană. — Dr. M. Gaster (Rev. Tocil. I. p. 30): «Forma transilvană *aghistină* nu este de aceiașĭ origine (ca găstănă), ci a fost luată de la magyaricul: gesztenye cu protesa unuĭ *a*, cum se obicĭnuște adesea în dialectul transilvan, d. e. amistuesc=mistuesc; asuna=suna; amirosi=mirosi etc.» (Da! de cât în amistuesc *a* nu e protetic, ci e născut din ung. *e* *e*mészteni, și numaĭ dup'acea a fost tractat ca protetic și înlăturat). «Dovadă pentru originea mag. este mutarea accentuluĭ și voc. *i* în loc de ă în ambele silabe : *aghistină*.»

Cuvîntul *ghistină* se întrebuințéză și pentru numirea cartofilor: Trib. II, 229: «cartofĭ se maĭ numesc : mere, pere, alune de pămînt, bóbe, baraboĭ, barabuște, piciocĭ, peruște, crumpene, grumbe, ghistine, hiribe.»

***Ghiuliuș**, *giulus*—gyülés;—adunare;—mr. adunare;—fr. assemblée, réunion; congrégation. .

Let. I, 495: «și atuncĭ făcură *ghiuliuș* acolo la Cluj, și afară o samă de boerĭ să aducă iar pe Batori». Pap.

Ilar. II, 274: «In cea după urmă cerură eşirea împĕratuluĭ din tahtŭ şi *giuluşiŭ* de alt împĕrat noŭ».— Magaz. ist. 280 : «Iar Betlen Gabor fiind la Pojunŭ la *ghiuliusiŭ*, cumŭ s'aŭ zisŭ maĭ sus, şi multă biruinţă făcînd asupra Nemţilor, şi coróna crăiască o aŭ luat de la Pojunŭ la 7129 şi aŭ dus'o la Kaşa; de acolo o aŭ adus în cetatea Ecetuluĭ şi ĭarăşĭ întorcîndu-se la Kaşa, *ghiuliusiŭ* făcîndu-se de tótă ţara de sus şi de jos, l'aŭ ales Kraĭ Unguresc».

Vaida Trib. VII : *ghiuliş* — adunare.

Cuvîntul acesta când va aşa de des întrebuinţat, azĭ nu maĭ trăĭeşte de cât izolat în părţile acele, unde a fost alimentat de *gyülés-ul* maghiar.

Goz — gaz ;— gunoĭ; — mr.—cuprie ;—fr. immondice, mauvaise herbe, ivraie.

Marian Desc. 4: «Şi ne ducem
La fântâna luĭ Dumnezeŭ,
S'o curăţim de *gozurĭ*.

Gaz. Trans. 1888, 37: «Casa şi-o măturat,
Gozul afar' l'a ţipat».

Col. l. Tr. I, 10: «De'mbucă vr'o 'mbucătură
I se face *goz* în gură».—

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «*goz* = gunoiŭ, paie saŭ fin rĕŭ».

Domnul C. Lytzica îmĭ comunică, că în Moldova *goz* şi *gozure* se întrebuinţéză maĭ ales când e vorba de cereale.

Gubă, *gub*, *gubăŭ*—guba ;—sarică;—mr. sarică;—fr. sarreau, manteau d'une étoffe de laine forte et grossière.

Amicul Familieĭ XIV, 2: «Bărnuţiŭ în un singur

an a absolvat cursul filosofic, purtând *gubă,* ca toţĭ Selăgeniĭ».

Vaida Trib. VII; — Buzilă Trib. VIII: «La chit îĭ maĭ dic încă rechĕl şi *gub*»;—Bobb: «gubăŭ-gausape.»

Gunuslesc (mĕ)—gonoszul; — mĕ viciez, mĕ infectez;—mr. me mârghescu; — fr. se vicier, s'infecter.

Coresi 303: «De tótă mâncarea *gunusliĭa-se* sufletulŭ lor şi apropiază-se până la uşa morţieĭ» — Ps. Sch. 172: «în tótă zî de cuvintele mele *gunosia*-se.»

Hagăŭ—hágó;— potecă, cărare râpoasă;—mr. câliţă, cărare;—fr. montant, sentier éscarpé.

Gaz. Trans. 1890, 159: «De-ar da, bade Dumnezeŭ,
Cât o fi pe sub *hagăŭ*
Meargă-ţĭ sângele părăŭ.»

A. Gy. 59.

Hălăstuesc — halasztani; — amân, hezitez; — mr. amăn;—fr. différer, retarder, proroger; hésiter.—

Coresi 214: «nu *hălăstui* de mórte sufletele lor» Ps. Sch. întocmaĭ ca în Coresi. Vaida Trib. VII «amân».

Hamiş—hamis;—fals, viclén;—mr. şiret, mincinos; fr. faux, trompeur.

I. et. B. 398: «Dară lumea *hamişa,*
Zice zĕŭ că n'o jura».

Vaida Trib. VII: «*hamniş*».—A. Gy. 61.

De aci *hămnişesc* — 1) (mĕ)=devin şiret; 2) fac pe altul şiret; înşel.

Vaida Trib. VII.

Avem şi substantivul *hămişag* (pronunţat hăm—nişag), venit direct din ung. *hamisság*: Gaz. Trans. 1887, 261: «falsitate, viclenie, vulpenie, înşelăciune, tĕlhărie».

Hatalm— hatalom; - forță, silă, putere;— mr. sila, zore;— fr. violence, contrainte, force.

Vaida Trib. VII: «forță, silă, putere, spre pildă: *cu hatalmû* = cu forța, cu sila».— Etym-Mag. I, 768.— Jerney, I, 144.

Hāznă—-haszon;—folos, roadă;—mr. ghiafru, amintatic;—fr. utilité, profit.

Hasd. Cuvente II, 101: «Ianĭ să grăim despre *hasna* celor 10 cuvinte alé luĭ Dumneḑeŭ».— Cat. Calv. 53: «ĭară de pre altă parte iaste cinul, care se ține de fapta și de surzuita domnuluĭ, adecă de apă, cuvinese a ști *hazna* șacramentuluĭ». — An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 27) hasnĕ= utilitas.— Hasd. Cuvente I, 6 «și pămîntul va da *hasna* sa».

Pop. Trand. 65: «Când am fost să-țĭ fiŭ de *hazn ă*,
M'aŭ luat némțul de-acasă».

Col. ined.: Cu ibovnica 'n vecinĭ,
Nu ți-ĭ *hazn ă* de ce cinĭ.

Eadem: Ce *hazn ă* de tine fată,
Că te gată măta bine
Merĭ la joc, nu te ĭa nime?

Vaida Trib. VII: «Ce *hazn ă*, că masa-ĭ plină,
Dacă inima-mĭ sustiină?»

Se aude numaĭ la Românii de sub coroana S-tuluĭ Stefan, împreună cu verbul *hăznălesc* și *hăznuesc* használni — întrebuințez. —- Vaida Trib. VII. — An. Lug. (Rev. Tocil. VI 27).

Să nu se confunde cu haznā, réservoir, trésor, cu accentul pe ultima și de origine turcească.

Hĕgheș — *hĕdieș* — hegheș;— ascuțit, ridicat;— mr. înțuplicos, turghisit; — fr. munie d'une pointe; cuspidé.

I. et B. 432: «Ferește-mĕ drăguțĭ Doamne,

De juninca *heghesă*,
De lelița lenesă.

Se întrebuințéză numaĭ pentru coarnele vitelor.

Hibă —hiba;—greșală, eroare sminteală; defect;—mr. — greșală, stepsu, mâhână; — fr. erreur, faute; defaut, lésion organique.

Trib. I, 146: «Nicĭ de pită n'ar fi baiŭ,
Dar nu știŭ face mălaĭ;
Nicĭ de mălaĭ n'ar fi *hibă*
Nu știŭ face mămăligă».

Aceeașĭ în Nunta Marian p. 30; — Vaida Trib. VII.—Gaz. Trans. 1887, 261: *hibă*, greșală, eroare, smintă.—Jerney I, 144.

Cuvîntul *hibă* înlocuește uneorĭ pe *baĭŭ* ca în poesioara de maĭ sus. «*Nu-ĭ hibă nemica* s. *nu-ĭ nicĭ o hibă* = *nu-ĭ baĭŭ nemica* = *nu face nemica»;* altă-dată se pune pentru «defect» «n'are nicĭ un defect» = *n'are nicĭ o hibă.* Cu sensul acesta se află și în adiectivul *hibaș* = defectuos, de la ungurescul «hibás» — «defectueux».— M. Pompiliu Conv. Lit. XX. — Vaida Trib. VII. — A. Gy. 62.

Hintăŭ, hinteŭ — hintó; —căruță, trăsură, birjă;—mr. cucie, tiligă:—fr. char, carosse, voiture, calèche.

Doĭna : Horia bea la făgădăŭ,
Domniĭ fug făr de *hintăŭ.*

Conv. Lit. XVII, 278: «Deschide-ne porțile,
Să 'ntrăm cu *hinteele*».

I. et. B. 23: «Trandafir de pe *hinteŭ*».

Col. ined.: Da de nu ți-am fripto eŭ
Să mě fac doamnă 'n *hinteŭ.*

Pop. Poveștĭ IV, 13: «și merse cu *hinteul*»
Jerney I. 144.

Hintez (are) — hintozni ; — mĕ huţuţ s. mĕ uţuţ, mĕ daŭ în scrînciob, în légăn;—mr. mĕ légăn ;—fr. se balancer, brandiller.

Lex. B. «oscillo». — R. Pont.— Cihac. II, 506. — Jerney I, 144.

Tot din hinteŭ: *hinteţ* şi *hinteuaş* «balançoire, brandilloire», scrînciob, légăn, uţutuĭŭ şi huţuţuĭŭ. (Cihac II, 506).

Hir — hir ; — veste, ştire, nume, faĭmă ; — mr. sâcrâche, năutate, ştire ; — fr. bruit, rumeur, nouvelle ; avis.

Pop. Trand. 115 : «Mersa *hiriul* la Galaţĭ,
Că m'am ĭubit cu doĭ fraţĭ...
Dar *hiriu*-a veni 'napoĭ
Că nĭ-om lua amîndoĭ».

Gaz. Trans. 1888, 112 : «Când bătea ceasu la patru
Merea *hiriu* la 'mpĕratu».

F. Il. I, 11 : «Ş-acolo pe-un câmp cam lat,
Voĭ fi maĭca mea culcat,
Prin dirimuţă puşcat,
In sânge roşu scăldat,
Cu puşcuţa lîngă mine,
Nu mi-auzi de *hir* nime».

Hiriş — hires ; — vestit, faĭmos, renumit ; — mr. cu name ; — fr. célébre, renommé.

Vaida Trib. VII : «*hiriş, hiriclit* — vestit, faimos ; cuvîntul în dialectul din Marmatia are sensul de *frumos* spre pildă: *hirişă tată;* idem *hiriclit*=faĭmos, celebru ; se obicĭnueşte şi forma hiruclit, dar maĭ rar».

Să nu se confunde acest *hiriş* de provenienţă maghĭară şi cu însemnarea indicată maĭ sus, cu un alt

6

hiriș ce-l găsim la Cantemir : Ist. ierogl., care este în loc de firiș și acesta în loc de fireş, cu obicĭnuita trecere a luĭ *f* urmat de *i* în *h* : hier = fier, hie = fie, și a luĭ *eș* în iș: chipiș = chipeş etc. Etym. Mag. 771: «Cantemir : Ist. ierogl. (Mss. în Acad. Rom. p. 29) : «cămila nepăsărită și paseré necămilită, căriĭa uniĭ alcătuindu-ĭ numele Strutocamilă îĭ zic ; aĭasta precum *hirișă* cămilă să nu fie, penele o vădesc, și iarășĭ *hirișă* pasire să nu fie, nezburaré în aer o pârește».

Hitioan, *hiteuan*, *hition* și vitioan— hitvány ; — slab ; — mr. slab ; — fr. maigre.

M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «Slab la trup, viteuan»; — Vaida Trib. VII : «Macru, slab. Cuvêntul se obicĭnuește și în Biharia și în maĭ multe ținuturĭ locuite de Românĭ». — Hasd. Cuvente I, 285.

Se aude și'n comitatul Mureș-Turda și Bistriță-Năseud.

Hodnogiŭ, *homnogĭŭ* —hadnagy ;—locotenent ;— fr. lieutenant.

L. B. «subcenturio, procenturio, locum tenens».— R. Pont. — Jerney I, 144.— Vaida Trib. VII : «homnogiŭ = locotenent».

Hoher — hohér ; — hengher, călăŭ, ghĭde ; — mr. jilat, cârjiliu ;—fr. bourreau.

Col. ined.:—Nevastă bărbatu-țĭ vine :
—Las să vie, dracu-l știe,
Hoheriĭ calea ĭ-o ție.

Trib. II, 28: «Nevastă mi-s furcile,
Vin roșu mĭ-e sângele.
Ceteraș
E *hoheraș*».

Cuvêntul se aude și 'n Moldova.

De aci s'a format verbul *a hoheri,* cu sensul de a chinui pe cineva pînă aproape să-l omorĭ.

Hozate. — hozzátartozás; calabalic, bagaj; — mr. călăbliche, glótă; fr. bagage, hardes.

Conv. Lit. XXII, 538: «Mi-o-asudat chemașa'n spate,
De pușcă și de *hozate*».

Col. ined.: Rĕŭ mĕ dóre maĭcă'n spate,
De pușcă și de *hozate*.

«*Hozzátartozás*» însemnéză «ce qu'appartient à qq.», «inherence».— La noĭ a venit din armată, căcĭ *hozate* însemnéză propriŭ zis tot ce aparține unuĭ ostaș, de unde-l și vedem în cele douĕ citate de maĭ sus în legătură cu *pușca;* în spate 'șĭ duce ostașul tot bagajul ca și pușca, care n'o pórtă pe umĕr ca la noĭ; de aci se póte explica' pentru ce ostașul se plânge, că-l dóre'n spate, de pușcă și de hozate..... Hozzátartozás, prea greŭ de pronunțat în întregimea luĭ, a fost scurtat în «hozate».

Hunsfut— hunczfut s. hunczut; -- pehlivan, om de nemica; viclean, hîtru;—mr. pehlivan, tihealae, tiheală, mâscâră;—fr. vaurien, vagabond; astucieux, rusé.

R. Pont. «homme de rien, vagabond, vaurien». M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «viclean, hâtru».

Se zice: *„ochĭ hunsfuțĭ"* «pentru ochĭ viclenĭ». Se derivă din nemțescul Hundsfott s. Hundsvogt, dar ne-a venit prin intermediul Ungurilor ca și filer = Heller etc...

Husar—huszár;—călăraș;—fr. cavalier, hussard.

I. et. B. 431: «Badea'nalt cât un *husar*
Lelea până la pĭeptar».

Cihac. II, 507: Jerney I, 144.

Husoş, *husăș—huszas*;—sfanț, sorocovĕț, o piesă de 20 creițarĭ.

I. et. B. 395: «Hop mândruță gura ta
Pentru-un husoș nu-o aș da.

Col. ined.: U, ĭŭ, ĭŭ, fărtaĭŭ, crișțaĭŭ,
Pintr'on *husoș* să nu-l daĭ ;
Husoșu-ĭ de cheltueală.

Pompilŭ 25 : «Tot pasul
Și *husoșul*,
Tótă urma
Groșița».

Pop. Poveștĭ: «talerĭ și *husoșĭ* ca laptele de frumoşĭ».

Creanga I, 4; «Treĭ *husășĭ* plătea acum tata pentru mine». Idem II, 16: «Cere cîte treĭ husășĭ pe lună». —*Husz* în ungureşte însemnéză *20*, iar *huszaș* «pièce de 20 de kreutzers». Sinonimul sĕu „*sfanț*» e nemțescul zwanzig = huszas.

Iosag — jószág; — avere, bunurĭ, proprietate moșie; — mr. avere, cifliche; — fr. bien, propriété, possession:

Pop. Trand. 34: «La copiĭ și la *iosag*,
La neveste maĭ cu drag».

Gaz. Trans. 1888, 51: «N'oĭ cere mare *iosag*,
Făr un om care mĭ-e drag»

Trib. 1887, 123: «Că dragostea nu-ĭ *iosàg*».

Col. ined.: Din *iosag* și din moșie,
Am cădut la grea robie.

Reteganul 110: «Spusu-mĭ-o frunda de fag,
Că dragostea nu-ĭ *ĭosag*».

Vaida Trib. VII: «avere, bun material și 'n deosebĭ vitele de la o economie».

Cuvînt fórte des întrebuințat.

Ipulet — épület; — clădire, edificiŭ; — mr. stismusire; — fr. édifice, bâtiment, construction.

Bobb II, 565: *ipulet*: casă și celealalte făcute, superaedificata, épuletek.—Vaida Trib. VII : *ipuletiŭ.* = clăditură, edificiŭ; este des întrebuințat.

In comitatul Mureș-Turda l-am audit sub forma *ipulat* și maĭ ales la plural *ipulaturĭ*.

Ișpital — ispitál s. ispitály; — spital; — mr. spital; — fr. hôpital.

I. et B. 317 : «Jumătate-s împușcate,
Și la *ișpital* băgate».

Bobb: casă de bolnavĭ—Hospitale, valetudinarium.

Fórte rar se aude cu acel *i* inițial caracteristic la Ungurĭ pentru vorbele streine începătóre cu st, sp, și *sc*: istálló, Stall; ispitál — Spital, și iskola — școla; — de obiceĭŭ se zice spital.

Ițtalăŭ—istálló — grajd, coșar, poĭată ; — mr. cușară; —fr. étable, écurie.

Familia XXV, 152: «Insóră-me taică-al meŭ,
Că de mine-ĭ fórte rĕŭ,
Că mĕ culc în *iștalăŭ*
Pe-on dărab de buhaĭ rĕŭ»

Gaz. Trans. 1890, 118: «Aĭ casă și *iștalăŭ*
Și ți le-oĭŭ face perneŭ».

Vaida Trib. VII.—Bobb.

E ungurescul *istálló,* care la rêndul sĕŭ vine din nemțescul Stall: grajd.— rar întrebuințat.

Jăb—zseb;—buzunar;—mr. jepe;—fr. poche.

Pop. Poveștĭ III, 17: «Și-o luară și le puseră amêndouĕ 'n *jĕb* (buzdunar) sub suóră»—Eliade 4: «bine că am zis buzunar. și jĕb».—Vaida Trib. VII.

Jăcmănesc—zsákmányolni; — prădez, răpesc, des-

poiŭ;—mr. împrad, fur;—fr. piller, ravir, saccager, dépouiller.

Bobb;—Magaz. ist. II, 148: «ĭar de pre altă parte eĭ umbla tot *jăcmănind* și pre afară pe la sate cât putea, ajungea, prăpădea tot».

De aci *jăcmănie.* — Magaz. ist. II, 194: «și nespuse *jăcmăniĭ* și rĕutățĭ săracilor aŭ făcut».

Jașcăŭ—zsácskó s. zacskó;—pungă, buzunar;—mr. pungă;—fr. bourse, poche.

Gaz. Trans. 1888, 54: «jașcăŭ, pungă orĭ săcueț mic de piele, în care-șĭ țin pipașiĭ tăbacul».

Reteganul 21: «Când eram în făgădăŭ,
Pân'aveam banĭ în *jașcăŭ,*
Toțĭ îmĭ ziceaŭ dragul meŭ».

Idem 35: «Și zice că-ĭ vinul rĕŭ
Dacă nu's banĭ în *jașcăŭ.*"

Col. ined.: Socăcița de la óle,
Ș-o făcut *jașcăŭ* la póle,
O ascuns carnea din óle
Ș-o rămas ólele góle.

Jinăŭ—gyanu; —prepus, bănuealā;—mr. șubee; —fr. soupçon, suspicion.

Lex. B. 335.—T. Fr. 55: «Am *jinăŭ,* că el mĭ-ar fi furat baniĭ». — Vaida Trib. VII.— A. Gy. 110.

De aci *jenuesc* s. *jinuesc.*— Vaida Trib. VII.

Lab—láb;—ĭugăr, pogon. — mr. pogon.—fr. arpent de terre.

Lex. B. *labu*— un pămênt mare de sămănat, care se póte ara 'ntr'o zi : «jugum, jugerum».

A. Gy. 76.

Numele de lab se dă și unuĭ *loc* maĭ mare de un pogon.

Lepedeŭ—lepedö;—cearșaf, prostire;—mr. ciarciaf; —fr. drap de lit, linceuil. Lex. B. linteamen, das Leintuch, Leinlacken.

I. et B. 442: «Asta-ĭ fată de birăŭ,
Cu póle de *lepedeŭ*»

Conv. Lit. XXIV, 709: «Mărita-m-aș și ĭo zĕŭ
Și n'am leac de *lepedeŭ*.»

Familia XXIII, 604: «Nevastă cu brîul lat
Astă érnă ce-aĭ lucrat,
De n'aĭ *lepedeŭ* pe pat ?»

Bobb. —Jerney I. 146

Măgan (de)—magán;—de sine, de bună voie, singur, de capul sĕŭ,—mr. de caplu a luĭ, de vrerea a luĭ;—fr. de son propre mouvement, spontanément, volontairment, volontiers.

Gaz. Trans. 1890, 159: «Nici mereŭ, nicĭ cătingan,
Ca frunza *de*-a eĭ *măgan*»

Eadem 1886, 163: «Și leagăn de măgheran,
Să mĕ légăn *de măgan*».

I. et B. 254: «Scrisorică de pe ban,
Nu m'aĭ urît *de măgan*;
Scrisorică pe hârtie
Alți-or sămănat urgie».

Vaida Trib. VII:—M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX.

Maĭoș—májos;—cartaboș;—mr. lucanicŭ;—fr. boudin de foie.

Lex. B. tomaculum, farcimen, hepaticum: Leberwurst.— Cihac II, 513.

Maĭŭ—máj;—ficat;—mr. hicat;—fr. foie.

Lex. B. 369: 2) una dintre măruntăĭ, adică ficatul, hepar, jecur: máj, die Leber.

Marian Desc. 21: «Din plămâĭ
De su plămâĭ,
Din *maĭŭ*
De su *maĭŭ*»

Cihac II, 513.—Jerney I, 146.

De aci *maĭatec— maĭetic*—boudin de foie.— Lex B.— Cihac II, 513.—Jerney I, 146. — Lazăr Șăineanu Dicț. germ. rom. Leber-wurst=*măĭetic*, cartaboș, — v. *maĭoș*.

Majă — mázsa; — căntar; — mr. zigă; — fr. quintal, balance.

Lex B. «pondus centenarium, vulgo centenarius: der Centen, der Centner».

Conv. Lit. XXII, 695: «Arză-te focul urît,
Că ĭo mult te-am cumpĕnit,
Cu treĭ-zecĭ de măjĭ de sare!»

Cihac II, 513: «*majă* = quintal, balance, — *măjesc* — peser *măjărie*, *măjărit;*—action de peser, de vendre au poids, pressée, droit affermée de vendre au poids surtout des poissons, droit affermé de vendre de poissons en général, (Ur. 4, 70, 71; venitul *măgerieĭ* din vînzarea peșteluĭ sărat și próspăt care vine pe Dunăre cu caicele la schelea Galațiĭ; 16 3. 55: vama de la schelea Galaților din venitul domnesc care se numește *mazarie*; Cant. 83: vînzarea de pește, ce se zice la Moldovenĭ *măzărie*; Sulz. 1. 81: 3. 381: măzărit, taxe sur la pêche).

Ioan Brezoianu în Vech. institut., numerând veniturile țĕreĭ româneștĭ pe 1767, la pag. 165 zice: «*Măjăritul.* Vênzătoriĭ de pește de la bălțĭ saŭ eleștaie, plătiaŭ pentru peștele sărat câte 3 leĭ și 40 banĭ de carul cu doĭ boĭ, și câte șapte leĭ și 40 de banĭ

de carul cu patru boĭ; iar pentru cel próspăt, câte 3 leĭ și 12 b.

Măjămeșter — mázsamester; — mâglar, cantaragiŭ; — mr. zigar; — fr. inspecteur des poids.

Lex. B.

Marhă — marha; — vită, dobitoc, animal; — mr. pravdă ;—fr. bétail, animal domestique quelconque.

Mag. ist. III, 313: «Care mirenĭ se vor duce cu putere pe casa popiĭ, saŭ pre femeile luĭ, saŭ pre *marha* luĭ, fără de știrea Vlădicăĭ».—Pompiliŭ 62: «Ca pe *marhă* peitoriŭ!» — Hasd. Cuvente II, 383: «*marhă*, învederat ung. *marha*, «vită», ceĭa-ce probéză, că comerciul de căpetenia al Românilor consista în vite». — Cihac îl înșiră între slavisme.

Meghiș — mégis; — totuș, cu toate acestea; — mr. cu tóte aiste;— fr. pourtant, cependant, néanmoins.

Gaz Trans. 1889, 46: «Apoĭ de treĭ pălmĭ în frunte
Meghiș nu vorbesce multe».

Vaida Trib. VII: «*meghiș* — totuși; este des întrebuințat».

Melegar — melegágy; — pat de florĭ, răsadniță, strat cu gunoĭŭ; — mr. pat de lilicĭ; — fr. couche chaud de fumier (Cihac. II, 514).

Lex. B. strues fimetaria plantis mature gignendis: das Mistbeet, Frühbeet.— A. Gy. 81.—Vaida Trib. VII «*melegaghĭŭ* = pat cald.» — Jerney I, 146.

Părerea Domnuluĭ Alexis György, că anume *ar* din meleg*ar* ar înlocui pe *ágy* din meleg*ágy*, nu ca format din *ágy*, ci ca sufix nominal românesc, căcĭ din melégágy ar fi trebuit să rezulte *melegagĭŭ*, mi se pare fórte probabilă. Poporul a tractat pe *ágy* ca sufix ca și pe *aj* din tolv*aj* și l'a substituit cu ar-

Mințenaș, *minteni* — mindjárt; numai de cât, la moment, îndată curînd;—mr. truóră, înghie, curăndu; — fr. aussitôt, à l'instant, à la minute.

I. et B. 407: «Dă-mĕ maică după Gheorghe,
Nu mai face-atâtea vorbe,
Că coalea e Grigoraș
Și lua-l-oi *mintenaș*».

Idem 412: «Las să fie cum o vrea,
Că drăguț pe sama mea
Mintenaș voiŭ căpăta».

Col. ined.: De-aș ști, maică, că mi-i da,
Mintenaș m'aș spînzura.

Trib. VII: «Să jucăm pînă ce-i nuntă,
C'apoi *mintenaș* se ciuntă».

Pop. Poveștĭ III, 33: «Sciŭ că *minteni* e aci». — T. Fr. 56: «*mintenașĭ* = la moment.» — R. Pont: *mintenĭ* = aussitôt...» —Bobb «subita mente, statim.»

Mirișug, *amirișîg*—nyereség; — dobândă, câștig, profit; — mr. amintatic, ghiafru; — fr. gain, profit, lucre.

Lex B.—Cihac II, 515.—Vaida Trib. VII: «*mnirișîg* — câștig,» dobândă.— Gaz. Trans. 1888, 51: «*amirișug* = profit, câștig, venit».

Miruesc, meruesc și *amiruesc* — nyerni; dobândesc, câștig, profit; mr. amintu;—fr. gagner, profiter.

Lex. B. — Cihac II, 515: «*Cine îndrăznește, merueste*» la fortune couronne l'audace». — Vaida Trib. VII. — Etym. Mag. I, 1083: «*amiruesc*», sinonim cu câștig și dobândesc. Se întrebuințéză numai peste Carpați. Compus din prepositionalul *a* și *miruesc*. N'are a face cu grecul μυρίζω «unguentis inungo,» ci este maghiarul nyér «câștig».

Mojar — mozsár;—piuliță;—mr. câvane,— câțan; —fr. mortier.

Lex. B. mortarium: Mörser, Mörsel.—Bobb. R. Pont. Vaida Trib. VII: «pĭuliță pentru sare». Jerney I, 147. — Cihac II, 516.

Molomeșter — malommester; — maĭ marele peste morĭ.

Pop. Trand. 111: «Eŭ acolo duce m'oĭŭ,
Molomeșter pune-moĭŭ».

Morcóșă, *morocóșe* — marokvas;—bleah — bleau; — fr. happe.

Lex B. «lamina ferrea, qua axis currus munitur: das Achsenblech, der Achsenbeschlag.»—Gaz. Trans. 1887, 262: «*morcójă* = fierul, ce se pune pe capetele driculuĭ (osieĭ) de la car, pentru ca să nu se ródă de rótă».—Vaida Trib. VII: «*morocóșe* das Achsenblech». Jerney I, 146. — Cihac II, 517.

De aci *morcoșesc* — garnir d'une happe. Lex B. Jerney I, 146.

Mulătesc s. *mulătuesc* — mulatni, — petrec; — mr. chefuesc, mĕ ospetez; — fr. se rejouir, se divertir, se distraire.

Pop. Trand. 33: «Și din graĭŭ așia-a grăit,
Bețĭ meseni și *mulătițĭ*
Mireasa nu dobîndițĭ».

E un cuvînt fórte rar întrebuințat.

Muștră, muștru — mustra; — deprindere, exercițiŭ (milităresc); —mr. învețu,—fr. exercice (militaire).

Lex. B, 409: «2) *muștra* qué ostașéscă, i. e. exerçirul: exercițium militare: das Exerciren».

De aci *muștruluesc* — exercer.— Lex B. «exerceo, in armis exercito, exerciren, in Waffen üben».

Derivarea luĭ *mustră* «modèle, échantillon», di-

rect din unguréscul mustra (citeşte muştra) cum face Domnul A. de Cihac (II, 517) e neezactă. *Mustră* ni-a venit de-adreptul din germanul *Muster*, menţinîndu-şĭ sensul de «modèle, échantillon». Din ungureşte ni-a venit *muştră*, saŭ cum se aude prin comitatul Mureş-Turda *muştru* (o nouă formaţiune din *muştruluesc*, prin lepădarea sufixuluĭ verbal *luesc*), avînd sensul identic cu a ung. *mustra*, care la rîndul sĕŭ nu e de cât germanul Muster.

Col. ined.: Ardă-te focu birĕŭ
Aĭ ştiut că *muştru-ĭ* greŭ.
Te-aĭ ţinut de capul meŭ
Să-mĭ puĭ peană şi ciacăŭ.

Greutăţile cele marĭ împreunate cu exerciţiele soldăţeştĭ aŭ adus cu sine ca muştruluesc, întrebuinţat la început numaĭ pentru «exercer», sà ia sensul de «harasser»: Creangă P. 304: «Ieĭ, las că vă judec ieŭ acuşĭ, necuraţilor; voiŭ scóte incul din voĭ, zise Ivan tulburat. Cu mine v'aţĭ găsit de jucat? Am să vă *muştruluesc*, de aŭ sa râdă şi câniĭ de voĭ».

Nemeş — nemes ; — nobil, span, şlechtic; — mr. de soĭe, de familie; — fr. noble, gentilhomme.

Pap. Ilar. II. 266 : «Emericŭ Tekeri la velétul 1682, dimpreună cu alţĭ *nemeşĭ* ungurĭ». — Mag. ist. II. 275 «aicĭ iobagĭ şi în ţara muntenească rumânĭ, cărora în Moldova le zic vecinĭ *nemeşilor*.— Idem III, 11 : Duca-Vodă, den porunca Impărăţieĭ, aŭ trimes pre un *neameş* de ţinutul Hotinului». — I. et B. 291:

«Lumea, ţara-mĭ strigă hoţ,
C'am furat eŭ caiĭ toţĭ
Dar eŭ zĕŭ nu-ĭ-am furat,
Făr cu stava ĭ-am mînat
De la *nemeşul* bogat».

De aci *nemeșie, nemeșîme* (Lex. B.) *nemeșesc* și *nemeșește:* I. Slavicĭ, Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bucowina, 136: «Wenn einer, wie die Magyaren mit der Ferse auftritt, so heiszt das (in Ungarn) *calcă nemeșește*, er tritt wie ein aufgeblasener Edelmann auf».— An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 40.) Nemesh, Nobilis; — Nemeshesk — Nobilito;— Nemeshesku-mă — Nobilitor;— Nemeshesk— ě. — Nobilitaris; — Nemeshiě;— Nobilitas.

Tot de aci *nemeșóie* s. *nemeșóĭcă* (Lex. B.)

Nĭalcoș— nyalka;— fudul, mandru, cochet;— mr. fudul, perifan;— fr. fier, orgueilleux,, hautain, coquet.

Vaida Trib. VII: «*nialcoș*— fudul. Cuvêntul se întrebuințéză în acest înțeles și în Biharea. Proverb ades folosît în Selagĭŭ, este următoriul: pe rând i omu *nĭalcoș* — cu încetul devine ceva, în urmă se vede, ce se alege».— M. Pompiliu Conv. Lit. XX: «cochet, mândru».– T. Fr. 55: «nealcoș, lancoș, măros= fudul, superb, mândru, măreț».— Jerney I, 147.

Nimuric — nyomorék; – chilav, schilav, schilod, schidol;—mr. secat, cu mâhână; — fr. homme estropié, invalide.

Pop. Poveștĭ III, 62: «Să trăiescĭ cu bine *nimuricule!*
Inc'așa schidólă nu mi s'a dat în cale».

Idem 64: «Șĭ-o 'mbucă odată *nimuricul*».
(Rodna Veche).

A. Gy. 87.

***Ocă**, *ucă* —ok;—cauză, motiv;—mr. itie, furñie;— fr. cause, raison, motif.

Cat. Calv. 26: «în aceste cuvinte nu numaĭ contine Dumnezĕu să nu fie nece un chip, nece o icónă, cu care s'ar arăta chipul luĭ Dumnezĕu, ce încă scrie

și *oca* pentru care nu trebue să le facă».— Idem 56: «Iară unde aŭ lăsat pre nópte rîndueala acestuĭ lucru, aciastaĭ *uca*, că spre mâncaré mĭeluluĭ paştilor acéia vreme aŭ fost răduită in legea veche». Idem 67 : «Despre despărțenie cu *ucă* dréptă».—

In graĭul viŭ n'am putut constata cuvîntul acesta.

Ocoș — okos ; — deștep, spiritual, isteț sfătos ; — mr. deșteptu, hitru;—fr. spirituel, ingenieux.

Lex. B. 1) cuvêntĕtoriŭ, fireș : rationalis, rationabilis, ratione praeditus. 2) înțeleptu, preceputu : prudens. 3) marghiolu—4) sfătosu: schiolus, argutator.— Gaz. Trans. 1887, 262: «ocoș —înțelept, învățat, isteț, sfătos, pedante».— Vaida Trib. VII : *ocâș* câte-odată *uăcâș* = cuminte. — Jerney I, 147.

E un cuvînt fórte rĕspîndit.—

De aci *mĕ ocoșesc*: me sfătoșesc, fac pe deșteptul: ce te *ocoșești*? ! = ce te sfătoșeștĭ? ! (comit. Bistrița Năseud și Mureș-Turda).

Lesiconul Budan ne dă substantivul *ocșag* «argutie». din ung. okosság. — Acelaș cuvînt spune Jerney (I, 147), că l'ar fi audit prin Moldova.—

Odor—udvar ;—curte, ocol ; — mr. avlie ; — fr. cour.—

Familia XXV, 439: «Iuă-ĭ loc de casa ta,
Scóte-a ciurdaru ciurda ;
Și iuă-ĭ *odorul* teŭ
Va sufla vêntul *perneŭ*
(Biharia)

Vaida Trib. VII.

Să nu se confunde cu *odor* «effets, hardes, trousseau, joyau, bijou», de origine slavă. —

In compositiune-l găsim în : *odorbirăŭ* (odor-ud-

var, birăŭ-biró) «juge de la cour» «Hoffrichter». v. Lex. B.; — Cihac. II, 518.—

Palincă — pálinka; — vinars, holircă, rachiŭ; — mr. arăchie. — fr. eau de vie, brande-vin.

Lex. B.—I. et B. 230: «Trăsniasc'o sfîntul *palincă*
Până și dragoste strică».

Reteganul 34: «Macar n'am béut nimică,
Num'o cupă de *palincă*».

Familia XXIII, 30: «Cetera și *palinca*,
Acelea mĭ-a fost mama».

I. et B. 387: «*Pălincuță* (diminutiv), draga mea,
M'am jurat că nu te-oĭ bea».

Este ungurescul pálinka, de unde a trecut la o parte dintre Româniĭ ce aŭ fost în maĭ mare cóntact cu Unguriĭ. Greșește Demnul A. de Cihac, când îl numeră între slavismele limbeĭ române. Ce e drept palinka e slav, dar noĭ l'am împrumutat de la Ungurĭ, și asta ne-o dovedește împrejurarea, că e cunoscut numaĭ acolo unde contactul a fost maĭ mare, unde Românul a avut ocasie să bea palincă cu Unguriĭ. Sînt cu mult maĭ rĕspândite sinonimele sale: *vinars* și holircă, ceast' din urmă și sub forma *horincă*.

Palțăŭ — pálcza; — baston, botă, bâtă, ciomag;— mr. bastun, tegu, pulean, ciumag;— fr. bâton, canne, gourdin, houlette.

Lex. B. baculus, scipio; Stab, Stock.

Gaz. Trans. 1890, 153: «Dómne rĕŭ m'aĭ putut bate,
Fără biciŭ, fără *palțăŭ*,
Numaĭ cu norocul meŭ».

Conv. Lit. XXIV, 1093: «Ba ĭo brato n'oiŭ veni,

Că te cunosc pe *palțăŭ*,
Că eștĭ câne și cialăŭ».

Vaida Trib. VII.—«Palțăŭ e un cuvînt prea puțin întrebuințat chiar și 'n țările supuse coroaneĭ austro-ungare și cu totul ne 'nțăles în celealalte părțĭ locuite de Românĭ. Ca și palincă și ca și multe altele este un cuvînt slav trecut pe la Ungurĭ și apoĭ de la acestĭa la noĭ. Direct din slavonește nĭ-a venit forma *palițăŭ*, (Cihac II. 241.— Mikl. El. Sl. in Rum.) pe care în deșert se 'ncearcă Domnul Simeon Mangiuca să-l derive din latinescul palus (rom. par) (Familia XIX, 495).

Parsec — pohárszék ; — armar s. almar ; — mr. dulape, misandră; — fr. armoire pour les verres.

Lex. B. 484: *parsecu* 1) de sticle, de glăjĭ : scrinium vitrarium, der Glasschrank — 2) orĭ-ce almarĭŭ, saŭ sicriŭ : scrinium, abacium, der Schrank.—A. Gy. 88.— Jerney I, 148.

Perneŭ — pernye; — cenușă ușoară (de paĭe); — mr. cinușe; — fr. cendres légères (de paille).

Familia XXV, 439: «Și iuă-ĭ (unde-ĭ) odorul tĕŭ,
Va sufla vîntul *perneŭ* (în notă cenușă de paie).

Piciocă, pićiócă, *piceucă*—pityoka;— cartof, baraboĭŭ, barabulă, crumpănă, gulă ;—mr. mere din Pole (Constantinopole), patate, cartofĭ ; — fr. pomme de terre.

Trib. II, 229 : «cartofiĭ se maĭ numesc : mere, pere, alune de pămînt, bóbe, baraboĭ, barabuște, *pićiocĭ*, peruște, crumpene, grumbe, ghistine, hiribe».— Cihac II, 520 : *pićiócă, pićióĭcă, pićiórcă, pićĭoarcă*».

Pițulă — piczula ; — o piesă de 10 saŭ 20 crețarĭ ;

Pompiliŭ 63: «Opt căntule
De *pițule*».

Familia XXII, 443: «Șépte fete de-o *pițulă*,
Ș-un ficior de-o sută bună».

Col. ined.: Un ficior opt sute bune,
Șepte fete c'o pițulă.

Plăĭbas și *plevas* — plajbász; — creĭon, cerusă; — mr. mulif; — fr. crayon, céruse.

Lex. B. stylus cerussatus, Bleistift. — R. Pont. — *plăĭvas.*

Se aude și forma *plevas.*

Popiruș — papiros — hârtie; — mr. carte tri scriare; — fr. papier.

Vaida Trib. VII. *poptĭiroș.* — Familia, XXV, 524: «Veste acasă a trimis,
Popiruș cu sînge scris». (Biharia).

A. Gy. 89: «păpiruș, popiruș, piporuș:
De ar fi ceriŭ *piporuș*,
Și bădița notaruș
Totușĭ nu s'ar putea scrie
Traiu nostru din pruncie» (Biharia).
Se aude de alt-fel și în Bănat.

Porozăŭ — porozó, porzó; — năsip, pulbere; — mr. arină, pulbere, țară; — fr. sable, poudre.

Lex. B. «arena scriptoria, der Streusand». — R. Pont.—Jerney I, 148. — Cihac. II, 521.

Răntaș — rántás; — prajă;—mr. culeș.—fr. farine brulée ou roussie dans du beurre.

Lex. B. farina tosta cibo incocta: die Einbrenne, facu în vre-o mâncare răntașu: cibo farinam tostam incoquo: einbrennen, Einbrenn machen. — Etym.

Mag. I, 1949. — Jerney I, 148. — Vaida Trib. VII prăjitură.—Cihac II, 522.

In comitatul Mureș-Turda sînt de o potrivă întrebuințate amândóuĕ cuvintele: răntaș și prajă, primul de origine maghiară și al doilea slav.

Răntuesc—rántani; —arunc de icĭ colea, fărîm;— mr. aruncu, aruc; — fr. jeter d' un lieu à l'autre; casser, briser.

Lex. B. *răntuescu* — aruncu în tóte părțile fără rênduealǎ: susdeque jacto, projicio, disjicio. — Vaida Trib. VII, risip, sfărîm. — Jerney I, 148.

Rașpăŭ — *rașpoĭŭ* și *rășpălăŭ*;— ráspó, ráspoly pilă;—mr. pilă; — fr. râppe.

Lex. B. «*rășpălăŭ:* scobina, lima: die Raspel». — Gaz. Trans. 1887, 263: «*rășpăŭ* = pilă». De aci verbul a *rășpălui* = a pili.— Vaida Trib. VII : *rașpoĭŭ* = pilă mare, răzuitoare. — Cihac II, 522.

Rișcașă — riskása, orez;—mr. uriz, riz. — fr. riz.

Lex. B. oriza, der Reisz. — Cihac II, 523. Jerney I, 149.

Rît — rét ; — livadă, fînaț, loc de cosît; — mr. livade;—fr. prairie, pré.—

Lex. B. 577: pratum : die Wiese. — de cosît: pratum foenarium : die Heuwiese.—Cihac II, 523.

I. et. B. 68 «Și te uită peste *rît,*
C'or gîndi că ne-am urît».

Col. ined. : Floricică di pe *rît*
Nu gîndi că te-am urît.

Eadem : Al meŭ dor și-al meŭ urît
Pare că l'am rĕsădit
Pin grădină, pingă *rît.*

Trib. VII. 38: «Du-te fică și te culcă

In mijlocul *rîtuluĭ*,
Pe córnele pluguluĭ
In brațele Nițuluĭ».

Reteganul 59 : «Du-te dor pe sub răzor,
Nu veni pe *rîtul* gol».

Jerney I, 149.—

Să nu se confunde cŭ *rît*—groin, boutoir, museau, trompe, slav de origine.—

Roșteiŭ — rostély;—zăbrele ; gratie, grătar;—mr. pirustie ; — fr. grillage, grille, treillis.—

Lex. B. «crates: a) p. e. la vre o feréstră i. e cratie ; das Gatter, Gitter. b) pe carele frigem carne: der Rost.— friptură pe roșteiŭ : caro super craticula assa: rostélyos petsenye : der Rostbraten.» — M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX : «*roștei* : ușă de scândurele saŭ de lemne cioplite».—Vaida Trib. VII: «*roșteiŭ* = zebrea, grilă».—Gaz. Trans. 1888, 49 : «*roșteiŭ* — un fel de lésă, în miniatură, ce substitue ușa la intrărĭ maĭ micĭ. Sînt case țărăneștĭ provĕḑute și cu ușă și cu roșteiŭ: ușa din lăuntru, roșteiul din afară».

Gaz Trans. 1890, 159 : «Fă-me pasărea frunziĭ
Pe *roscheiu* temnițiĭ».

Pompiliŭ 16: «Și ușiță
La temniță,
Și *roșteie* la pivniță».

Idem. 83: «*Roșteiŭ* este un fel de lésă în miniatură, ce suplinesce ușa la intrărĭ maĭ micĭ».

In comitatul Mureș-Turda *răștei*: o îngrăditură cu zăbrele : grillage, cu întunecarea luĭ o ca în : tăt = tot, lăcustă = locustă etc.—

***Săbaș** — szabás ; — talie, statură, croĭală ; — mr. boĭe, curire; — fr. taille, stature, façon, découpure

Lex. B. săbaș = făulă s. féură.—

Săbăŭ — szabó — croitor ; — mr. araftu; —fr. tailleur.

Lex. B. 606 : «*săbăŭ* : cuvêntu numaĭ în Ungaria întrebuențiatu; sartor, der Schneider».—Pop. Trand.: «Că am haĭne la *sabăŭ*». — Vaida Trib. VII.— Jerney l, 149.—

Lexiconul Budan ne dă următórele, înrudite cu săbăŭ: *săbŏiesce* — more sartoris ; *săbŏiescu*—sartorem ago; plico; *săbŏiescu* —sartorius, *săbŏire, săbŏitu* — vestificina, ars sartoria ; suitio, sutura, plicatio.

Sacfiŭ, *saschiŭ, saștiŭ*— szegfü;— garoafă, flóre domnească, brebenoc;—fr. girofle, pervenche.

Lazăr Șăineanu Dicț. germ. rom.: Nelke: 1) garófă, neghinea, vîzdoagă, florĭ domneștĭ, *sacfiu*. — Familia 1887,294: «Frunză verde de-alunar
Pe mândru l'a prins jendar,
Frunză verde de *sacfiu*
Prinsu-l-a la oĭ pe rîu».

Col. ined.: Frunză verde de *saștiŭ*
Face-țĭ-mĭ loc că io viŭ
Cu cocoșu fript în brîŭ».

Cihac II, 327: «sasăŭ, *saschiŭ*». Pe nedrept îl înșiră între elementele slave.

Sămădas — számadás; — calcul, calculare, socoteală; — mr. lugrusmo, ciucuteală; — fr. calcul, compte.

Lex. B. ratio, computus; die Rechnung. — Vaida Trib. VII: comput. Este foarte des întrebuințat.

Sămădăŭ — számadó; —contabil, tejghetar; casier; — mr. tezghetar; — fr. comptable, caissier.

Gaz. Trans. 1890, 159: «Bădiță, bădițu meŭ,
Nu te băga *sămădăŭ*,
Că-ĭ pare satuluĭ rĕŭ.»

In legătură cu acesta *sămăduesc* — rendre compte — Lex. B.

Sechiraș — szekeres; — căruțaș, cărăuș, harabagiŭ; — mr. căruțaș, cociaș; — fr. voiturier, charretier, roulier.

Hasd. Cuvente I, 387: «Se făcea *sechiraș*, de îmbla cu carul cu 4 caĭ» (Cronica călugăruluĭ Moxa).

Sersam — szerszám — unealtă, instrument, aparat; — hâlate; — fr. instrument, util; appareil.

Gaz. Trans. 1787, 262: «*sersam* pl. *sersamurĭ* = unelte, rechisite de lucrat d. e. sflederul, acul, securea». —Vaida Trib. VII: *sersam* — unealtă. — Jerney I, 146.

Cihac. II, 526 îĭ dă sensul de: «effets de harnachement d'une selle; *țarțam* houppe du harnachament d'un cheval de selle, et puis houppe, bouffete, frange en général».

Sorgoș — szorgos; — urgent, necesar; — mr. cu ananghe; — fr. pressant, urgent, nécessaire.

Lex. B. necessarius: dringend, — R. Pont. — Cihac. II, 526. — Jerney I, 149.

De aci *sorgoșală* — urgence, presse. (Lex. B).

Sucă, *suhă*— szokás;— obiceĭŭ, datină; datină saŭ nărav rĕŭ, caprițiŭ, pasiune; — mr. adete, huĭe, cinte; — fr. habitude; mauvaise habitude, caprice; passion.

Lex. B. «*sucă* = obiceĭŭ. — Petru Furduĭ, Col. l. Tr. VIII, 187: «Déi védéá ké lé já,
Zi mái ám dupé kurá,
Și dé ár zicsé cseva,
Szpuné ké ásá mi *szuka*».

Vaida Trib. VII: «caprițiŭ, datină înrăutățită;— A. Gy. 99.—Cihac. II, 526: «habitude, mauvaise habitude».

Ungurescul *szokás* însemnéză «habitude, coutume usage», în românește însă a luat și însemnarea de caprițiŭ, nărav, de unde *sucaș* = nărăvos—caprițios. Când o vită *împunge* saŭ e *împungoasă* se zice că are *sucă* saŭ e *sucașă*. etc.

Lexiconul Budan ne dă și verbul *sucuesc* cu sensul de *obicĭnuesc*, sensul primitiv a luĭ sucă.

Forma *suhă*,— znahă, pasiune, ce nĭ-o dă Domnul Ștefan Buzilă în Trib. VIII, nu póte fi de cât *sucă* cu trecerea luĭ *c* in *h* ca: jăhuesc din jăcuesc etc. «Smeiĭ aŭ znaha (saŭ *suha*, adecă pasiunea) de a răpi fetele de împărat»; apoĭ «Dacă la strigóĭe le vine *suhă* (adecă pasiune) pe vre-o vită saŭ om să-l deoachie, îl deoache deși are ciucurĭ».

Sucĭŭ — szöcs;— cojocar;— mr, cujuhar;— fr, pelletier, fourreur.

Lex. B. pelio: der Kirschner.—R. Pont.— fabricant, marchand de pelisses de paysans,— Cihac. II, 527.

Cod ined.: U, ĭu, ĭu fată de *sucĭŭ*,
Haĭ cu mine pînă 'n hucĭ!
Cu mine dacă-ĭ vini
Știŭ că nu ți-ĭ bănui».

Surucluesc— mĕ— (meg) szorulni;— me încurc;— mr. me împultescu, me îmbudusescu;— fr. être ambarrasé, pressé.

Lex. B. ad egestatem, angustias aducor.— Jerney. I, 150.— Vaida Trib. VII.

Surzuesc — (meg) szerezni; — câștig, agonisesc; cruț, păstrez;— mr. amintu, păstrez; — fr. procurer, faire avoir, fournir; économiser

Lex. B. augeo, addo; quaero, adquiro.—Vaida Trib. VII: *surzuesc* = păstrez, câştig.—Jerney I, 149.

De aci *surzuire, surzueală, surzuită:* Vaida Trib. VII: câştigul adunat prin cruţare.—Jerney I, 149. — A. Gy. 99. — Cat. Calv. 53: «ĭară de pre altă parte ĭaste cinul, care se ţine de fapta şi de *surzuita* domnuluĭ, adecă de apă, cuvinese a şti hasna şacramentuluĭ saŭ taĭneĭ întru spălarea trupuluĭ».

Suşîg s. *suşug* — szükség; — lipsă, trebuinţă, neajuns; — mr. lipsă, neajunzere, ananghe; — fr. manque, besoin.

Vaida Trib. VII. — Alex. Gy. 99.

In legătură cu aceste avem cuvîntul *suşîgat* s *suşugat* — lipsit; privé.

Conv. Lit. IV, 267: «Nu mĕ 'mbiĭ noră la voĭ,
Că vi-ĭ casa sus la şatră
Şi de multe-ĭ *suşîgată*».

Familia XXIII, 294: «Casa voastră-ĭ sus la şatră
Şi de multe-ĭ *suşîgată*».
(Maramureş):

In comitatul Mureş-Turda se întrebuinţează maĭ des formele suşug şi suşugat, de cât suşîg şi suşîgat.

Şarg — sárga; — galben;—mr. galbin;— fr. jaune. M. Căn. 250. «*şarg* = coloare la caĭ, pătat, tărcat».

Trib. VI, 119: «Dar când al treilea căpăstru 'n cap îl punea
Şi la tată-so se ducea,
Pe el şaua că punea,
Şi cu armele sĕ gătea.
Acum *şargu* nebunul,
Dinainte mesteca».

Şarg e un nume ce să dă la caĭ, luat după cu-

lórea galbină a caluluĭ, întocmaĭ ca și *surul,* după colórea sură. In Moldova a ajuns să se întrebuințeze pentru culórea cailor pătațĭ, tărcațĭ, după afirmarea D. M. Cănianu și asta numaĭ din causa nepriceperei vorbeĭ *șarg,* care corespundênd pe deplin unguresculuĭ sárga, însemnéză galbin.

Domnul V. Vaida (Trib. VII) ne dă și cuvîntul *șărgacĭ* = gălbiniu, tot ca nume de caĭ.

Șing — sing; —stînjîn, cot; — mr. cot; — fr. aûne, toise.

Familia XXV, 296: «Lemnele-s afară 'n *șing,*
Tu morĭ afară de frig».
(Biharia).

Vaida Trib. VII: șing = cot.

Se aude numaĭ în părțile, unde contactul e maĭ mare.

Șogor—sogor;— cumnat; — mr. cumnat;—fr. beau-frère.

Lex. B. affinis, der Schwager.

Gaz. Trans. 1889, 235: «N'a *șogore* baniĭ ție,
Sora să-țĭ fie soție».

I. et B. 553: «Dar nicĭ frumósă nu-mĭ place
Că prea mulțĭ *șogorĭ* îm face».

Cuvêntul *șogor* a persistat numaĭ în parte în semnificațiunea de *cumnat;* în multe ținuturĭ locuite de Românĭ *șogor* se întrebuințează pentru a arăta o înrudire maĭ îndepărtată. *Șogorĭ* sînt și aceia, carĭ fac curte efectivă uneĭa și aceleașĭ femeĭ, după cum se vede din citațiunea de maĭ sus : Dar nicĭ frumósă nu-mĭ place, că prea mulțĭ *șogorĭ* îmĭ face, în care se vede lămurit cum s'a peĭorat sensul primitivuluĭ șogor. De alt-fel cam asta e sórtea streinis-

melor. Aşa a păţit-o jupân, aşa e pe cale să o pată madame, dar nicĭ o dată cumnat, domn saŭ dómnă.

Şugar — sugár; svelt, subţirel, mlădios, deliŭ, alburiŭ;—mr. fidan;—fr. svelte, élancé; blanchâtre.

Lex. B. *şugar*, — gracilis, schlank. — Gaz. Trans. 1887, 2 3: *şugar, şugărel* — om cu pĕr alburĭŭ, adică nicĭ alb nicĭ galben.—Vaida : Trib. VII: nume ce se dă la boĭ.—Pompiliŭ 63 : «Un turc tênĕr, frumuşel,
La statură *şugărel*».

Idem 94: «*şugărel* : ca rada de sóre, mlădios».—Jerney I, 149.

Şuhan, *şohan, şohăniţă* —soha ; — nicĭ-odată ; —mr. vîrnă-óră — putevîrnă-óră. — fr. jamais.

Familia XXIII, 522 «Cu mândra, care o am,
N'oiŭ vedea raiul *şuhan*».
(Ascileul Mare)

Pop. Trand. 158«. Noĭ nu ne-om lăsa *şuhan*».

Conv. Lit. XXII, 1111: «Sămănat-am măgheran,
Şi n'o răsărit *şohan*».

Col. ined.: Io-ĭ respund din măgheran,
Că nu ĭ-oĭŭ maĭ fi *şohan*.

Vaida Trib. VII, «*şohan, şohăniţă* — nicĭ când: nicĭ-odată».

Şuldeŭ — süldö ; — godac, goadin, ĭepuraş ; — mr. purçel, lĭepuraş;—fr. jeune cochon au dessous d'un an, marcassin ; levraut.

Lex. B. 685: *şuldeŭ*, purcel saŭ epure din est'an, hornus, hornotinus. — M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX.

Numele şuldeŭ se dă în genere animalelor, carĭ sînt încă în desvoltare.

Şuleŭ, *şalăŭ* — süllö ; — sandre, brochet-perche.

Lex. B. **șuleu** : Lucio perca. — Cihac II, 527,—Jerney I, 149.

Șurluesc, *șuruesc* — surolni ; — frec, spăl (podéle saŭ vase) ;—mr. frec, aspel ;—fr. frotter (ex. le plancher, les vases).

R. Pont.;—Trib. VII, 249: «După negru mérgă dracu,
Că trebue rîu oprit,
Și săpun de cincĭ de argint
Treĭ muerĭ la *șurluit*,
Și tot nu-l maĭ vĕd albit.

Col. ined.: Săracile fetile,
Cum le maĭ țin șelile :
Ziua merg căpăluesc,
Noaptea spală *șurluesc*.

Cihac II, 529.

Tărcat—tarka;—de diferite culorĭ — maĭ ales negru pĕtat cu alb saŭ viceversa, bălțat, pestruĭ;—mr. șiren;— chindisit;—fr. tacheté, bariolé, bigarré, avec une chanfrein blanc.

Lex. B. «varius, versicolor, maculosus, scutulatus: bunt, scheckig».—Bobb.: «cu multe féțe, variegatus. — Speranță 157: «Și—acolo pe lêngă ușă,
Ce se vede așa *tărcat* ?»

Conv. Lit. VI, 268 «Că cine mi-ĭ drăguț mie,
Să cunóște dintr'o mie,
C'are ochĭ nestîmpărațĭ
Și curea cu bumbĭ *tărcațĭ*».

I. et. B. 312: «Fă-mĕ doamne,ce mi-ĭ face
Fă-mĕ năframă *tărcată*».

Vaida Trib. VII: «om *tărcat* la mațe», acest *tărcat* nu e alt ceva de cât traducerea luĭ pestriț din fra-

za «om *pestriț* la mațe» pentru «om rĕŭ». Jerney I. 150.

De aci avem *tărcătură* «bigarrure» *tarce* «cheval tacheté». (Lex. B. ;— R. Pont.) și *terchea-berchea* «pêle—mêle, vétille, fadaise (Cihac II, 531).

Tărhat, *terhetĭŭ*—terhet;—povară, greutate, sarcină;—mr. greutate, sarçină:—fr. chargement; poids.

Lex. B. :—Cihac. II, 523. — Vaida Trib. VII: «terhetiŭ, povară». A. Gy. 101.—M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «terhetiŭ, povară, încărcătură».

Cuvîntul e format din ungurescul «terhet», acusativul de la terh» s. «tereh».

De aci *tărósă* «enceinte», «grosse» (Lex. B. ; — Cihac II, 532:)

D. Vaida ne dă ca un cuvînt din Selagiŭ și verbul *terhelesc*, «charger», care vine de-adreptul din ungurescul *terhelni*. (Vaida Trib. VII.)

Tecăruesc— tekerni;—sucesc, cărnesc, întorc ;— mr. șuț, tornu, învîrtescu ; — fr. tordre, guinder, hisser.

Lex. B. verto, verso, torqueo, circumago; drehen, umdrehen, wenden.— Cihac. II, 532.

Temeteŭ — temetö; cimitir; fr. cimetiére.

Gaz. Trans. 1888, 128: «Dar cine ne-a despărțit,
N'ar avea loc în pămînt.
Nice loc în *temeteŭ*,
Nicĭ scândurĭ de copîrșeŭ».

Gaz. Trans. 1886, 20: «Nu me'ngropa 'n *temeteŭ*,
Ci mĕ'ngrópă în birtul tĕŭ».

Vaida Trib. VII: «țintirim, cimitir».

E întrebuințat numaĭ de ceĭ maĭ apropiațĭ de Un-

gurĭ, înlocuit fiind în cele-alalte părţĭ cu *ţîntirim* şi *cimitir*.

Ticlăzăŭ s. *teclăzăŭ* — téglázó ; — fĭer de călcat rufele;—mr. her tri cămeşĭ;—fr. fer a repasser, carreau.

Lex. B. teglăzăŭ: ferramentum (instrumentum) laevigatorium: das Bügeleisen, Plätteisen.—Jerney I, 150. A. Gy. 102.

De aci *ticlăzuesc, tiglăzuesc* şi teglăzuesc; — téglázni;—calc (rufele), înăspresc, întăresc (rufele);— mr. daŭ cu cólă; — fr. repasser (le linge).

Lex. B. — Pop. Trand. 188: «iubesc curăţenia atât de tare, în cât adesea daŭ şi cupa de lapte din gura copiilor numaĭ să pótă plăti jupâneseĭ Aniko întăritul şi *tiglăzuitul* (călcatul rufelor). — Jerney I, 150.

Se întrebuinţează şi forma cu *c* şi cea cu *g* ca şi: tocmaĭ şi togmaĭ, ticneală şi tigneală s. ticnă şi tignă.

Tist — tiszt;— funcţiónar, magistrat, oficer; — fr. fonctionaire, magistrat, officier.

Lex. B. munere fungens, superior, officialis; provisor, curator,.—Pap. Ilar. II, 218: «aşia-dar aŭ lăsatŭ tóte chefurile şi aŭ poruncit tuturor *tisturilor*, în grabă să se gătéscă de rĕsboiŭ».

Conv. Lit. XXII, 535: «Poruncit-o, poruncit,
Un tălhar de generar
Şi alte *tisturĭ* maĭ marĭ»

I. et. B. 299: «De-ar fi puşca de hămeĭ
Regimentu de femeĭ
Şi *tisturĭ* de pĕtrânjeĭ».

Idem 470: «Câte paĭe şi gunóĭe,
Toate-s *tisturĭ* şi biraĭe»,

Col. ined.: Tot în acest timp are loc alegerea co-

miteților saŭ a *tisturilor*, care ĭaŭ asupra lor aranjarea sĕrbăriĭ (de la Crăciun).

Tistie, tisturie—tiszt s. tisztség;—funcție; magistratură; — fr. office; magistrature.

Lex. B. *tistie* și *tisturie* munus, provincia, officium. — R. Pont. — Eliad XI: «Știa soldațiĭ legioanelor luĭ Traĭan saŭ și aĭ falangelor luĭ Decebal, ce este iusbășĭa, kîrsărdăria, *tistia* etc.?»—Vaida Trib. VII: «diregătorie» — Jerney I, 150.

Atât *tistie*, cât și *tisturie* sînt formate de la *tist* de cât prima de la singular, iar cealaltă de la plural

Tîrnaț — tornácz; — coridor, vestibul, pridvor;— mr.— chioșcu;— fr. corridor, vestibule; porche.

Lex. B. 268: porticus, prostas; der Gang.— Gaz. Trans. 1888, 49: «târnaț = pridvor».

Col. ined.: Câtu-ĭ orașu de mare,
Nu-ĭ curte c'a dumnitale,
Pi din sus cu *tîrnățuc*....

Trib. VI, 236: «Eĭ merseră deciĭ afară,
In *tîrnaț* și se culcară».

Pop. Poveștĭ V, 51: «Domnul era în *tîrnaț* (galerie)».

Col. ined.: Cu o mână
Poarta-șĭ ține,
Cu brațile,
Tîrnațile

Jerney I, 150.

Tĭusăŭ — tisăŭ — tüszö; — chimir; curea, mr.— chimere, bărnăŭ, brânu;— fr. ceinture.

Vaída Trib. VII: «Nicĭ o mândră n'ar maĭ zice:
Nu strica baniĭ voĭnice!
Și te prinde de *tĭusăŭ*

Și te trage 'n făgădăŭ».
(Selagĭŭ).

Todoman, tuduman,— tudomány;— protestare, **intercesiune;— mr. protestare;— fr. protestation, intercession.**

Lex. B. *todomanu* și *tuduman*— «intercesio, protestatio».— R. Pont. «intercéssion, prière pour quelqun, protestation, opposition. «A. Gy. 104, spune că l'ar fi audit în com. Biharia și Arad cu sensul de «martore».

Este ungurescul *tudomány*, care astăzĭ însemnéză «connaisance, science» iar în limba veche ungară : «protestation, intercession». (v. Cz. et. F. VI, 478).

Ca substantiv nu-l-am audit nicăirĭ. E întrebuințat însă verbul:

Todomănesc, tudomănesc, tudumănesc și *tondomănesc*— protestez, fr. protester.

Lex. B, *todomănesc* și *tudumănesc.*—Vaida Trib. VII. «tudomănesc = protestez». In comitatul Mureș-Turda l'am auzit cu epenthesa luĭ *n*: *tondomănesc.*

Tolcer — tölcsér; — în Moldova : leĭcă ; în Muntenia : triftor și pâlnie;—mr. hincă;—fr. entonnoir.

Lex. B. «*tolcériu* : infundibulum». — R. Pont. : «entonnoir ; tolcerul uneĭ morĭ : tremie ; tolcerul unuĭ vulcan : cratère».

E des întrebuințat.

Topancă—topán;— gheată, păpuc (maĭ ales soldățesc); mr. stifalete, păpuță;— fr. brodequins, bottines.

Gaz. Trans. 1888, 128: «Rele dile am ajuns Dómne,
Că tóte fetele-s dómne,
Cu *topăncĭ* și cu barșóne».

Se aude fórte rar.

Tulaĭ s. *tuluóĭe* — tolvay ; — ajutor !, vai !, aoleo ! — mr. vaĭ, ca vaĭ de mine ; fr. aux secours !, ahi !, aïe ! helas !

I. et. B. 393 : «Me duseĭ la rîul sĕc
Dorul mândreĭ să-l înnec,
Şi-l băgaĭ în valea sacă,
Tulaĭ, tulaĭ că se'nneacă».

M. Pompiliŭ Cons. Lit. XX. «*tulaĭ* — aoleo». — Vaida Trib. VII. aoleo.

Este ungurescul tolvaj hoţ, care ne-a dat pe al nostru *tălhar* (v. ac. cuv. P. II). iar în părţile unde contactul cu Unguriĭ a fost maĭ mare şi maĭ durabil s'a diferenţiat în substantivul *tălhar*, cunoscut de toţĭ Româniĭ, şi în *tulaĭ, tulvaĭ* s. *tulvaĭ* şi *tuluóĭe*, esclamaţiune de desperare. Este evident, că la început însemna numaĭ «ajutor contra hoţilor»! şi numaĭ pe urmă a ajuns să fie întrebuinţat în orĭ-ce moment de desperare. Când Românul strigă tulaĭ ! trebue să se fi întâmplat o mare nenorocire: foc, jaf saŭ omor.

Turvinesc — törvényt (hozni) — decid, hotăresc;— mr. fac vulie, fac nìete; — fr. décider;

Trib. VII, 159 : «La Gruĭa, ce-mĭ tot venea?
Tot venea şi iar venea,
Vre-o doĭ, treĭ vultureĭ,
Şi vre-o doĭ, treĭ şoĭmeĭ,
Şi vre-o doĭ treĭ corbĭ negri.
Şi se'ntorc,
Şi se'nvorc,
Şi'mĭ grăesc
Şi'mĭ ciormănesc
Şi de Gruia *turvinesc*,
Faţa albă ca să-ĭ strice,
Şi carnea să ĭ-o mânânce»
(Bănat).

Ţifraş — czifrás ; — curăţel ; ornat, ornat împo-

dobit, cochet; — mr. alăxit, fudul; fr. propret, orné, paré, coquet.

Trib. 1887, 35: «Ficuleana mea!
Doară tu voeștĭ,
Țifraș Unguraș?»

Țîntirim — czinterem; — cimitir; — fr. cimitière.

Pop. Poveștĭ V, 79: «ĭar după sfânta slujbă, cine nu rămânea în *țintirimul* bisericeĭ să asculte sfaturile moșuluĭ Arvinte, a părinteluĭ?» — Vaida Trib. VII:—Jerney I, 143.—Cihac. II, 535.—Lazăr Șăinénu Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române (Rev. Tocil, VI, 247): «Pentru lăcașul morților Româniĭ din Muntenia n'aŭ avut o numire specială, de oare-ce până maĭ deunăzi se îngropa în curtea fie-căreĭ bisericĭ. Mănăstirile îșĭ aveaŭ însă cimitirele lor. Cu introducerea acestora în orașe deveni populară vorba chimitir din grecul κοςμητήριον «lăcaș de dormire». Moldoveniĭ și Ardeleniĭ întrebuințează pentru aceiașĭ noțiune, cuvîntul *țintirim,* ungurește cinterem, din latino-grecul coemeterium».

Peste munțĭ e foarte des întrebuințat de o potrivă pentru *cimitirul* propriŭ zis, și pentru curtea bisericeĭ, unde de alt-fel se îngrópă oameniĭ maĭ aleșĭ.— După mărturia luĭ Jerney și a Domnuluĭ L. Șăĭneanu, cuvîntul e întrebuințat și în Moldova.—De alt fel îl găsim și la Eminescu în *O mamă*........

«Iar dacă 'mpreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă'n triste zidirĭ de *țintirim*»,

și în Creangă Vol. II, 2.

Țîpăŭ — czipó; — o pânișoară; — mr. sumună; — fr. une petit pain.

Gaz. Trans. **1886, 132**: «Să facă colacĭ cât casa,
Și *țipóĭe* pe cât masa».

Conv. Lit. XVI, «Dă-mĭ o coajă de *țîpăŭ*:
Ș'o dau la robuțul meŭ».

Trib. VII, 205: «Of de Lunĭ și până Joĭ,
Tot cu mâna prin *țîpoĭ*,
Pentru doĭ grițărașĭ noĭ».

Țircălam, *țircălan*, *țercălan* — czirkalom ; — compas, circin; — fr. compas.

Pop. Trand. 185: «Locul pe unde se bat pariĭ î-l desemnéză cu un *țircalam* (circin) original, adecă: un om ié un par în mână și înturnêndu-se în călcâĭŭ trage cu parul prin pămênt un cerc maĭ regulat de cât siracusanul Archimede».— A. Gy. 45. — Cihac II, 535.

Ughian — ugyan; —chiar, într'adevĕr; — mr. cadrîhea; — fr. même, et même; certes, sans doute, assurément.

Lex. B. profecto, sane, edepol, reipsa, maximopere; ach, nun, gewisz, wirklich. — Cihac II, 536: «(connu seulment en Transylv.)»

Uĭagă, *oĭagă* și *ĭagă*—üveg;—butelie, glajă, garafă, sticlă;—mr. ghilie, șiș, olbă;—fr. bouteille, flacon, verre, cristal.

Familia XXIII, 522: «Vine dorul de me'ntreabă,
La feréstă de *uĭagă*».
(Ascileul mare).

Gaz. Trans. 1890,147: «Palinca se bea din *ĭagă*».— M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «*iagă*».—Vaida Trib. VII: *ĭagă*, glajă; se pronunță și *oĭagă*. Diminitivul e *ĭeguță* și *oĭeguță*».— R. Pont. *uĭagă*: verre, bou-

teille».— Lex B. *oégă, oegariu; uĭagă».*—Cihac II, 518.

E întrebuințat numaĭ în părțile, unde amestecul e maĭ mare; în celealte părțĭ se întrebuințéză *glajă,* din germ. *Glas.*

Uricaș — örökös; — moștenitor; — mr. urmaș; — fr. héritier.

Cat. Calv. 38: «Pentru că nĭ-aŭ făcut cu sângele luĭ cel scump *uricașiĭ* luĭ». Domnul Al. Ghörgy ne dă cuvîntul *urichiș,* ca întrebuințat în comitatul Araduluĭ, cu sensul de *pentru tot-dea-una*: «Am cumpărat un lanț de pământ *urichiș*». (106).

Utăluitor — *utáló*; — urîtor, cel ce urește; — mr. açel care urаște; — fr. détesteur, détestant, haïssant.

Ps. Sch. 168: «și să vrea *utăluitoriul* meŭ» (în Psaltirea luĭ Coresi: urîtoriul meŭ).

Văcălaș — vakolàs ; — tencueală ; — mr. laspe, asveste ; — fr. crépissure, crépi.

Lex. B. tectorium, lorica, arenatium : die Tünche, das Tünchwerk, der (das) Malter, Mörtel. — Etym. Mag. I, 1949. — Cihac. II, 537. — Jerney I, 150. — Vaida Trib. VII: murueală văroasă.

Văcăluesc — vakolni ; — tencuesc ; — fr. crépir.

Lex. B, tectorio induco, lorico, trulisso, areno : mit Malter bewerfen. — *lingură de văcăluit,* adecă mistrie : trulla cimentaria vakoló Kalán : die Mauerkelle. — Cihac. II, 537.— Jerney I, 150. — Vaida Trib. VII.

Vădăslesc — vadászni ; —vînez ;—mr. avin ; — fr. chasser.

Gaz. Trans. 1890, 159 : «Pe marginea păduriĭ
Mers'o badea-a *vădăsli*».

Vaida Trib.. VII: «a vîna». — A. Gy. 107.

Vălătaş—vallatás; —cercetare, investigare, uluită; — mr. chîftare, sîtîxire; — fr. enquête, interrogatoire, examen, investigation.

Lex. B. *vălătaşu*, adecă uluită: inquisitio, investigatio; die Untersuchung. — Etym. Mag. I, 1949. — Cihac II, 537. — Jerney I, 150. — Vaida Trib. VII.

Vălătesc — vallatni; — cercetez, învestighez, esaminez; — mr. sîtîcsescu, aleg;—fr. enquêter, examiner, faire subir un interrogatoire.

Vaida Trib. VII. «fac interogator». — Jerney I, 150.

Vălăŭ — *halăŭ* — válú;— troacă, sghiab, scoc;— mr. cupañe; — fr. auge, abrevoir, huche; auge de moulin.

Lex. B. alveus aquarius: der Wassertrog. — R. Pont.—Cihac II, 537.—Jerney I, 150. — M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «*valăŭ*, sghiabul, unde se adapă vitele şi scocul de la moară».

Vaida Trib. VII.—Marienescu Bal. 18: «Si mâncarea
ĭ-o dădea
In *valăul* porcilor
In bliduţul puilor».

Familia XXIII 319: «Vaĭ din buza ce-ĭ din sus
Poţĭ face *haleu* la juncĭ,
Şi din buza ce-ĭ din jos
Poţĭ face *haleu* la porcĭ».
(Solnoc Dobâca)

Şovăirea între *v* şi *h* îşĭ are analogiĭ în: ***hitioan*** şi *vitioan*, ***haiduc*** şi *vaĭduc*, ***hiclean*** şi *viclean*.

Vălceag — váltság; — preţ de rescumpĕrare; — fr. rançon.

Lex. B. pretium redemptionis: das Lösegeld. — Cihac II, 538. — Jerney I, 150. — A. Gy. 107.

Valōs — választ;— rĕspuns;—mr. — apandise, turnare;—fr. réponse.

Gaz. Trans. 1888, 112: «Aștéptă mândră vre-o treĭ ḑile,
C'a veni *valos* la tine».

Eadem 119: «De te-aĭ duce 'n sus ca 'n jos
Să-ĭ trimit mândriĭ *valos*».

Vaida Trib. VII: «*valos* = respuns».

Cuvîntul «*valos*» înlocuește pe «rĕspuns» numaĭ atuncĭ când acest respuns se trimete 'n scris, altcum se întrebuințează de obiceiŭ «rĕspuns».

Vandră, — vándor; — haimana, om fără casă și masă (propriŭ, călător, migrător), buduşlăŭ, pușlăŭ; — flaneur, vagabond; — mr. haĭmana, tihialae.

Familia XXIV, 471: «Că eŭ am fost fată de gazdă,
Mĕ dădu maĭca la *vandră*».
(Biharia)

Varmegie, *ormegie*, — vármegye; — comitat; — fr. comitat, comté (nom de chacun des principaux districtes en Hongrie) (Cihac II).

Lex. B. commitatus, die Gespannschaft, das Comitat. Magaz. ist. III, 312. «Și poruncim fórte tare în tot locul, în *varmegiă*, în scaune etc.» — Rev. Tocil. II, 313: «pe când aŭ pornit vlădicul neunit V. Moga în vizitație în *varmeghia* Hinediori». — N. P. 15: «Scriem tuturor domnilor..... și tuturor deregătorilor, care sînteţĭ făcătorĭ de dreptate și purtătorĭ de cinste în *varmegia* Hinedóreĭ».

Gaz. Trans. 1888, 154: «Ce am tocmit eŭ cu lelea,
Nu strică nicĭ *varmedea*,

(în notă: autoritatea comitatensă)».—Vaida Trib. VII: «comitat».

Forma *ormegie* n'am găsit-o de cât în Lex. B., unde se găsește însă și forma plină *varmegie*; de alt-fel ormegie pentru trecerea luĭ *vá* accentuat în *o* are analogie în *oraș* (város) — ogaș — vágás);

Vică — véka ; — mĭerță ; — mr. cupă; — fr. boisseau, la quatrième partie d'une certaine mesure. — Lex. B. metreta, modius ; das Viertel.

Pompiliŭ 62: «— Câtu-ĭ prețul neveste ĭ?
— O *vică* de banĭ galbinĭ
Și alta de husoșĭ bunĭ».

Familia XXIV, 471 : «Așterne căpenégu,
Că-țĭ daŭ baniĭ cu sacu,
Și deschide mâneca,
Că-țĭ daŭ baniĭ cu *vica*»

Eadem: «Și cu banĭ nenumĕrațĭ,
Tot cu *vica* mĕsurațĭ».

Pop. PoveștĭIII, 11: «Când povestile pe la noĭ trecea, mama atuncĭ mĕ făcea și apucaĭ una de chică și-o aruncaĭ într'o *vică*». M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX: «o mĕsură de capacitate; are douĕ brădiĭ».

Vifel — vöfél, vöfély s. vofény; — chemător, invitător la nuntă; — mr. fîrtat; — fr. garçon de noces, premier garçon, celui qui convie aux noces.

Lex. B. invitator ad nuptias: der Hochzeitbieter. Cihac II, 538. —Jerney I, 151. — Al Gy. 108. — Pop. Trand. 197 : «Chemătorĭ = sunt feciorii saŭ ómeniĭ carĭ chiamă la ospetiu; în munțiĭ apusenĭ le dicu *vifel*, în valea Hațeguluĭ ghiaverĭ».

1) **Vigan** —vig, vigan; —veselos, vial, jovial;—mr. hrios dișclis;— fr. joyeux, jovial.

Lex. B. vigens, vegetus, vividus, vivax, frisch, munter, lebhaft, belebt.—Cihac. II, 538.—M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX, vesel, cu chef.—T. Fr. 65.—Gaz. Trans. 1790, 192: «De-aş maĭ hori tot de *vigan* (în notă: vóie bună)   Nu-aş maĭ hori şohan».

De aci *mĕ vigănesc* «se réjouir»; într'o baladă din Biharia Familia XXIV, 472: «Când aĭ fost tu amărîtă,
Şi flórea ta a fost dubită,
Şi când tu te-ai *vigănit*
Şi flórea ta a înflorit».

2. **Vigan**, *vigană* şi *vigănăŭ*—viganó;—rochie;—mr. fustane, jupă;— fr. robe.

Familia XXV, 424: «De-ar fi doamna de ţigan,
Numa să aĭbă *vigan*».

Reteganul 43: «Fie doamna şi ţigană
Numaĭ să aĭbă *vigană*».

Idem 54: «Drăguţa ta mĕĭ fărtate,
Tóte uliţele bate
Cu ulcica după lapte,
Şi de vede că-i rĕŭ
Tot âmblă cu *vigănăŭ*».

Idem 75: «Hop lele cu *vigănăŭ*
Nu eştĭ de ocolul meŭ ;
Ocolul meŭ e tinos,
Vigănău-ajunge jos».

Se zice vigănăŭ maĭ ales pentru rochiile lungĭ, carĭ le tîrĕsc dómnele în urma lor.

Vig, s. *gig* — vég ; — capet saŭ vînzol de pînză saŭ de postav numit şi văĭug, pièce de drap.

Gaz. Trans. 1890, 37: «Şi te gată fórte bine,
Ca să placĭ la orĭ şi cine
Tot în *vigurĭ* de *joljurĭ*».

Creangă II, 47: «Căcĭ trebue să vă spun că la Humuleştĭ torc şi fetele şi băeţiĭ, şi se fac multe *gigurĭ* de sumanĭ, şi lăĭ şi de noaten, care se vînd şi pănură şi cusute».

In comitatul Mureş-Turda şi Bistriţă-Năseud se pronunţă de asemene *gig*; analogiĭ în: *gin*=vin, gină = vină, gişină = vişină.

A. Gy. 107.

Zaĭŭ—zaj;— sloĭŭ, sgomot;—fr. glace flottante, glaçons; bruit.

Lex. B. zaiu: glacies soluta, in undis natans.—Cihac II, 539.—Jerney I, 151.

Zar—zár;—zăvor, broască;— mr. clie, areze ; — fr. serrure, verrou.

Bobb. II, 575 «încuietóre, vectis, clausură;— Lex. B. 767: «zaru, sera, claustrum; das Schlosz».—Jerney I, 151.—Cihac. II, 539.

Inrudit cu slavicul zăvoru, ʐavora, dar luat prin Ungurĭ.

Zob— zab;— ovĕs;— mr. ovez, uvez;— fr. avoine.

Trib. VI, 127: «Bine calul îĭ hrănea,
Iĭ da *zob* cu merniţa
Şi vinul cu vedriţa».

(Bănat).

II

CUVINTE COMUNE

TUTUROR ROMANILOR DIN DACIA TRAIANA

Alcătuesc — alkotni; — creez, produc, formez; compun, arangez;—mr. arădăpsescu, fac;—fr. créer, produire, former, composer, arranger.

Cuvîntul este studiat de D. Hasdeŭ în Etym. Mag. așa că cel maĭ nimerit lucru cred că va fi, să las să urmeze aci părerea D-sale.

Iată ce ḑice d-sa în sus numita operă pag: 769.

«Deși, fără îndoĭală, cuvêntul vine d'a dreptul din maghiarul alkotni «créer», totușĭ derivațiunea din *cât*, propusă de Lexiconul Budan, e fórte ingeniósă, răḑĕmându-se pe analogia vechiuluĭ italian «quotare = componere, ordinare», și nu este fără o brumă de adevĕr. Dintru'ntâĭŭ alcătuesc = alkotni trebuia să fi însemnând numaĭ «créer», adecă scot la ivélă ceva noŭ privit ca o unitate, nu ca o adunare, de exemplu:

Luĭ Adam l'a sa zidire Dumnezeŭ ĭ-a dăruit a fi stăpân peste tóte ce el le-aŭ alcătuit....

(Zilot, Cron. p. 3).

și deja maĭ târḑiŭ, pe terenul românesc, se va fi născut sensul de «composer, arranger», «așeḑ împreună maĭ multe una câte una», pe care nu-l are prototipul unguresc și care pare a se datori anume

etimologieĭ poporane de la al-cât, înlesnită prin unele construcțiunĭ ca:

Milă-îțĭ era de țéră s'o vedĭ cum o bântuĭa,
Iscodirĭ n'ajunge 'n minte pe câte alcătuĭa...
(Beldiman, Traged. o. 2497).

In *alcătuire*, după cum s'a încetățenit la noĭ prin etimologia poporană, fie-care din elementele constitutive ale totuluĭ este al-câtele față cu cele-l'alte, adecă alcătuesce cutare proporțiune numerică; bună óră la Alexandri, Iașiĭ în 1844: țĕraniĭ, carĭ, slavă Domnuluĭ! alcătuesc cel maĭ mare numĕr, nu șĭ-aŭ părăsit nicĭ o dată obiceiurile, nicĭ limba nici portul ....» unde alcătuesc este ca și când am întreba: «al-câtele este țĕranul între ceĭ-l'alțĭ Românĭ».

La cele zise pînă aci de d. Hasdeŭ, am de observat, că alkotni în limba maghiară nu însemnéză numaĭ «créer,» ci tóte semnificațiunile, carĭ le are alcătuesc în românește, le are și alkotni în ungurește, vezĭ Czuczor G. et Fogarasi I. A. magyar nyelv Szótára I. pag. 123.

«I. Ca verb activ»—continuă d. Hasdeŭ—«*alcătuesc* se póte traduce maĭ totd'auna franțuzește prin «composer» și «arranger».

a) *alcătuesc* «composer», fie în sens fisic, fie în cel intelectual, sinonim cu întocmesc.

A. Odobescu, Mihnea-Vodă p. 37, vorbind despre mazilia acestuĭ principe în Ardeal: «Toțĭ grofiĭ și nemeșiĭ din Sibiŭ și de prin pregĭur *alcătuĭaŭ* o curte care se bucura de bilșugul și de traĭul Domnesc al Voevoduluĭ mazil....»

Costache Negruzzi, Zoe, I: «El purta un antereŭ de suvaĭa alb, era încins cu un șal roșu cu florĭ,

din care o pólă i se slobozìa pe cópsa stângă, ìar capetele *alcătuind* un fiong dinainte, cădeaŭ apoĭ peste papuciĭ luĭ ceĭ galbenĭ»....

Zilot, Cron. p. 2 : «Acum vĕḑênd ìar în patria mea primejdie mare şi înţelegêndu-o pre dînsa tocmaĭ stîrv în mijloc la atâtea hìare, maĭ alcătuiĭ şi acéstă scurtă scrisóre»....

La Cantemir, Ist. ierogl. (Mss. în Acad. Rom. p. 29»): ... cămila nepăsărită şi paseré necămilită, cărìa uniĭ alcătuindu-ĭ numele Struto-camilă îĭ dzic ; ačasta precum hirişă cămilă să nu fie, pénele o vădesc, şi iarăşĭ hirişă pasĕre să nu fie, nezburaré în aer o păréşte... — *alcătuesc* se referă la numele compus : στρουθο-κάμηλος.

b) *alcătuesc* «arranger», sinonim cu tocmesc :

Ioan din Vinţi, 1689, f. 179 a : «Priiméşte dară, Biruitorìule ruga şi rugăciunìa noastră şi odihnéşte — toate sufletele carele s'aŭ pristăvitŭ maĭ înainte întru nădéjdé învieriĭ şi a vieţiĭ ceĭ de véčĭ, şi le *alcătuìaste* numele lor în carté vieţiĭ»...

O predică a Sf. Ioan Crisostom, sec. XVII (Cod. Mss. miscell. al Bis. Sf. Nicolae din Braşov, p. 492: «aşa cu adevârŭ să crédeţĭ, că pre noĭ tocmitu-ne-au Domnul şi ne-au *alcătuit*....

II. Ca verb reciproc, a se *alcătui*, sinonim cu «a se învoi», însemnéză «convenir».

Beldiman, Tragod. v. 43 :

Pun soroc, hotărăsc ḑiua, între eĭ s'alcătuesc,
Şi o grabnică ispravă cu toţiĭ nădejduesc. — saŭ la Donicĭ, Leul la vînat :

Leu, lupu, vulpea şi cânele o dat'
Ca nişte bunĭ vecinĭ s'aŭ fost alcătuit :

Cu toții întrunit
Să umble la vînat»...

Mie mi se pare că alcătuesc, sensul de «convenir» l'a luat sub influența ungurescului alkudni, care togmaĭ convenir însemnéză. Diferința în pronunțare între alkotni și alkudni e pre-a mică, cât să nu fi fost confundate într'o singură vorbă, care evident și-a mărit sfera.

«III. Ca verb reflexiv, — continuă D. Hasdeu, — mĕ *alcătuesc* are în limba veche înțelesul de: a'șĭ strînge tóte părțile corpuluĭ într'o grămadă, a se ghemui, a se sgârci, «se ratatiner, se ramasser, se pelotonner».

Așa la Coresi, Amilian 1580, quatern. XXXI p. 7: ĭaste cămileeĭ maĭ lesne pre în urechile aculuĭ a se *alŭcâtuĭ* de cât bogatuluĭ a se spăsi»..., unde alcătuire însemnéză a se face de tot mic. (Luc. XVIII, 25).

De asemenea la Cantemir, Ist. ieroglif. (Mss. în Acad. Rom. p. 59):» — supt gardul din afară bine aprópe să lipi și acolea ca mortul să trănti; acesta așa *alcătuiudu-să* și mulcomiș lă pământ ascundzindu-să, celalalt cât ce putea ciritéele scutura, și cu piciórele uscatele frundze — stropșind le suna»....

«Pe lângă substantivul verbal *alcătuire* și adjectivul verbal *alcătuit,* din alcătuesc s'aŭ format *alcătuélă* saŭ *alcătuință* «composition», și *alcătuitor* «compositeur».

Aldămaș s. *adălmaș;* — áldomás; — cinste, bacșiș; — mr. crișmăllu. — Etym. Mag. I. 779: «1° vin bu comme arrhes à la conclusion d'un marché; 2°

pourboire. Cu sensul al doilea se aude numaĭ peste Carpaţĭ.

Dictionar Mss. Bănăţén circa 1670 (Col. l. Tr. 1883, p. 423): «Aldemash. Donum».

Lexicon Budan: «Aldămaş, das Trinkgeld».

Cu primul sens avênd o accepţiune juridică, cuvîntul e fórte poporan. «A da aldămaş» şi «a bea aldămaş» însoţesce la ţăranĭ şi la orăşenimea de jos orĭ-ce vîndare saŭ cumpărare, şi chiar tot felul de învoelĭ între doĭ saŭ maĭ mulţĭ.

Idem p. 782: «Ceĭ ce ieaŭ parte la aldămaş, veselindu-se împreună ca un fel de marturĭ la încheiarea tocmeleĭ, se chiamă *aldămăşari.*

Lexicon Budan: «*Aldămaşariŭ,* praesens mercipotui, combibens e mercipotu».

«In Ţara-Românéscă maĭ cu sémă, aldămaşul era un obiceĭŭ atât de juridic, încât în actele domnescĭ de întărirea cumpĕrăturelor se arată anume aldămăşariĭ. Ast-fel într'un crisov din 1631 scris slavonesce (Venelin, 298), Parvul din Urlaţĭ cumpărându-şĭ maĭ multe viĭ, Domnul specifică pe toţĭ aldămăşariĭ, câţĭ aŭ asistat, adecă aŭ băut cu prilejul fie-căruĭ cumpĕrătóre în parte etc.»

«In vécul de mijloc maĭ ales, acest obiceĭŭ juridic era fórte respândit pretutindenea. Intr'un text din Francia citat de Du Cange (Gloss. lat. v. Poticula): «Vendidimus Druvallono presbitero dimidium cujusdam campi, et accepimus pretium in quo nobis complacuit, hoc est, in argento solidos XVIII, et ad poticulas quas simul bibimus denarios XVIII». D. Bogišič pe de altă parte, în tractatul sĕŭ despre «Obiceĭele juridice la Slavĭ», constată aceiaşĭ datină la

Serbĭ, la Bulgarĭ, la Polonĭ, la Rușĭ etc., unde ea se numesce «mohorycz», «litki», «litkup», «likovs» și altele (Pravni običaji u Slovena, Zagreb 1867, p. 85, 182). La Românĭ dar instituțiunea în sine'șĭ nu e de loc unguréscă; însă curat unguresc este numele *aldămaș* = áldomás «pot-de-vin, toast, bénédiction», de la áldani «bénir». Tot de la Ungurĭ aŭ luat cuvîntul și Serbiĭ: aldumaš întrebuințându'l întocmaĭ ca la noĭ (Bogišič, Zbornik pravnik običaja, Zagreb 1874 p. 424, 465, 466). Prin etimologie poporană de la «a da [vin orĭ rachiŭ]» s'a născut apoĭ forma românéscă metatetică *adălmaș* saŭ adalmaș, cea maĭ întrebuințată în graĭu și pe care de la Moldovenĭ aŭ împrumutat'o Ruteniĭ: odomaš.

«După cum am vĕḑut maĭ sus, la țĕranĭ *aldămaș* e sinonim cu cinste, cuvînt slavic anterior întroducerii termenuluĭ unguresc și carele la rîndul sĕŭ traduce pe latinul vulgar honor cu același sens, de exemplu într'un text medieval: «domini consules faciendo honores villae dederunt dictis communitatibus unum vas vino plenum...», adecă: «aŭ făcut cinste cu un butoiŭ de vin», de unde și franțuzesce «faire les honneurs» ca într'un act din 1363: «commença ledit Perrin à dire que de l'honneur ou du disner dessusdit il ne paieroit aucune chose» (Du Cange, v. Honor). In acest mod ne apar la Românĭ treĭ straturĭ: de 'ntâĭŭ latinul *honor*, pe care apoĭ slavicul cinste îl înlocuesce în tóte accepțiunile sale și ast-fel îl gonesce din graĭu, în fine maghiarul *aldămaș* suprapunêndu-se vorbeĭ slavice numaĭ în sensul cel juridic».

Alean — ellen; — contrar, dușman, vrășmaș; dușmă-

nie, vrăşmăşie, pizmă, ură; dor, amar, durere, supărare, necaz, chin; — mr. duşmănilie, închismă, învirinare; — fr. contrariété, adversité, envie, désir, chagrin, mélancolie.

Lex. B. simultas, odium occultum; der Groll; — An. Lug. (Rev. Tocil. VI): contra.

I). C. V. 84: «Decĭ de acolo văĭslămū şi trecūmū în Chipru, derepce erà văntūlū *într'alénu*» Hasd. Cuvente I, 8: «voĭŭ întórce faţa mea *în alénul* vostru». — Idem 10; «şi vețĭ hi îmblând în alénul meŭ eŭ încă voĭŭ îmbla *în alénul* vostru» (în traducerea Leviticuluĭ de la 1688: «vețĭ merge către mine *în curmezîş*:»). — Cat. Calv. 7. «Fariseiĭ şi toţĭ cărturariĭ jidovilor, cariĭ judecară pre Chs. spre moarte fiind nevinovat şi alte săboare multe, întru carele multe lucrurĭ făcură în aleanul scripturiĭ sfinte».

II). Alex. Balad, 97: «Eŭ am un seleaf de fir
Şi'n seleaf un ertagan
Ce mě scapă de *alean*».

Alex. Poes. pop. 255 : «Şi de capete-ĭ scurtam
Şi *aleanu*-mĭ uşuram».

I. et B. 68: «Câte-s de la noĭ la deal,
Teate ţin pe mine-*alean*».

Conv. Lit. XX, 90: «Căcĭ nu zac de nicĭ un rěŭ,
Dar zac de *aleanul* těŭ,
Că nu-ĭ nimene cu drag,
Să-mĭ pue mâna la cap,
Să mě'ntrebe de ce zac».

Idem. 282: «Şi nu mě maĭ ştie nimenĭ,
Cu ce-*alean* trăesc pe lume».

Pompiliŭ 41: «Eŭ nu cânt în butul těŭ,
Ci horesc de-*aleanul* meŭ».

Sevastos Cîntece 22: «Și Prutu-ĭ din mal în mal
Și trăesc cu mult *alean*».

In texturile vechĭ, după cum se vede din citațiunile de sub I, *alean* are semnificațiunea de *contrar* și peste tot acea de împotrivire. In graĭul viu (II) însĕ, sensul acesta, care corespunde pe deplin unguresculuĭ *ellen* a fost aprópe copleșit de semnificațiunea: *melancolie, dor*, avênd un rol foarte însemnat în literatura poporană.

Cuvîntul e de origine maghiară; *a* inițial a rezultat din *e* întocmaĭ ca în *a*rnĭeŭ din *e*rnyö, *a*mistuesc din *e*mészteni, ĭar *ea* din *e* întocmaĭ ca în viclean din hitlen.

Etym. Mag. I, 819. «N'are a face cu adĭectivul paleo-slavic alinŭ (Cihac), nicĭ cu latinul alienus (L. B).

Din derivatele maghiaruluĭ ellen, maĭ găsim în Dicționarul Mss. Bănățén circa 1670 (Col. l. Tr. 1883 p. 422):

«Alenshig. Inimicitia» (= ellenség).

«Alenish. Inimicus» (= ellenes).

«Alenzuiĕsc, Contradico» (— ellenezni).

«Alenzuiturĕ. Contradictio».

«Aleniș figuréză deja în Palia de la Orăstia din 1582 (Cipariŭ. Anal. p. 73)».

«Despre originea maghĭară a cuvêntuluĭ nu maĭ poate fi dară cea maĭ mică îndoială».

«Ca termin poetic el va rĕmânea în limbă».

Domnul *C. Lytzica* îmĭ comunică, că în Tutova *alean* însemnéză *somn* și-l găsim în fraza: «te fură aleanul». Atuncĭ îmĭ veni 'n minte frumoasă poesie a luĭ Eminescu, «Freamăt de codru»., unde alean

este cu aceaş semnificaţiune saŭ maĭ bine cu acea de «aţîpire»:

«Tresărind scăntee lacul
Şi se légănă sub sóre ;
Eŭ, privindu-l din pădure
Las *aleanul* să mĕ fure
Şi ascult de la răcoare
«Pitpalacul».

Pentru a se putea înţelege acéstă frumósă metaforă, las să urmeze aci cîte-va şirurĭ din importanta lucrare a Domnuluĭ Lazăr Şăineanu: «Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române» (Rev. Tocil. VI, 331): «Admirabilă este metafora» a fura sfântul pe cine-va pentru «a adormi», în care «sfîntul» representă pe Dumnezeŭ saŭ personifică pur şi simplu «somnul», care figuréză asemenea în acéstă locuţiune. Cal. basm. pe 1883, p. 23: «După ce se ridicară de la masă, se aruncară pe un maldăr de pae. şi cât să ḑicĭ Dómne-ajută, îĭ fură *sfântul*». Acelaşĭ pe 1882. p. 21: «N'adormi de témă, ca să nu-l fure somnul».

«Une-orĭ poporul, pentru a da expresiuniĭ o nuanţă de rĕutate invederată, înlocuieşte pe *sfântul* din locuţiunea de maĭ sus cu *Aghiuţă,* numele comic dat draculuĭ. Aşa într'un basm din Vlaşca (Ispirescu, p. 106): «In paharul, ce zăcaşul de proprietar dete luĭ Făt-frumos, amestecă, fără să ştie el nişte burueni adormitóre. Cum bău, îl şi *fură Aghiuţă.* Căzu într'o amorţélă sor cu mórtea».

Avênd în vedere, că *alean,* pe lîngă: melancolie, chin, durere, maĭ însemnéză: *vrăşmaş, pizmaş,* nume cu carĭ se înlocueşte foarte des cuvîntul *drac,* vom înţelege numaĭ de cât că «te fură aleanul», s'ar putea traduce cu «te fură Aghiuţă» de maĭ sus.

Altoan — *altoană,* oltvány — oltovány;—mr. pom ambulisit;—fr. jenne arbre greffé, plante greffée.

Etym. Mag. I, 935: «Altoan s. altoánă. Acéstă formă circuléză în popor, maĭ ales în Moldova, alături cu formele oltoàn, ultoàn saŭ hultoan și oltoànă. pe carĭ le indică Cihac (II, 518). Variantul cel maĭ respândit este aspiratul hultoan și hultoană. La masculin, *altoan* saŭ hultoan se chiamă în genere tot felul de pomĭ altoițĭ (V: Florescu, Sucéva, c. Ruginósa); la femenin, *altoană* saŭ hultoană, o varietate de strugurĭ cu bóbe marĭ cărnóse, numite și «pómă grasă» (N. Teodorescu, Iașĭ, c. Sinesciĭ); apoĭ la femenin și la masculin de o potrivă, se zice la un soĭŭ de cireșĭ, «cerise bigarreau» (Cihac), altoan saŭ hultoan, altoană saŭ hultoană, deosebindu-se o varietate albă și o varietate négră.

«Este maghiarul oltvány «greffe, ente».

E fórte vechĭŭ în limba română; se găsește în cele maĭ vechĭ scrierĭ româneștĭ.

Altoesc—oltani—mr. ambulisescu;—fr. enter, greffer; inoculer, vacciner.

Etym. Mag. I, 936: «Este maghĭarul oltani «enter». Alături cu *altoesc* circuléză formele oltoesc, ultoesc hultoesc (Cihac). Sensul de «inoculer, vacciner» e de tot noŭ; înțelesul vechĭŭ al cuvîntuluĭ este numaĭ «enter, greffer».

Altoĭŭ: «Etym. Mag. I, 936: greffe, ente, oeilleton. Formele colaterale: oltoĭŭ ultoĭŭ, hultoĭŭ (Cihac). Altoĭŭ se deosebesce de altoan, care însemnéză numaĭ pomul supus altoiriĭ saŭ trecut prin altoire, pe când altoĭŭ este materia cu care se altoesce. Derivă din maghĭarul oltó «greffeur», de unde o formațiune foneticesce maĭ corectă ar fi fost «altăŭ», care însă s'ar fi cofundat cu pronumele posesiv».

Domnul Hasdeŭ citează o doină din Banat, unde altoĭŭ însemnează un arbore altoit, adecă un altoan. Am să adaug la acéstă că în unele părţĭ din Ardeal la arbre greffé ĭĭ zic *ultóĭe,* iar pentru altoĭŭ nicĭ nu există un termen special, ci ĭĭ zîc: «mlădiţă de ultuit».

Aprod —apród;— page, armășel, tînĕr, fecior saŭ copil de casă, ușer; — mr. tiner, ușar, portar:— fr. page, adolescent, écuyer, servant, trabant, aprenti, facteur, huissier.

Let. II, **199**: «aprozii atunce nu era din ómenĭ proștĭ, cum sânt acum, ce era tot feciorĭ de boĭerĭ, și portul lor era imbrăcaţĭ cu șarvanale cu cabaniţe». Alex. Poes. pop. 203: «Slugĭ, aprozĭ, copiĭ de casă».

Czuczorși Fogarasi in: A magyar nyelv szotára ĭĭ daŭ următórele însemnărĭ: 1) un tînăr nobil în serviciul prinţilor și altor căpeteniĭ, 2) purtătoriul spadeĭ la vechiĭ cavalerĭ, 3) un tînăr, care îșĭ face educaţia fie în sciinţe, fie în maestriĭ, recrut.

Etym. Magn. II, **1369**: «1 page; 2 huissier. In primul sens, cu care nĭ-a venit din maghiarul apród, ne întîmpină numaĭ în vechile testurĭ, precum și 'n Dicţionarnl Mss. bănăţén circa 1670 Col. l. Tr. 1883, p. 424): «aprod. Ephoebus», adecă: «ephebus, ἔφηβος adolescent». Nu figuréză nicăirĭ «în vechiĭ cronicarĭ cu însemnarea de vitéz». Idem p. **1372**: «Istoria aprodului se resumă în următórea scădere: de'ntâĭu el este «page», «enfant noble», copil de boĭer dat la Curte pentru a dvori, în pace și 'n resboĭu, pe lîngă faţa Domnuluĭ, deprindêndu-se acolo cu lumea cea mare în așteptare ca vrîsta să-ĭ permită a fi boĭerit; ca semn de înaltă încredere, Principele îl tri-

mite cu poruncĭ la uniĭ și la alțiĭ; de aci însă, mergând une-orĭ și după însărcinarea sfetnicilor princiarĭ, aprodul începe a perde din însemnătate; în zădar se maĭ face cât-va timp o deosebire între «aprozĭ de Curte» și «aprodĭ de tîrg» saŭ «aprodĭ de Divan», căcĭ odată pe pripor, lucrul ajunge în curând că orĭ-ce fel de aprod devine un simplu «huissier», o tréptă la care copiiĭ de boierĭ și nicĭ chiar de boierinașĭ nu vor să se pogóre, ci se'ndésă numaĭ prostimea ; de unde, în sfîrșit, astăzĭ acest nume se dă în genere la slugĭ de pe lîngă autoritățĭ, de pe la ministere, prefecture, tribunalurĭ etc», Jerney I, 141.

De aci *aprodel* și *aprodie.* Etym. Mag. II, 1373.

Arpăcaș — árpakása; — fr. gruau d'orge, orge perlé, mondé, égrugé.

Etym. Magn. II: «Orz curățat de peliță, care se pune în sorbiturĭ (L. M.) — Un fel de orz curățit de jojghiță din care se face ciorbă (Costinescu)».—R. Pont. — Cihac. II, 476, — Lazăr Șăineanu dicționar germ. rom. Gerstengraupe — *arpăcaș*».

Băcăŭ — bakó; — calăŭ, hingher; — mr. jilat, cârjiliu; — fr. bourreau.

R. Pont. besoin, m. necessité, f. fig. homme, maître, m. *a'șĭ găsi băcăul,* trouver son maître.—Cihac II, 437: *băcăŭ,* seulement dans la phrase: *A'șĭ găsi băcăul* trouver son diable.

Esistă o altă frasă tot cu sensul acesta: a da de dracul «trouver son diable»

Bănat — bánat; — pică; mustrare, întristare, supărare, mâhnire, regret, melancolie; — mr. pică, închismă, mîraze, părere de areŭ, învirinare;—fr. rancune, reprimande.

Let. I, 252: «avênd *bănat* pe Leşĭ, de paguba oamenilor sĕĭ cu Rĕzvan, aŭ trimes solĭ cu jalobă la Rodolf».— Magaz. ist. III, 63: «tot venitul ce ar fi avut, tot Domnuluĭ Muntenesc aŭ dat cu multe *bănaturĭ* şi ponoslurĭ.»

El. Sevast. 46: «Acum nu vĕ fie cu bănat, să vedem ce zestre are fata. M. Căn. 144: bănat «părere de rĕŭ, mâhnire. G. Teod. 84, Nota 3» *bănatŭ*, cuvêntŭ de orĭgine maghiară, esprimă idea despre dorŭ, supĕrare, măhnire şi melancolie».

I. et B. 280: «Când e coalea la luat,
Amîndoĭ tragem *bănat*».

Col. ined. : Ţ-oĭŭ trimite bade, carte
Pe de laturĭ cu *bănaturĭ*
In mijloc
Pară de foc.

Cih. II, 478: «*bănat*, soupçon, reprimande».

Cuvîntul s'a format direct din ungurescul bánat, lărgindu-şĭ sensul, căcĭ în ungureşte însemnează numaĭ regret, melancolie.

Numele de bănat s'a dat şi uneĭ florĭ, întocmaĭ ca şi numele jéle.

«*Bănat* e foarte adânc intrat în popor şi maĭ ales în poesia acestuĭa. Este aproape aşa de des întrebuinţat şi aşa de poetic ca şi alean, şi cea ce ḑicea Domnul Haşdeu în Etym. Mag. despre alean, s'ar putea ḑice şi despre *bănat*: «Ca termin poetic el va rĕmânea în limbă».

Creangă I, 127 : — «Da, nu-ţĭ fie cu *bănat*, om bun, că am şuguit şi ieŭ». — Creangă II, 89 : «şi poate că nu veţĭ aduce *bănat* nicĭ gramaticuluĭ, nicĭ profesoruluĭ, nicĭ luĭ Trăsnea».

Băntuesc s. *bântuesc* = bántani ; — prădez, stric, vatăm, supĕr ; — mr. împrad, nâirescu. R. Pont : occ asioner une perte, un dommage, leser, nuire à, fig. offenser, outrager, choquer, blesser, attaquer.

Cuvînt, ce se găsește atât în scrierile vechĭ cât și moderne: Let. III, 385 : «Nu lăsa să băntuiască, niște rĕĭ asupritorĭ». Hasdeu Cuvente I, 128 : «Să nu-ĭ băntuițĭ de nimic, nicĭ să se plângă călugăriĭ de la S-ta mănăstire». Magaz. ist. II, 301 : «Nu vețĭ fi *băntuițĭ*, nicĭ superațĭ de nimenĭ».

D. al. Odobescu în : Iconografia luĭ Traian 3 și 4. «Trebue negreșit să socotim, că acele efigiĭ aŭ fost poate însutit maĭ frecuente, preste toată întinderea imperiuluĭ, maĭ nainte ca dărăpănările epocelor de barbarie să fi *băntuit* podoabele monumentale ale lumeĭ romane».

De aci *băntuire* și *băntueală*. Tot din bántani sa format și *băntălesc*, verb ce se aude prin Selagiŭ întocmaĭ ca confiscăluesc (saŭ lesc), contrăluesc etc.. v.) Bobb. Dict. Rum. Lat. Ung.) și însemnează : «a face supĕrare cuĭva prin bătae, șicanare, vatăm, ofensez, jîgnesc».— Vaida Trib. VII.

Bănuesc—bánni 1) presupun, daŭ cu socoteală, îmĭ vine'n gînd; trag la îndoĭală; 2) îmĭ pasă, regret, îmĭ pare rĕŭ, mĕ supĕr; 3) împut (a imputa); — mr. 1) am șubee, mĕ înduescu; 2) îmĭ pare arĕŭ; 3) încaciŭ; — fr. 1) soupçoner, douter, présumer, supposer, se méfier de 2) regretter, se repentir, s'affliger; 3) reprocher.

Prima semnificațiune a luĭ bănuesc, e cunoscută numaĭ în România liberă și este maĭ îndepărtată de ungurescul bánni, care însemnéză regretter, se repentir de qch. A doua e rĕspîndită prin țĕrile supuse

coróneĭ Austro-Ungare și în Moldova cu unica deosebire că peste munțĭ e reflexiv:

Col. ined.: Dragutu cu hîda-mĭ șede;
Las' să șadă, s'o iubească
Numaĭ să nu-șĭ *bănuească*.

I. et B. 248: «Busuioc cu foaia verde
Drăguțu cu alta-mĭ șede;
Șadă și prubuluească,
Numaĭ să nu-șĭ *bănuească*».

Trib. VI. 149: «De lacrămĭ nu-mĭ *bănuesc*,
Da-mĭ *bănuesc* de obraz
Că-ĭ de tînăr cu necaz».

Diez nu cunóște de cât sensul de «regretter». (Diez I, 127).

Vaida Trib. VII: «Sensul de suspicionez, prepun în dialectul selăgian cuvîntul nu-l are».

Creangă I, 152: «numaĭ să avem vorbă din'nainte să nu fiĭ reu de gură, c'apoĭ mi-ĭ să nu mĕ scoțĭ din sărite și să mĕ facĭ — cîte — odată — să'mĭ ĭes din răbuș afară.

— Nicĭ despre asta nu mĕ tem că-ĭ *bănui* bade Ipate». Idem 154: «Stăpâne să nu *bănueștĭ*, dar am să zic și eŭ o vorbă: de ce nu te'nsorĭ!».

Și în fine sensul de reprocher «îl are *bănuesc* în Moldova»: Creangă I, 107: «dar iepele eraŭ ale luĭ și când le grijea, grijite eraŭ, ieară când nu, n'avea cine să-ĭ *bănuĭească*».

Alex. Poes. p. 298: «Mierlușcă pasăre sură
Nu-mĭ tot *bănui* din gură».

De aci *bănuire*, *bănueală*, *bănuitor* și *bănuelnic*.

Bărat, — barát.

Cihac II. 479: «*bărat*. prêtre catholique-roumaine

(moine) à Bucarest; — *bărăție*, église catholique-romaine., monastère cathol, à Bucarest; — barát, ami, moine».

D. Lazăr Şăineanu: Incercare asupra semosiologieĭ limbeĭ române (Rev. Tocil. VI, 245): «Preotul catolic se numeşte în Bucurescĭ, *bărat* din ung. barát» călugăr, de la psl, brat = frater ; de unde *Bărăție*, numele bisericeĭ catolice din Bucureştĭ».

A. Odob. I. 101: «Toată obştea cuviósă, muerĭ şi bărbațĭ, asculta cântările latinescĭ a le *bĕratuluĭ* şi resunetul măreț al organuluĭ.

Belfee, bulfee — bélfa — Bal. Mór; «bélfa: 1) die Heuleichse, 2) aufwärts laufender Theil eines Joches, 3) das Kernholz, das Ladholz.

Reteganul 116: «Țucuțĭ lele ochiĭ teĭ
Când vor fi frunze 'n *bulfei*».

T. Fr. 49: *belfee* sînt lemnele, carĭ împreună polița cu cerdița la jug.

Belfee nu se aude de cât în părțile maĭ amestecate cu Unguriĭ; în tóte celealalte părțĭ se zice bulfee, ca plurale tantum.

Belşug, *bilşug, bevşug, bivşug, biuşug, bişug*— böség; — abundanță, productivitate, îmbelşugare; — mr. birichete; — fr. abondance, fertilité, profusion.

B. Dos. 120. «Avem *bişug* mare în sfînta ta casă.» — Idem 207: «Şi de *bişug* nime nu scapă».—Mag. ist. I, 350 *bilşug*; — Let. I, 10: Tîrgurĭ vedite pentru de toate *bivşugurile*.—Idem pag. 19: *bevşug*.—A. Odob. I, 98»: *bilşug*.

Cuvintele acestea cu tot aspectul variat, ce ne prezintă sînt formate din una şi aceaş vorbă unguréscă: böség, cuvînt, ce esprimă idea de «abondance, ferti-

lité». Formele *bișug* și biușug trebue să fie cele maĭ vechĭ; din *biușug* s'a născut formele *bivșug* și *bevșug* iar formele bilșug și belșug cu intercalarea licideĭ, ca și în bâlciŭ din búcsú.

In Comitatul Mureș-Turda pe lângă bivșug se maĭ aude une orĭ și biușag. — Forma însă sub care se aude în România este *belșug*, de unde s'a născut cuvintul cu mult maĭ întrebuințat: *îmbelșugare* și *îmbelșugat*.

Beteag s. *biteag*—beteg—bolnav;—mr. lănzid;—fr. malade; infirme.

A. Odob. I, 108: «Cel maĭ mare de anĭ, Petru, *betég* și mărunțel la boiŭ, înăinta cu greŭ sprijinindu-se într'o cârjă».

I. et B. 83: «De-oĭ fi moartă de *beteagă*».

Idem 273: «Cu trupul *beteag* de moarte»

Col. ined.: Nevastă, nevasta mea,
Sănătósă te-am lăsat
Și *beteagă* te-am aflat.

Eadem: Toate mândrele-s *bitege*.
După ceĭ cu căpenege.

Peste Carpațĭ cuvêntul *beteag* este zîlnic întrebuințat, întocmaĭ cum e în România, *bolnav*. Sinonimul sĕŭ *bolnav* cu accentul pe prima silabă în unele părțĭ are un sens specific, dându-se celuĭ bolnav de o boală aproape incurabilă, venerică saŭ unuĭ schilod, și subst. *boală* însemnéză o bólă venerică saŭ orĭ-ce boală constatată de popor ca contagioasă: boală la vite etc. Beteag și beteșug se aplică maĭ ales pentru bóle maĭ ușóre, carĭ se pot spune tuturora, nu și pentru cele secrete.

De aci avem subst. *betegie*: infirmité. A. Odob.

I, **111**: «ĭată cârja, ceĭ-va sprijini *betegia*; — *betegos* — maladif; — verbul reflex. *mĕ betegesc* — mĕ îmbolnăvesc, nasc;—mr. mĕ lânzăzesc, escu lihónă; de unde: betegîtă: = femme en couche (R. Pont).

Sensul de: a naşte, l'a luat *mĕ betegesc* după ungurescul beteg-ágy: patul femeiĭ care naşte, numit în ungureşte şi gyermek-ágy, de unde betegágyas: gyermek-ágyas: = femme en couche.

Beteşug— *beteşîg* şi betegşîg:— betegség;— bólă; — mr. lângóre;—fr. infirmité, maladie.

Cuvîntul beteşug— betegşîg şi beteşîg, cu tóte că se aude în tóte părţile locuite de Românĭ, totuşĭ maĭ des e întrebuinţat în ţările supuse Austro-Ungarieĭ.

Jerney. I, **142**: «betegség = beteşug (ló-nyavala)».

Cuvîntul se derivă din *betegség*, întocmaĭ ca *hicleşug* (vicleşîg) din *hitlenség*, *meşteşug* din *mesterség*, cu trecerea luĭ ség în *şug* saŭ *şîg*, sufix, care devenind românesc a fost aninat şi la vorbe nemaghiare ca în prieteşug, etc. şi cu căderea consunelor înaintea luĭ; v. sufixul *şug*, pag. 17.

Bir—bér;—dare, tribut;—mr. dat, hreŭ;—fr. impôt, contribution, redevance, tribut.

Cihac. II, 482.

De aci *birnic* şi *birelnic* «contribuable».

Mikl. El. Sl. im Rum. numĕră *bir* şi cu derivatele sale între cuvintele de origine slavă şi apoĭ adaugă; «Der sl. Ursprung des Wortes ist sehr zweifelhaft: man vergleiche magy. bir— posse, possidere».

Biruesc — birni;— înving, stăpânesc, înfrînez, mĕ mĕsor — mĕ ĭaŭ la luptă; geoĭesc, ajunge, mĕ ridic,

mĕ am, mĕ stăpânesc, mĕ conving ; — mr. azvingu, am, înduplic; me arĭdic, me scol, me alupt;—fr. vaincre, posséder, tenir, avoir; pouvoir, avoir la force, la faculté de faire; se lever, se posséder, se convaincre Balad. Alex. 70: «Şi orĭ care a *birui*, (va învinge)

Bărbăţelul meŭ a fi».

Domnul Alex. Odobescu în Iconografia luĭ Traĭan p. 3: «Dar acela, care scie să-şĭ *birue* = lăcomia, să-şĭ stăpânéscă neţermurită puterea» etc. (înfrînez).

Trib. VI, 201: Corcea: «Turcule bolîndule,

Dar ce ţipĭ şi chioteştĭ?..

Saŭ aĭ gând să te loveştĭ.

Cu noĭ să te *birueştĭ*? (să te mĕsorĭ).

De-ĭ aşa, haĭ ne lovim,

Amîndoĭ ne *biruim*!».

Let. I, 19: «Nicĭ îĭ *biruea* pămîntul cu hrana «(geoĭa, îndestula).

Let. I, 287 : «Că Domnul este să se pórte cum *biruește* venitul ţăriĭ». (geoĭeşte, supoartă, ajunge).

Cat. Calv. 70;. «După ce se va *birui* despre curvia eĭ, trebueşte să judece săborul ci-aŭ poruncit domnul despre uniĭ ca aceia».

De aci ***biruire, abiruire, biruinţă, biruitor, biruit.***

Cât pentru abiruire, iată ce ḑice Domnul Hasdeŭ în al d-sale Etym. Mag. p. 87: «Abiruire, subst. fem.; victoire. Intr'un text circa 1600 (Cuv. d. bătr. II, 81): «şi căzu întru ce nu ştiĭa, unde ţi-ĭ mortĭa acolo, unde ţi-ĭ *abiruiré...*» faţă cu paleo-slavicul: pobĕda, «victoria». Substantiv format într'un mod anormal din înfinitivul intreg luat împreună cu prepositiunea infinitivală *a*: a—biruire.

Bizuesc (mĕ) — bizni — mĕ încred, am încredere,

mě sprijin, mě radăm; — mr. mě încred;— fr. avoir confiance, se fier en, se reposer sur, compter sur.— Lex. B. committo, credo, fido, confido, fretus sum, nitor.

Let. I, 482: «și *bizuindu-se* și locului, aŭ eșit întru întîmpinarea Turcilor la acele strîmtorĭ».

Let. III, 425: «Am slujit cât am fost tînăr, o zic
și nu mě sfiesc
Pe orĭ cine vreĭ întreabă, acum nu
mě *bizuesc*».

Adevěrul IV, No. 959: «La banchetul oferit.,.... a demonstrat, că republica se *bizue* pe baze nezdruncinabile.— Fab. rom. 115: «Fiind atât de mic, în ce te *bizueștĭ?*»

Jerney I, 142.

«*Bizni*» în ungurește înseamnă: avoir confiance, se confier, confier, de unde a trecut direct la noĭ, menținându-șĭ însemnarea.

De aci avem *bizueală* și *bizuire*.

Greșesce A. de Cihac, când din *bizuesc* derivă pe *biză*, pe care-l traduce cu usage, coutume, confidence, (Pan. P. 2. 97: 1 *face bizele* lui fait des confidences). (Cih. II, 482). Asemenea și Diez când pe bizuesc îl numeră între cuvinte de origine albaneze v. Diez. Gram. d. l. Rom. I, 127.

Borcan — borkanna; — ol, gavanos;—mr. ólă;—fr. cruche, pot de terre, jarre,

Cihac II, 484: *borcan*, cruche; — *borcănel*; — borcănat, courbé, crochu; *nas borcănat*».

E ungurescul *borkanna* (bor-kanna) = *cană de vin*.

Borviz — borviz; — apă minerală; — mr. apă acră; — fr. eau minérale acide.

Gaz Trans. 1889, 44: «Place-mĭ borvizul cu vin
Şi mândra din sat strein».

Familia XXV, 379: «Place-mĭ borvizul cu vin
Mândra din satul vecin».

Bor în ungureşte însemnéză «vin» şi *viz* «apă» adecă apă pentru vin. Cuvîntul acesta, cunoscut în tóte părţile locuite de Românĭ, peste munţĭ se înlocueşte uneorĭ cu *borcut*, care proprĭŭ zis însemnéză *isvor de vin* (bor-vin şi kút-isvor, fântână). La noĭ a fost adus cuvêntul de Secuiĭ, carĭ ne aduc apă minerală din Borszék; de alt-fel numele de borviz se şi dă maĭ ales apeĭ minerale de Borszék numindu-le pe celealalte: ape minerale, adăogând numele localităţiĭ de unde se aduc»

Bumb — gomb; — nasture, buton, globuşor, cercel; — mr. nasture; — fr. bouton, petite sphère, globe; pendant d'oreille.

Cu primul sens cuvîntul *bumb* e foarte rĕspândit; îl găsim nu numaĭ la Româniĭ de peste munţĭ, ci şi în Moldova, şi maĭ rar în Muntenia, unde s'a specificat sensul pentru nasturĭ rotunḑĭ.

I. et. B. 408: «Nicĭ aĭ boĭ.
Nicĭ aĭ slugoĭ
Nicĭ aĭ juncĭ
Cu coarne lungĭ
Fără curele cu *bumbĭ*».

M. Căn. 248: «năsturaş = bumbuşor».

An. Lug. (Rev. Tocil. VI), «Bumb, nodus, bumbushor, nodulus».

Din sensul al doilea al cuvîntuluĭ bumb, acela de

sferă, glob, s'a născut adĭectivul *bumbuliu* pentru idea de «rotund, sferic,» rond, sférique ; kugelrund, kugelförmig.

Cât pentru sensul de cercel ce-l are uneorĭ cuvîntul «bumb», acéstă semnificațiune n'am putut-o constata de cât la o prea mică parte de Românĭ de peste munțĭ.

Familia XXV, 138 : «Bade, dragă din Iula,
Țucu-țĭ ochiĭ și gura
Și *bumbuțu din ureche*».

Familia XXII, 464: «Țucu-ĭ *bumbul din ureche*
Și gurița când îĭ sete».
(Ascileul Mare).

Vaida Trib. VII, *bumghĭ în uretĭ* (urechĭ) = cerceĭ.

De aci: *îmbumb* «pentru» «închiĭŭ» «și *desbumb*», «deschiĭŭ» o haină.

Cheltuesc—költeni; — spesez; — mr. hărjescu; — fr. dépenser, fair des frais.

Ca verb activ transitiv e foarte des întrebuințat cu sensul de dépenser, fair des frais; maĭ are și sensul de a vinde, însă a vinde ceva numaĭ pentru a se scăpa de el, ca d. e.

Conv. Lit. V, 115: «Dar nu-ĭ pune prețul mare,
Doar îl *cheltueștĭ* pe cale».

Apoĭ sensul de a perde saŭ a omorî vremea în: «*cheltuesc vremea*» Let. I, 100.

Ca reflexiv: Ant. Pan. I, 27: «Te-aĭ cheltuit astă sară, pe fete să le cinsteștĭ».

An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 30). Kiltuĭĕsc. Expendo.

De aci avem formațiunile româneștĭ *cheltuire* și *cheltueală*.

Direct din ung. költség s'a format *kélkcsig*—sumptus (An. Lug. Rev. Tocil. 30) și *tĭelșîg* (*(chelșîg*) care se aude în Selagiŭ (Vaida Trib. VII.).

Chezeș, *chezaș*, *chizeș* — kezes — garant, respundetor, ostatec;—mr. garantu, chifile; — fr. garant repondant, otage.

Let. II, 248: «îl tot grăbea de banĭ, ce era eĭ *chizeșĭ* pentru dînsul». — Pap. Ilar. II, 232: «însă 12 ómenĭ fruntașĭ aĭ tiereĭ ĭaŭ luatŭ la împĕrătie, ca nisce *chezașĭ* de paciuire, să siédiă la Çiarigradŭ zălogŭ unŭ anŭ».

A. Odob; I, 129: «Primesce dar înapoĭ acest drag *chezaș* al amăgireĭ și al deșartelor mele dorințe». Idem 84 (in sens figurat): «buțile staŭ bine 'nțepenite pe *chezeșiĭ* lor». El. Sevast. 62: «Unul din ómeniĭ mireseĭ dice: — Eŭ mĕ primesc *chezeș*, dar să mi-o dațĭ în mână».

De aci *chizășie, chezășie*;— garanție cauțiune;— fr. garantie, caution;— mr. garantie, chifile.— Let II, 232: «și pe urmă l'aŭ luat Gavriliță Vornicul și cu Velicico Hatmanul în *chizășie*, cum-că nu' va fugi din Moldova».

Chizășluesc și *chizășuesc* — garantez, rĕspund; — mr. garantez, me acaț chifile;— fr. garantir, répondre, cautionner. — «Let. III, 422:

«A-ĭ tăinui adevĕrul, între eĭ s'aŭ sfătuit,
După cum și Saraschierul, foarte ĭ-aŭ *chizășluit*».

A. Odob. III, 13: «junghiurile în picióre și podagra îmĭ *chezășuesc* restul viețeĭ».

Chibzuesc, chipzuesc, — képzelni; — mĕ sfătuesc, cumpănesc, hotăresc;—mr. mintuescu s. minduescu;— fr. se consulter, réfléchir; conclure, décider.

Fab. Sion. 70: «Doĭ urșĭ marĭ se însoțiră,
Și amândoĭ se *chibzuiră*
Să se ducă a vîna».

A. Odob. I, 15: «Atuncĭ sfatul se adună și *chibzui* de n'ar fi maĭ bine să se întórcă la Chillion». —Idem 82: «să ésă svon de cea ce vom *chibzui*».

De aci *chibzuire*, chipzuire, *chibzuitură*, *chibz*: desbatere cumpănire, îndoĭală, fantazie,—mr. mintuire s. minduire; — fr. déliberation, réfléxion, dubitation, fantaisie.

Fab. rom. 3: «După lungĭ chibzuirĭ s'aleseră o sută».

Eadem 133 : «Toate trec prin chibzuirea viclе-șuguluĭ amar».

I. et B. 277: «Ba ș'atuncĭ în *chibz* va sta:
Dă mĕ după tin' orĭ ba ?»

Caf. Calv. 29. «Nice într'un chip nu gândește a-tuncĭ pe Dumnezeŭ, ce numaĭ *chipzuitura* crieruluĭ omenesc cugetându-șĭ șie bozĭ». Cihac II, 489.

Chip —'kép; — mod, fel, față, figură, mutră, statură, persónă, corporațiune, icónă; — mr. maste, prosopă, boe, icónă; — fr. manière, visage, stature, personne, corporation, image, tableau, portrait.

Let. I, 39: «Intr'alt *chip* socotea».—Cip. Crest. 149: «și după *chip*, ce-țĭ voĭŭ da ție așa-ĭ legiuește pe dînșiĭ». Let. I, 39: «Un *chip* era a fireĭ în tótă lumea, căruĭ *chip* ĭ-aŭ ḑis haos». Let. I, 62 : «Alte *chipurĭ* și capete a avut Italia maĭ vestite și maĭ vechĭ, de cât acel Flac». Let. I, 400: «Și întîĭ prin Postelnicul cel mare, saŭ prin alt chip maĭ de cinste între preoțĭ.—Idem: «Și acolo înaintea curțiĭ crăeștĭ, rĕmâind școalele și alte *chipurĭ*, ce merg la alaiŭ». Let. I, 83: «In chip de vînătóre» = ca la vînătóre.

In ungurește kép însemnează: 1) image, tableau, portrait, effigie, figure, représentation, peinture, 2) visage, face, figure.

La noĭ s'a întins sfera cuvîntuluĭ *kép* — *chip*, căcĭ afară de semnificațiunile de maĭ sus, în carĭ deja s'ar putea constata lucrul acesta, în: «*nu e chip*», însemnează «nu e posibil» așa: Pop. Poveștĭ I, 1: «Nu era chip să o ducă la olaltă».

Cât pentru *chip cioplit=idol*, e interesantă observațiunea, ce o face domnul Lazăr Săineanu în: Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române (Rev. Tocil. VI, 263): «Trecênd peste arhaicul bolovan, întrebuințat uneorĭ în sens de «idol» (psl. bolŭvanŭ «stipes, statua, columna», rus, bolŭvan «idolum»), pomenim singurele două cuvinte, cu carĭ se servește limba modernă pentru a esprima aceeașĭ noțiune: idol, din neogrecul εἴδωλον, și *chip* saŭ *chip cioplit* din ungur. kép, literal «imago» (comp. psl. kapĭ «idolum») care îșĭ găsește analogiă în polonul obrazŭ «sculptile, simulacrum», și în paleo-slavicul istukanŭ «idolum» literal «cioplit».

De aci: *chipeș* — chipiș = sdravăn, frumos;— mr. jone, mușat.— fr. robuste, beau.

Chipeș s. *chipiș* e o formațiune curat românéscă din chip și sufixul calificativ eș (iș) care rĕmâne totdeauna neaccentuat: oacheș, gureș și prin analogie: frunteș, coadeș (cu accentul pe prima silabă în loc de fruntaș, codaș, cu accentul pe ultima).

Let. II, 256: «era om tânĕr, ca de 20 de anĭ, om mare la trup, cinst*iș*, *chipiș*». Pap. Ilar. II, 194: «aŭ ales muerĭ maĭ *chipesie* și maĭ frumóse».

Chipeș coprinde în sine idea de «bine făcut, sdravăn», și chiar și din punctul acesta de vedere se vede că n'are a face cu ungurescul képes, care însemnéză

«capabil», ci e o formațiune curat românească, din *chip* și sufixul neaccentuat *eș*.

O altă dovadă despre formațiunea română a luĭ *chipeș* e *chipos* (Creangă I, 76), cu aceașĭ semnificațiune și în acelaș chip format ca și chipeș, de cât sufixul *os* fiind accentuat, accentul a trecut de la radical la sufix) ca în păr-os, os-os, nodur-os (de la pl. nodurĭ), etc.

Tot o formațiune românească e: *închipuesc* concevoire, s'imaginer, croire, pe care la Creangă îl găsim cu sensul de «a-șĭ face, ași procura»: «Tu aĭ boĭ, de ce nu-țĭ închipueștĭ și un car ?» (Creangă I, 39). Din acesta: *închipuire*, care la Barac are sensul de «alegorie»: «Istoria prea frumosuluĭ Arghir și a prea frumóseĭ Elena cea măĭastră și cu pĕrul de aur, adecă: o *închipuire*, sub care se 'nțelege luarea țĕreĭ Ardealuluĭ prin Traian».

In unele părțĭ, adĭectivul participial «*închipuit*» a luat sensul de «înfumurat»: *un om închipuit = un înfumurat*.

Ciatlăŭ, *cetlăŭ* — csatló; — orĭ-ce instrument, cu care se leagă strâns ceva; crâmpeĭŭ, crâmpoĭŭ;—în Moldova: gĭalaŭ mare; — fr. garrot, rondin, tortoir; rabot.

Let. I: «Râmlenilor le place a se rade și în chipul *cĭatlăuluĭ* acoper căruntețele sale».— Idem: «ce în chipul *ciatlăuluĭ* îșĭ învelea capul slujitoriĭ. Romuluĭ.» — Cihac II, 488.

Se maĭ numește și *feleherț* (v. ac. cuv. P. I.).

De aci *cetluesc*, garrotter: Let. II, 232 «l'aŭ închis și l'aŭ muncit, că ĭ-aŭ *cetluit* capul». Creangă I, 143: «a tăĭet lemne, a încărcat carul zdravăn și l'a

cetluit bine».— Creangă II, 8: «Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiaŭ acum zdravăn și-l puneaŭ în cătușĭ». Cihac II, 488.

Ciupercă—cseperke;—mr. burete, buburec; — fr. agric, sorte de champignon.— Lex. B. agaricus campestris, der Feldschwamm.

Jerney I, 143.—Cihac II, 492, s. Agaricus campestris;—cseperke, csiperke, csöpörke, csuporka, pecsérke id.; čech. pečarka, pečirka etc.

Cocie— kocsi;— birjă, calésă, trăsură, căruță, caretă, rădvan;—mr. cucie, căruță, tiligă;—fr. voiture, chariot, char; carrosse.

Lex. B. 129: «1) maĭ alésă: cisium, rheda: kotsi: die Kutsche, Kalesse.— de *cecie*, adj. rhedarius: p. e. calu de *cocie*: equus rhedarius: hámasló: das Kutschpferd. 2) caruçiu, séu caru de caii: curriculum, currus equarius : lószekér, könyü szekér : ein leichter Wagen». — Bobb. «caĭ de *cocie* = equi carpentarii. — «An Lug. (Rev. Tocil. VI, 31): «*Kocie* —Currus equestris».

Familia XXV, 296: «Du-mĕ Doamne d'aicea
Cu caru cu *kocia*».

I. et B. 376: «Pentru dalba Ileana
Mâncaĭ vaĭ și *cocia*».

Idem 462: «*cocie* ferecată».

Trib. VI, 209: «Și 'ncepea fuga a da
Cu *cocia*, ce avea:
Cocie cu doue roate,
Din trup de om eraŭ tóte».

De aci *cocier* (Lex. B.).

Cociș—*kocsis*;—vezetiŭ, surugiŭ, birjar;—mr. cuciaș;— fr. cocher.

Bobb: «cociș= rhedarius».— An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 31): «Kocsish = Auriga».—Cihac II, 66 (înșirat ca și cocie între elementele slave).

Coroĭŭ, coruĭŭ—karuly;— ulĭŭ, hârâŭ, arete—mr. orñu, sîcol;—fr. autour, épervier.

Prav. bis. 54: «Și cine va mânca corbŭ saŭ cioară saŭ cucŭ, saŭ *coruĭŭ*». —Hasd. Cuvente I, 312—*coroĭ* károly.— R. Pont. *curuĭŭ*: vautour, épervier. — An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 32): Koruj. Falco.— Cihac II, 493: «*coróiŭ*, s. Falco tinnunculus, épervier; — *coroiér*, s., fauconnier; — *coroiétic*, a., aquilin; — karoly, karuly, karvaly, karvoly falco nisus; du vsl. kraguj, skrehulec, skryhulec, russ. croat. serb. kraguj, pol. krogulec, čech. krahuj falco nisus». Mikl. El. Sl. im Rum. «craguĭ accipiter: magy. karuly — *koroĭŭ* m. falco tinnunculus, Bielz. Unmittelbar aus dem Magy. entlehnt».

Dobă, *tobă* — dob;— dărăbană;— mr. tâmpănă;— fr. tambour, caisse, boudin, andouille. Lex. B. tympanum.

Cihac II, 495. — Jerney I, 143.

De aci *dobaș*, *doboșer*, *tobaș*, *toboșer*— tambour; *dobzez* și *dobzălez* = frapper, battre, cogner, asséner des coups à.— Pop. Poveștĭ I, 1: «Nu era nicĭ o mirare, dacă muierea-l cam sfădea, ba gurile rele ḑiceaŭ că-l și *dobza*, când i da mâna». — Idem 6: «apoĭ nicĭ grindina nu-ţĭ flecesce maĭ tare cucuruzele de cum 'ti-î *dobzază* aceste beţe și cu deosebire cea mică e bună de desmĭerdat muĭerea». — Creangă I, 12: «Iă lasă ticăloaselor, că v'oĭŭ *dobzăla* ĭeŭ de acu 'nainte!»—Idem 28: «Ieĭ tacĭ cumătre, că te-oĭŭ *doazăla* ĭeŭ!»

Făgăduesc — fogadni;— mě apuc, promit, găzduesc;— mr. tâcsescu;— fr. s'engager, promettre, accueillir une personne.

Let. I, 221 : «Alexandru Vodă vrênd să intre în vóïa Turcilor, precum *se făgăduise* înaintea Impăratuluĭ, că va resipi cetățile din țara Moldova».—Pap. Ilar. II, 172: «dar s'aŭ întrebatŭ de împěratulŭ prin Muftulŭ să spue cum de n'aŭ putut face biruințĭă asupra vrășmașilor, precum *s'aŭ făgăduit* înaintea împěrățieĭ luĭ».

In vechea limbă română pretutindenea *făgăduesc* e reflexiv : *mě făgăduesc*. Cum se esplică lucrul acesta?

Când am analisat vorba *înceluesc*, am constatat în acésta o parte curat românéscă, anume acel *în* inițial și în acesta am găsit un resunet a luĭ *înșel*, care a cedat în unele părțĭ locul luĭ *celuesc* (v. ac. cuv.).

Dacă vom lua pe «mě făgăduesc» și'l vom analiza, vom constata același lucru. *Făgăduesc*, ca și ungurescul *fogadni* (în semnificația, cu care a trecut la noĭ) ca și franțuzescul *promettre*, nemțescul *versprechen*, ar trebui să fi remas activ transitiv, așa cum se aude azĭ pe lîngă vechea sa formă reflexivă. Ce l'a făcut însě reflexiv? Există o vorbă fórte adînc intrată în popor și întrebuințată de ceĭ maĭ bunĭ scriitorĭ românĭ: «a se apuca» cu sensul de: «a promite, a se angaja» și maĭ ales cu acela de: «*votum facere: faire une voeu*». Femeile «*se apucă*» că vor ținea Vinerea, «*se apucă*» că vor da slujbe pentru însănătoșarea unuĭ copil etc. Ei bine ! «*Fogadni*» intrând în limba română a găsit *gazde* acasă.— A

se apuca nu ĭ-a cedat din drepturile sale, de cât cu condițiune, ca să-i se acomodeze. Făgăduesc a devenit reflexiv.

Astădĭ maĭ des se întrebuințează forma activă transitivă de cât cea reflexivă.

Cu sensul: *a primi, a găzdui* pe cineva, ce-l maĭ are ungurescul *fogadni,* găsim pe *făgăduesc* în Hașd. Cuventė II, 12: «Călătorĭ făgăduițĭ la casele voastre».—Idem 62 «*a făgădui* cu sensul de a găzdui pe care-l are maghiarul *fogadni*».

La Domnul A. I. Odobescu I, 98 îl găsim reflexiv: «și toțĭ înțelepțiĭ, luătorĭ de sémă și credincioșĭ aĭ craiuluĭ ĭubițĭ Sibienĭ *se făgăduise* se împlinéscă cu credință etc.»

Substantive înrudite cu *făgăduĭesc* atât prin origine cât și în semnificațiune, avem urmĕtórele:

Făgăduință, făgăduealā, făgăduire, făgădaș, făgădetiŭ, făgadă, promisiune, juruință — mr. tagmă;— fr. promesse.

Bobb — fac *fogăduintiă* — voveo, fogadást fogadok.

Fab. rom. 87 «Ș'aŭ luat *făgăduință,*
Ca din dările ce vin
Iĭ va da spre cunoștință
Un car de alune plin».

Cat. Calv. 74: «După *făgădașul* teŭ dă-ne putere și vóĭe pre aceĭa, ca să putem îmbla pe calea poruncilor tale»...

Vaĭda Trib. VII: *făgădaș* și *făgădetiŭ.*—Pop. Poveștĭ I, 32: «Am venit să-mĭ daĭ făgădașul».—B. Dos. 45: «Și de *făgadă* la greutate».— Idem: «îțĭ fac *fă-*

gadă de rugăciune». Idem 426: «Şi 'naintea ta, Dómne, s'ajungâ — *Făgada* mea şi smerita rugâ».

Fedeleş, fidileş,—fedeles;—mr. bucliță; — fr. bout, tonneau (R. Pont).

Marian Desc. 83: Urduc, Burduc.
De barbă îl duc
şi care însemnéză «*Fedeleşul*». — Idem 90: «In gură de *fidileş* nune 'nfunda». — El Sevast. 159:
«Căcĭ are jupînul mire.
Multe *fedelecuțe* pline».

G. Teod, 383: «Intr'un *fedeleş* cu apă te rugăm nu ne 'nfunda».

Col. ined. Badea 'nalt cât un cireş,
Mândra cât un *fidileş*.

Buzilă Trib. VIII: «Vasele în care se pune laptele se numesc *fedeléşe*». — Pop. Poveştĭ III, 48: «Nicĭ nu trecu mult şi numaĭ ce văḑură Hărăul (ulĭul) venind cu douĕ *fedeleşe* pline de apă».

Cuvînt cunoscut în toate părțile locuite de Românĭ.

Fel—féle, cu urmĕtórele accepțiunĭ:

La fel, de un fel, într'un fel = asemenea, identic, semblable, identique. Ant. P. I. 6, «In loc de drac şi de vită, vĕd un om cu eĭ *la fel*».

De fel a): de loc, nicĭ de cât; point du tout. Leț. III, 289: «Şi când ferele suna
Norodul se întrista
Dar *de fel* boĭeriĭ marĭ».

b): originar, de origine; originaire: Pap. Ilar. II, 287: «oamenĭ *de fel* Braşovenĭ».

Fel de fel = diferiți (te); de toute sorte, de toute éspece. Pap. Ilar. II, 175: «unde acolo sosesc sieicile

și luntrile cele marĭ ce vin pe Dunăre de la Viena și de la Pesta cu mărfurĭ *feliŭ de feliŭ*».

Ast-fel — așa, în chipul acesta; de telle manière, de telle sorte.

Ce fel — cum; comment?

Fel și chip = în tot chipul, corespunde luĭ *fel* și *formă*:

Fel a) neam, gintă, genus. An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 23): Fál—Genus.—Let I, 112: «Mulțĭ se trag din *fel* tătăresc și leșesc».

b) natură, obiceĭŭ, lucru obicĭnuit. Creangă II, 4: «Nu-ĭ vorba, că noĭ tot ne făceam felĭul așa câte odată».

De'aci *feluresc*, varier, și *feliurime*, variété, diversité, formate de la pluralul *felurĭ*, întocmaĭ ca *dărăburesc* și *dărăburire* de la *dăraburĭ*, pluralul de la *dărab*.

Feredeŭ — feredö și fürdö; — baĭe, scaldă; — mr. bañe, scăldătóre; — fr. bain, bains, thermes, établissement des bains.

Let. I, 76: «*Feredee* de apă caldă». Let. I, 312: «care numaĭ cu fuga aŭ scăpat dintr'acel *feredeŭ* spre Bugeac». Let. II, 46: «Și aŭ tocmit și *feredeul* cel mare a Treisfetitelor». Let. III, 60: «din vale de *feredee*». Cat. Calv. 54: «Cum grăește Apostolul: Curățît'aŭ besérica și pri în *feredeul* apeĭ». Gaz. Trans. 1890, 275: «Și se face un *feredeŭ*».— Vaida Trib. VII, «*feregheŭ*». Cihac II, 498.

Cu tóte că e un cuvînt întrebuințat din când în când în tóte părțile locuite de Românĭ, totușĭ în privința circulațiuneĭ nu se póte asemăna cu désa

întrebuințare a sinonimelor baie, scaldă, băi și scăldătóre.

Interesant din punct de vedere semasiologic e întrebuințarea numeluĭ *feredeŭ* pentru numirea căldăreĭ, în care se 'ncălḍește apa pentru «feredeŭ» saŭ pentru «cada de scăldat»: Pop. Poveștĭ III, 23: «Atuncĭ voiŭ veni, când mi-ĭ aduce *feredeŭ* de la Dumneḍeŭ (în notă: «feredeŭ, căldare 'n care se ferbe scalda, orĭ și cada de scăldat»).

Ferestăŭ, *ferestrăŭ, herestăŭ, herestrăŭ* — fürész; — mr. pilă; — fr. scie.

Cihac II 498.

V. *firez* P. I.

Feștelesc, de aceiașĭ origine cu feștesc, ḍar a căruĭ sens s'a peĭorat, căcĭ *feștelesc* nu maĭ însemnéză *văpsesc, colorez,* ci *mâzgălesc. mânjesc;*—mr. mârghescu;—fr. barbouiller, gribouiller tacher, faire des taches, des pâtes, saler, gâter (Cihac II, 499).

El. Sevast. 16. Note la *confăite*: adică, esplică Săulescu, *feștelite*, colbăite».

Aceașĭ 61: «Eĭ vĕzêndu-lŭ uns pe față
Și ca naiba *feștelitŭ*».
(Speranță).

Feștesc feștuesc—festeni; — văpsesc, colorer;— mr. vâpsescu; — fr. peindre, teindre, colorez.

Gaz. Trans. 1887, 14 «Lele cu pĭeptariŭ *feștit,*
Cuptoru ți-ĭ deslipit».

Petru Furduĭ Col. l. Tr. VIII: «Szélé facsi vojá déplin
Meszé, szkáune *festuite*». (Abrud).

R. Pont. Cihac II, 499, «feștésc, *fețésc* (par confusion avec fețuesc ragréer) colorez, teindre, farder, badigeonner».

E provincialism de peste munțĭ.

Din acestea: *feșteală* = văpsea, *feștire* = văpsire, *feșteleală* = mâzgăleală, *feștelire* = mâzgălire.

Gazdă — gazda; — capul familieĭ, proprietar, stăpîn; găzduitor, cel ce primește óspețĭ, hotelier, sălășuitor; sălaș;—mr. domnul a casâleĭ, nicuchir;—fr. chef, maître de la maison, propriétaire (d'un établisement rural), hôte, ménager, qui reçoit; quartier; logement, logis.

Col. ined.: Bună vremea, bună vremea jupâne *gazdă*. Mulțămim draguluĭ domn c'am ajuns ziua Nașteriĭ împreună cu jupînul de *gazdă*.

I. et. B. 168: «Toată lumea ș-o ales....
Bărbat mândru și de *gazdă*».

Idem 405: «Vie *gazda* boilor,
Că ști rîndul buzelor».

Idem 513: «Rĕmâĭ, om bun, sânĕtos,
C'aĭ fost *gazda* luĭ Hristos».

Se zice: «Unde eștĭ în gazdă = unde sălășueștĭ, unde eștĭ în quartir?

Uneorĭ se întrebuințéză și pentru: bogat, găzdac ca d. e. Pop. Poveștĭ IV, 28: «Ḑice c'a fost odată un împĕrat, *gazdă* nu têndală».

De aci avem *găzdóĭe* și găzdăriță: «maîtresse de la maison».

Col. ined. Bărbatu meŭ e de paĭe,
El mi-ĭ slugă,
Io *găzdóĭe*.

Eadem: Ca mândruța mea nu's multe,
De harnică de frumósă,
De *găzdóĭe* bună 'n casă.

Vaida Trib. VII, 83: «Maĭ ocură în acest dialect (selăgian) cuvinte, care exprimă nu odată și adumbrația

cea maĭ fina a idei. Şi economul, păstorul şi *găzdăriţa* din acest ţinut încă-şĭ aŭ adese-orĭ cuvintele sale speciale».

Tot de aci: *găzduesc* s. *găzdăluesc*—ospetez, daŭ sălaş; trag (undeva);—recevoir, héberger; descendre, s'abattre.

Pap. Ilar. II, 261: «Africa şi Persia, Europa şi Asia,
Cu slavă 'l primesc,
Şi'n ele cât' odată,
Ca'n tóte tot d'ŏ dată,
Pururea 'l *găzduesc*».

Odob. I, 156: «N'avem aci loc de *găzduit*». — Ant. P. I. 3: «Ca să ajung maĭ de vreme să *găzduesc* la vr'un sat.» — Cihac. II, 500.

Gingaş — gyenge;— delicat, slăbuţ; impresionabil, nervos; anevoios, dificil;—mr. fidan, slăbuţ;—fr. délicat, débile, impressionnable, nerveux, difficile.

Alex. Poes. pop. 20: «Cu chip dulce luminos,
Cu trup *gingaş* mlădios».

Alex. Bal. 33: «Treĭ fete ca de 'mpărat...
Mândre, *gingaşe* tustrele
Ca treĭ albe floricele».

Fab. rom. 83: «Intru-a dragosteĭ ce-ĭ *gingaşe* plecare
Pe-amoraşul sĕŭ chema».

A. Odob. I, 82: — «Pĕcat de dînsa, că era *gingaşă* şi voĭnică muĭere».—An. Lug. (Rev. Tocil. VI, 26): Gingash, Delicatus.—Lex. B. *jingaş*: 1) móle, tinerel, crud: mollis, tener; 2) fórte simţitoriŭ: plenus sensu; 3) alegĕtoriŭ, p. e. în mâncărĭ: magno, selecto utens, haikel.

Cu ultimele douĕ semnificaţiĭ, ce ni le dă Lex. B. am audit cuvîntul *gingaş* fórte des întrebuinţat în comitatul Mureş-Turda şi Bistriţă-Năsĕud, lucru

de alt-cum lesne de explicat, căcĭ ómeniĭ slăbuțĭ, bolnăvicioșĭ aleg maĭ mult în bucate și sunt maĭ impresionabilĭ.

De aci verbul *gingășesc*. Lex. B. 1) pe cine-va: desmerd: nimis indulgenter habeo, placide admodum tracto; 2) în ceva p. e. în mîncărĭ, i. e. fac multă alégere : nimium selectum adhibeo» — subst. *gingășie, gingășire, gingășitură*, cu aceleașĭ accepțiunĭ ca și *gingaș*, B. Dos. 214: «Ce șed în mormînturĭ pentru *gingășie*.—Idem 368: «Și-ĭ *gingășiiă* pentru bucate».

Giolgĭŭ, *giulgĭŭ*—gyólcs;— pînză fină, faciură; — mr. sàvan;— fr. toile fine.

Gaz. Trans. 1890, 37: «Și te gată foarte bine,
Ca să placĭ la orĭ și cine
Tot în vigurĭ de *joljurĭ*».

Lex. B. *jolju*: linteum tenue, sindon;—Jerney I, 144;—An. Lug. (Rev. Tocil. 26) «*Gsolgs*. Syndon».—Hasd. Cuvente II, 390: «Iosif și cu Nicodim mi se păreaŭ că te pogoară de pe cruce și cu *giulgĭŭ* curat te-aŭ înfășurat».—Cihac II, 501.

Roesler îl deduce din turcescul *čul*-haillons.—

Haĭduc—*aĭduc*—hajdú s. haidu;—pedestraș, hoț, polițaĭ;— fantassin; bandit, brigand, chenepau, vaurien, vagabond.

D. Hasdeŭ în Etym. Mag. 1, 581:

«*Aĭdúc* s. *haĭdúc* (pl. aĭducĭ s. haĭducĭ), s. m. 1⁰ fantassin; 2⁰ bandit.

«Cu primul sens, ca sinonim cu pedestraș saŭ dorobanț, *aĭduc* a ieșit de mult din întrebuințare, dar ne maĭ întîmpină în cronice.

«Miron Costin, Letop. I, 222: «Așa îl pripise Mi-

haiŭ Vodă de aprópe pe Ieremié Vodă, cât niște haĭducĭ pedestri cu câte-va cară, pre urma Ieremieĭ Vodă, ĭ-aŭ ajuns fruntea oștiĭ luĭ Mihaĭŭ Vodă, și aŭ stătut ***haiducii*** la rĕsboiŭ, apărându-se câte-va ceasurĭ; ce dacă s'aŭ înglotit oastea luĭ Mihaĭŭ Vodă, ĭ-aŭ spart pe haĭducĭ...»

Ca sinonim cu hoț, cuvîntul se distinge printr'o nuanță fórte caracteristică: aĭducul despóiă numaĭ pe ceĭ bogațĭ și pe streinĭ; îșĭ ĭubesce țéra, apĕră și ajută pe ceĭ apĕsațĭ; îșĭ bate joc de stăpân și de stăpînire, pentru că 'ĭ e drag a fi slobod; el e poet.

Iordachi Golescu, circa 1830 (Conv. lit. 1874, p. 73): «Cântecele de aiducĭ, sufletul ți'l înveselesce, trupul ți-l întăresce, mintea țĭ-o înverșunează....»

Așa scrie un boer mare!

In unele locurĭ, se rostește vaĭduc:

«Mĭ-aduc aminte, că în nordul Bihoruluĭ am audit în loc de hram—vram, adică vramul bisericeĭ în loc de hram; tot aicĭ am audit vaĭduc în loc de haĭduc...» (D. Pășcuț, Făget).

«Forma cea maĭ rĕspândită însă este aspiratul haĭduc. Derivă din maghiarul hajdú «fantassin, bandit». Acățându'șĭ sufixele uk,-t,-ùtin, acest termin s'a înrădăcinat de vécurĭ pe întréga peninsulă balcanică, maĭ ales cu înțeles de «hoț», și chiar de «voinic în genere»: turc. hajdud, neogr. ντούτης și χαϊδούκι, alban, haĭdut și haĭduk, haĭdut, aĭdutin, etc. (Miklos, Türk, Elem. I, 66). E cam a nevoe a se lămuri intermediul, prin care îl vor fi căpĕtat Româniĭ».

Vaida, Trib. VII: «haĭduc=polițaĭ; sensul haĭduc= voĭnic, vitéz, nu este cunoscut nicăirĭ în Selagiŭ».—

Sensul acesta îl are de altfel și hajdú în ungurește, de unde a trecut la Românii de peste munți.

Col. ined. Io 'napoĭ ĭ-am poruncit
Pe doĭ puișorĭ de cuc
Că io nu pocĭ să mĕ duc:
Dinapoĭ îs cu *haĭduc*,
La picióre cu lănțug
Tot se teme să nu fug.

Hăĭtuesc s. *aĭtuesc*—hajtani; — a goni, a vîna, a îndemna, a asmuța; mĕ obicĭnuesc, mĕ învĕt, mĕ dedaŭ; —mr. avin, asgunescu, agunesc, am adete;—fr. pousser, chasser; inciter, agiter; s'habituer.

Pop. Trand. 30: «S'o luat a *hăitui*
Pe cósta cu bulbucii».

Col. ined.: A nost tînĕr împĕrat,
Diminéța s'o sculat
Diminéța s'o stîrnit
In codriĭ la *hăĭtuit*.

Alex. Poes. pop. 260: «*hăituit* de potiră ca o fiară sălbatică.—Vaida Trib. VII: «*hăĭtuesc*, *aĭtuesc*, a îndemna pe cineva la ceva, 2) a se deda la ceva spre pildă: cióra la puĭ».

De aci *hăĭtaș*, *haĭdăŭ* (Creangă II, 21): gornic paznicul țarineĭ; vînător, pușcaș; taxa pentru închiderea vitelor din țarină; lésă, zăgaz.

Gaz. Trans. 1887, 261: «*hăitașĭ*=*hăĭtăĭ*—vînătorĭ, pușcașĭ, pușcălăĭ (comuna Telciŭ lângă Năsĕud). d. e. Șepte sute de *hăitașĭ*.

Și pe jos și călărașĭ».—E de notat că forma *hăĭtăŭ*, pe care o găsim pusă aci ca sinonimă cu hăĭtaș, vine de-a dreptul din ungur. hajtó, pe când hăĭ-

taş e o formaţiune română din hăĭtuesc. Aceaşĭ formă o găsim la Pop. Trand 137: «Strânsese mulţĭ *haĭteĭ*».

Vaida Trib. VII: «banii ce goṙnicii primesc pentru vitele, ce află în locurile oprite; ung. hajtás-pénz». In comitatul Bistriţă-Năsĕud hăitaş însemnéză «zăgaz» «digue» lucru de altcum uşor de explicat, căcĭ zăgazul e acela care face ca apa s' apuce pe iaz, o mînă (hăĭtueşte) pe ĭaz. Tot asemenea în Moldova *hait* se întrebuinţéză uneorĭ pentru zăgaz (v. Buzilă Trib. VIII), ĭar *hăĭtaş*—după comunicarea d-luĭ C. Lytzica — pentru «vînător», «cel ce goneşte vînatul».

A. de Cihac pune următórele vorbe înrudite cu *hăĭtuesc* : *hàĭtă*, meute, chien, chienne, putaine; *hăĭdăŭ*, *hăĭtáş*, batteur, traqueur; *hăĭtéie*, attelage, attirail de voiture, de labour; *înhait*, *à*, *a se* — s'ameuter, s'attrouper;—*hăĭtáş*, *hăĭtiş*, a, adv. bancal, cagneux, contourné, crochu; *picior hăĭtiş* pied crochu, cambré, pied-bot; *a umbla hăĭtiş* tricoter avec les jambes; *hăĭtişie*, action d'être bancal».

Hajmă—hagyma;—un soiŭ de cépă mică;—mr. çepă ñică; fr.—échalotte.

Lex. B. «ceapă măruntă, ceapă tuffósă: allium ascalonicum;—der Aschlauch, Aeschlauch, die Schalotten; hagime turceştĭ, saŭ cepe cu foiĭ subţirĭ de tăiat în supă, şi în unele bucate : schoenoprasum : der Schnittlauch, Schnittling».—R. Pont: *hagime* şi *haşme*.—Hasd. Cuvente I, 267: «*agimă* (échalotte, allium ascalonicum)». — M. Pompiliŭ Conv. Lit. XX; «cepuşóră, nu creşte mare»; — Jerney I, 144.

Hălăduesc — haladni;— cresc, petrec, scap;—mr. crescu, ascap; — fr. échapper, croître, grandir; passer sa vie, vivre.

Let. I, 232: «Decĭ și voĭ vețĭ ***hălădui*** de acea vină».

B. Dos. 25: «Să nu ***ghălăduiască,***[1]) ce să mi-l ajungă».— Magaz. ist. III, 350: «și aĭ ***hălăduit*** țara de mare primejdie». — Fab. rom. 207: «Ast-fel curînd lupul nostru ajungênd în vacanțe,

Ș'atuncĭ judecățĭ și treburĭ fiind órecum ertate,
Mulțimea ***hălăduea,***
Judecațĭ nu se vedea.»

F. Il. 11: «La măsura cea domnéscă
Badea meŭ să ***hălădéscă***».

Odob. I, 110: «Oare nu vĕ e destul, că pe cât a fost tâlharúl acesta cu dile, el a ***hălăduit*** în domnie atâția marĭ de anĭ?»

Creangă I. 8: «însă Nică nu se putea hotărî a se înstrăina de casă, atât de dragu-ĭ íera satul Humuleștĭ, horile, petrecerile, cîmpul cu florile, fetele și flăcăiĭ satuluĭ, cu carĭ ***hălăduise*** din copilărie».

Este ungurescul «haladni», «avancer», «s'en aller», «s'écouler (le temps)».

De aci ***hălăduire*** și ***hălăduință,*** cel dintîiŭ cu sensul de ***scăpare,*** íar al doilea cu cela de ***locuință,*** «***habitation***» care și ea nu e altceva de cât un soiŭ de ***scăpare*** de intemperiĭ, un loc unde s'a putut aședa cineva, ***hălăduind*** de primejdiile uneĭ bejeniĭ etc..., saŭ un loc unde-țĭ petrecĭ viața.

Pap. Ilar. II, 381: «Să scitĭ însă că maĭ cu sémă am poruncitŭ domnia mea, fiesĭ-care birnic să se asieże în cisla satuluĭ, saŭ unde'șĭ va avea si ***hălăduintia*** acumŭ la întocmirea asezămêntuluĭ, după care întocmire nimenea nu maĭ are voie să sară din loc în loc, ci să'sĭ plătéscă dăjdiile în locul unde se află sălăsluitorŭ.»—

[1]) Vedĭ p. 165, nota 1.

Idem 385: «un lăcuitor, unde se află cu ***hălăduintia***, acolo să'şĭ rĕspundia şi dajdia».—Idem 389: «părăsîndu-sĭ hălăduinţile nascerii lor».

Halăŭ s. ***hălăŭ***—háló; — plasă, reţea, mreajă, crîsnic; — mr. plasă, ambreje; — fr. filet, rets, bouteau.

Lex. B. 252.— Vaida Trib. VII.—Cihac II, 504. — Roesler şi Diez îl deduc din grecul ἁλιεύειν-pêcher ; domnul Gaster (Col. l. Tr. VII, 522) ca şi Cihac adoaptă derivaţiunea din unguresсul háló, cea maĭ conformă schimbărilor fonetice, din ***bagó*** avem bagăŭ, din koporsó copârşăŭ, etc., tot ast-fel şi din «háló» «halăŭ».

Să nu se confunde acest halăŭ «filet» cu provincialismul ***halăŭ*** saŭ ***haleŭ***, cu totul deosĕbit prin însemnare şi prin origine.

Hang — hang;— ison; sunet, ton;— mr. ison, bóçe, ton; — fr. basse-taile (voix), son, ton.

Creangă I, 240: «Şi dac'ar fi tremurat numaĭ ĭel, ce ţĭ-ar fi fost? Dar toată suflarea şi făptura de prin prejur îi ţineaŭ ***hangul***: vântul gemea ca un nebun, copaciĭ din pădure se văĭcăraŭ, pĭetrele ţipaŭ, vreascurile ţiuĭeaŭ şi chiar lemnele de pe foc pocneaŭ de ger». — Creangă II, 39: «— Eĭ apoĭ, minte aĭ, omule ? mĕ mireamĭ eŭ: de ce-s şi ĭeĭ aşa de cuminţĭ, mititeii ; că tu le daĭ nas şi le ţiĭ ***hangul***».

Cihac II, 504. «***hang*** — son, ton, une dans rustique sur une certaine mélodie».

Heleşteŭ, *hăleşteŭ* şi *eleşteŭ*—halastó; baltă, lac, cisternă; lovişte, lac de peştĭ, pescărie;— mr. baltă;— fr. vivier; étang, piscine, réservoir.

Let. II, 78: «***hăleşteele*** secĭ de peştĭ vênându-le eĭ».--

Magaz. ist. I, 318 : «heleşteul de la Dobrenĭ.»—Fab. rom. 96: «La *heleşteŭ* nu mare, în unda'ĭ acea lină
De caracudă plină».

Has. Cuvente I, 180.—Jerney I, 144.—Cihac. II, 506.

Roesler îl înşiră printre grecismele limbeĭ române.

Cu perderea silabeĭ prime: *he* saŭ *e* a luat sensul de *plasă, crâsnic,* sac de prins peştĭ, întocmaĭ cum *feredeul*: baĭa, a servit ca nume căldăriĭ unde se fierbe apa pentru «feredeŭ». Pop. Poveştĭ IV, 30 «Chiar a doua ḑi îşĭ lepădă tóte haĭnele de pe sine şi se îmbrăca într'un *leşteŭ* (sac de prins peştĭ, cârstnic, comiheriŭ)».

Hîrdăŭ, *hurdăŭ, hurdoĭŭ* — hordó;— bute, ciubăr, poloboc;—mr. bute, talar.— fr. tonneau, vaisseau, baquet, seau.

Gaz. Trans. 1888, 128: «Ci mĕ 'ngrópă în făgădĕŭ
Cu capul sub un *hurdĕŭ*».

Eadem 1887,20, «Ci me 'ngrópă în birtul tĕŭ,
Cu capul către *hurdĕŭ*».

Conv. Lit. XXIV, 711 : «Vecina de lîngă noĭ
Spală hainele 'n *hurdoĭ*».

Trib. VI, 170: «Mândră, dac'oĭŭ muri eŭ
Nu mĕ 'ngropa 'n temeteŭ
Ci mĕ 'ngrópă 'n făgădăŭ
Cu capul lîngă *hîrdăŭ*».

Vaida Trib. VII: «butoĭ, poloboc». — Buzila Trib. VIII : «*hîrgaue* şi *hîrdauĕ* = hîrburĭ ; nişte óle maĭ gróse de cât înalte». Cu sensul acesta se aude şi în comitatul Mureş-Turda, dar numaĭ sub forma de *hîrgăŭ,* menit maĭ ales pentru a face 'n el mămăligă.

Jerney îl înşiră între cuvintele auḑite în Moldova: In Muntenia e de uz zilnic, aşa: Adevĕrul V. No. 1099,

p. 3: «Ișĭ póte orĭ-cine închipui, ce gust are mâncarea adusă din dealul Spireĭ saŭ de la Cotrocenĭ cu *hărdăul*».

Hoĭt — holt; — stîrv, mortăciune;—mr. mârșe ;— fr. cadavre, charogne.

Creangă I, 149: «—Apoĭ dă, bade, închircit, vrăbioĭŭ, cum mă vezĭ, aista sînt; am văzut eŭ și *hoĭturĭ* marĭ și nicĭ de-o lume: la trébă se vede omul ce póte».

Aci este o metaforă; hoĭt = cadavre, charogne s'a întrebuințat pentru a numi un corp mare, dar fără pic de viéță 'n el, un om ce nu-ĭ bun la nimica.

Cihac II, 506.— Etym. Mag. I, 594.

Hotar — határ; — graniță, limită, margine; sfîrșit; scop; loc, pămînt teritor; — mr. marzine, scolusma, scop, sinor.—fr. borne, limite, lisière, frontière; but, dessein; fonds, territoire.

Let. I, 51 «Lățîndu-se 'n *hotar* departe.»—Let. III, 527 «Adus'aŭ și pe S-tul Ioan în țară,
De și aŭ vestitu-șĭ cinstea și peste *ghotară* [1]).
«Lăsând pe urmă viță și rod bun în țară,
De i se înalță vestea și peste *ghotară*.»

Poesia: *Unde mergețĭ?*: Spune-ți-ĭ c'a mele lacrămĭ,
N'aŭ *hotar*,
Și 'n suspine dureróse,
Plâng amar.

Let. I, 51, «Și pentru care *hotar* și sfîrșit aŭ vrut să facă acest turn».—Let. I, 182 «Și robilor, ce-ĭ adusese din țara leșească, le-aŭ împărțit *hotar*

[1]). ghotară = hotară; analogiĭ: gholbură = holbură, ghăt = hăt, ghorbă=horbă=vorbă ghălăduesc=hălăduesc. (B. Dos. p. 25, 36, 87).

în țara sa.—Let. I, 47: ***hotar*** politic, ***hotar*** bisericesc.

In comitatul Mureș-Turda și Bistriță-Năseud: ***câmp, teritoriul aparținênd unei comune:*** merg la ***hotar*** = merg la ***câmp; între hotarĕ*** = limita dintre teritoriele diferitelor comune.

De aci ***hotăresc***—statuer, stipuler, déterminer, désigner, fixer, poser, préciser, résoudre, décider; terminer, limiter;— ***mĕ hotăresc***: «se résoudre, se déterminer, se décider;» —***hotărît*** maĭ are și sensul de «énergique»;— ***hotărîtor*** «décisif» ;— ***hotărîș*** și ***hotarnic,*** cel dintîiŭ cu sensul de «limitrophe, voisin și ouvertement,» (Vaida, Trib. VII), iar al doĭlea: «limitrophe, voisin». Din cest din urmă s'a format verbul ***hotărnicesc***—délimiter, borner.

Ileŭ, ***ilăŭ***—üllö;—nicovală;—mr. nicuvală;—fr. enclume.

Lex. B.; —Fab. rom. 122: «Nu aĭ cuget, eștĭ un rĕŭ
Tu te-aĭ făcut ciocan, tu te-aĭ făcut ***ilăŭ***
Și 'n mine bațĭ fără cruțare».

G. Teod. 262: «Vĕzênd Stanciul paraleŭ,
Cel maĭ mare arhireŭ,
Că fiiĭ-l ĭubesc mereŭ,
S'așezat pe ***ilăŭ***
Ca să-l ĭerte Dumnezeŭ».

Slavicĭ Nov. 184 «dă faurul în ***ileu,*** tot dă și nu maĭ încetă».—Jerney I, 150.—Cihac II, 508.

Imaș, ***emaș, nimaș*** și ***inimaș***—nyomás — izlaz, loc de pășune;— mr. pășune;— fr. pâturage, pacage.

Col. ined.: M'o făcut maica cinaș
Să scot fetele 'n ***imaș.***

Aurel. Tera 66: «Păsciunĭ saŭ ***imașurĭ***». —Idem

115 și 116: «Imprejurul saŭ în vecinătatea satelor a existat de nu se ține minte uă întindere de pă-mênt numite după localitățĭ izlazurĭ și *imașe*, carĭ dispar pe fie-care an, maĭ cu sémă de la 1864, de când s'aŭ împroprietărit sătenii». — Magaz. ist. II, 305: «Pentru pășiunea oilor și a stânelor, stăpînul moșieĭ nu se îndatorește a da osebit *emaș* pentru oĭ, fără tocmală și învoire, afară numaĭ dacă până la 10 saŭ 15 oĭ vor avea din săteni aceia, carele sînt lipsițĭ de vacĭ și de boĭ și acelea dacă se vor pă-șuna chiar în *emașul* satuluĭ să fie slobode de plată».—Lex. B.—Etym. Mag. 1949.—Cihac II, 508.

In ținutul Reghinuluĭ săsesc (comitatul Mureș-Turda) se aude și forma *inimaș*, o etimologie poporană din *nyomás* saŭ maĭ bine din *nimaș*.

Ingăduesc și **agăduesc*—engedni;—permit, las, ascult, cedez, ĭert, aștept; reflex. mĕ astîmpĕr;—mr. daŭ izine ică volie;—Cihac II, 509 permettre, accorder, souffrir, tolérer, passer qch. à q., attendre.

B. Dos. 124: «Ingăduĭ pre Domnulŭ, căile-ĭ păzează». —Magaz. ist. 106: «Aŭ scos pe Laiotă Vodă și l'aŭ gonit; nu s'aŭ *îngăduit*, ci aŭ cerut ajutor de la Leașĭ».—Fab. Sion 72, Nu știŭ, dice, frățioare,

Ce fel eștĭ *îngăduit*
Să facĭ ast-fel de clamoare
Tu ce-abĭa ĭerĭ aĭ venit».

Hasd. Cuvente I, 8: «Iară să mie nu vețĭ hi *îngăduind* și nu vețĭ face toate poră(n)cile mele».

Forma agăduesc o constată Domnul Hasdeŭ în urmĕtoarele: Paremiar 1783. f. 32 a (Venerĭ a treia): Genes. VIII, 12:

și cunoscu Noe	et cognovit

c'aŭ îndărăptat apa de pre fața pământuluĭ, și maĭ *agădui* încă 7 dzâle altele.	Noe, quia cessavit aqua a terra. Et cum sustinuisset adhuc septem dies alios.

Tòt acolo f. 56 b. (la Vecernie sâmbătă): Sophon. III, 8:

Acĭastĭa dzâce Domnulu *agădaĭ*-mă la dzua scularii mĭale de mărtorie	....Propterea expecta me, dicit Dominus, in diem resurrecitionis meae in testimonium.

In Biblia din 1688 primul pasagiŭ sună: «maĭ așteptândŭ și alte șapte zile», iar pasagiul al doilea: maĭ «*îngăduĭaște*-mă».

«Prin urmare», continuă d-nul Hasdeŭ în Etym. Mag. I, 490, «*agăduesc* este acelașĭ cuvînt cu *îngăduesc*, deosebindu-se numaĭ prin elemente prepoșiționale».—Jerney I, 143.

Diferitele semnificațiunĭ, ce le are *îngăduesc* și le-a avut *agăduesc*, corespund pe deplin unguresculuĭ *engedni*, din care, ca să ajungă la forma *îngăduesc*, a trebuit să treacă prin o formă intermediară: *angăduesc* de unde s'a născut și forma veche az neuzitată *agăduesc* și forma *îngăduesc*, prin întunecarea luĭ *a*, căcĭ *e* inițial peste tot a trecut la noĭ în *a*: comp. alean— ellen, alăŭ —elö, arnĭeu—ernyö.

Din îngăduesc avem:

îngăduință, *îngăduială* și *îngăduire*, tot cu sensurile pe care le întrunește verbul, dupe cum se vede din următórele:

Let. I, 148: «Crezînd Leșiĭ acel cuvînt, aŭ lăsat să hie

pe *îngăduința* luĭ». Cat. Calv. 8.: «--Și mórtea trebuește să le ia omul cu răbdare și cu *îngăduință* din mâna d-luĭ.»— Idem 11: «Că împlerea legeĭ stă întru *îngăduință* deplină să facem tóte acelea, care le-s în legea luĭ D-zeŭ.»—Idem 64: «Pentru acea ĭaste dată muĭarea. supt *îngăduința* bărbatuluĭ»... Let. I, 95: «ĭară nu că dóră aŭ rĕmas lucrurile așa, lăsate și *îngădueală* s'a dat acelor viclenĭ.

Jilăŭ—gyalú;—fr. doloire, rabot;—mr. strug.—

Bobb, *dšilăŭ*— dolabrum, planula, ascia. — Jerney I, 144.— A. Gy. 109.

De aci *jiluesc* s. *jeluesc*—doler, raboter.

El Sevast. 219: «Bucură-te cónă mirésă,
Și bota'ĭ sub grindă 'n casă,
Că'ĭ cioplită, *geluită*,
De spinarea D-tale gătită».

Bobb «*dsiluesc*—dolo».

Iobagĭŭ—jóbbágy;—clăcaș, vecin, rumân (în vechia limbă română); sclav, șerb, rob;—mr. sclav;—fr. serf, colon, corvéable.

Pompiliŭ 52: «Slobozĭ Dómne 'n mila ta,
Toțĭ robiĭ de la robie,
Iobagiĭ din *iobăgie*».

Cihac II, 509;—Jerney I, 144.

Terminiĭ de *vecin* saŭ *rumân*, întrebuințațĭ în vremile maĭ vechĭ, unul în Moldova, celalalt în Muntenia, pentru : clăcaș, șerb, rob, nu sunt cunoscuțĭ în Ardeal și nicĭ n'aŭ fost întrebuințațĭ. Iobagĭŭ este terminul generalminte cunoscut, ca și *iobăgia*, termenĭ învĕțațĭ de la asupritoriĭ lor Ungurĭ, carĭ până astăzĭ îĭ țin într'o stare, care nu mult se deosebește de trecuta *iobăgie*.

Lăcaș—lakás;—mr. casă;—fr. demeure, habitation; domicile, séjour.

Lăcuesc—*lakni*;—staŭ, șed;—mr. șed, staŭ ;— fr. demeurer, loger, être domicilié, rester.

Domnul Hasdeŭ în Etym. Mag. II, 1949 numeră cuvîntul lăcaș între cele de origine maghiară. Tot așa Cihac. II, 511.—Formațiunĭ ca *locaș* și *locuesc* sînt cu totul ibride, făcute numaĭ cu scopul de a arĕta originea latină a luĭ *lăcaș* și *lăcuesc*. Iată ce zice Domnul L. Șăinénu in a D-sale: Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române (Rev. Tocil. VI, 287) «A zice *relegea*, pentru a pune cuvîntul în armonie cu latinul *religio*, e tot atât de greșît ca și pretinsele analogiĭ între *lăcaș*, *lăcuesc* (ung. lakás, lakni), războĭŭ (psl. razboĭ) și nărav (psl. nrav) cu vorbele latine «locus», «bellum», și «mos», dând naștere unor forme ibride ca: locaș, locui, resbel și morav, atât de afecționate de uniĭ scriitorĭ modernĭ».

In legătură cu acestea: *locuință, locoșag*. Marian Desc. 222: «Că nu vi aicĭ locu,
Nu vi *locoșagu*»;
lăcașnă (Arh. 660) și *lăcuitor* cu formațiunile lor posterióre locuință, locuitor și locuesc.

Lacăt, *lăcată*—lakat;—mr. cléĭe, cleĭuș;— fr. serrure.

I. et. B. 186: «Me uĭtaĭ pe sub *lăcat*,
Vĕḑuĭ treĭ jocurĭ în sat».

Vaida Trib. VII : *lăcată*. — Cihac. II. 511.

De aci *lăcătuesc* — inchid, încuĭŭ; — fr. fermer, serrer : Marian Desc. 33: «Nu vĕ încuĭbițĭ,
Nu vĕ *lăcătuițĭ* (Esplicație pag. 39:

nu vĕ faceţĭ locaş în copil, nu vĕ închideţĭ, nu vĕ sălăşluiţĭ întrînsul)».

Lăcătuş, *lăcătîş*—lakatos; —mr. favru de cheĭ;—fr. serrurier.

Fab. Sion. 128: «Pe lîngă bordeul unuĭ *lăcătuş*».—Let. I, 41: «lăcătîş».—Cihac. II, 511.

De aci *lăcătuşie*—serrurerie.

Mâglă—máglya s. mágla; — grămadă, drob, grunz; —mr. stog, grunde;—fr. monceau, tas, amas.

Cihac II, 513: «mot employé surtout aux salines pour désigner les monceaux de sel sortis de la saline.»

De aci *mâglariŭ* şi *mâglaş*. Lex. B. libripens, pensator, ponderator: mázsa vagy mázsalómester: der Wäger oder Wagmeister». Aurel. Tera. 115, *mâglaşiĭ* se numesc lucrătoriĭ care estrag sarea».

Mertic—mérték;—o măsură mică, parte, porţiune; —fr. une petite mesure, part, portion.

Alex. Bal. «Ş'un covrig dintr'un *mertic*
Pentr'un cumnăţel maĭ mic».

Mag. ist. I, 312: «Deci Rakoczy kraiul cerêndu-l, l'aŭ dat cu jupâneasa luĭ cu copiĭ şi l'aŭ dus la Belgrad, căruia î-aŭ făcut *mertice* şi altele din hrană luĭ». Cihac II, 514: «*a'şĭ lua merticul sĕŭ* en avoir son lopin; *a da mertic la măcinat*, payer la mouture».

Meşter—mester;—măĭestru, creator, abil, priceput; —mr. mastur, favru;—fr. maître, patron, createur; habile, adroit.

Lex. B. magister, praeceptor; artifex, opifex; artis peritus.—Ioan Slavicĭ, Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina 154: «Man hat im Rumänischen für «Meister» drei Worte: *măĭestru, meşter* und *maistor*, also dasselbe Wort aus der lateinischen

dann aus der magyarischen und zuletzt aus der deutschen Sprache übernommen. *Măĭestru*, zweifellos das älteste der drei Worte, bezieht sich auf Kunst und hat im Allgemeinen eine edle Bedeutung, *meșter* ist der geschickte Gewerbemann, gewöhnlich der Werkführer und *maistor* oder *meșteșugar* der ganz gemeine Schuster».

După domnul Ioan Slavicĭ *meșter* e «der geschickte Gewerbemann» adică industriașul abil, priceput, și e pus în urma luĭ *măĭestru*, care se rapoartă la artă și are în genere o însemnare nobilă, alésă. Pentru limba română de adĭ are dreptate, dar nu și pentru limba română de maĭ deunăzi, căcĭ numirea *Creatoruluĭ* de: *meșter al lucrurilor* (Let. I, 39) mi se pare că'ntrece și pe *măĭestru*.

Ca adĭectiv meșter însemnează: priceput, abil: Lex. I, 47: «viteaz și meșter la ale răsbóĭelor».

Meșteșug, *meșterșug*, *meșteșîg* — mesterség; — profesiune, măĭestrie, artă, fineță, abilitate, cursă, intrigă;—mr. tehne, stăpiță, întêpătură;—fr. profession, métier, adresse, habilité, piége, intrigue, ruse.

Lex. B. ars, opificium, artificium. — Pap. Ilar. II, 172, «spun cum că tunariĭ și ceĭ ce asiédiă secreturile, cu *mestesiugŭ* sunt legațĭ la gură și la nasu cândŭ le slobóde».— Let. I, 160: «pe carĭ ĭ-a biruit Ștefan Vodă, nu atât cu vitejiă, cum cu *meșterșugul*». Let. I, 436: «unde era maĭ ponorît malul, aŭ supus să facă *meșterșug* viclén».— A. Odob. I, 71: «pênă 'n cale la biserica, pe care Radu Negru Vodă o lucrase cu mare *meșterșug*, impestrițând cărămidile și scobind florĭ în pétră».

Din semnificațiunea de profesiune, industrie pe care

o are meșteșug, avem cuvêntul *meșteșugar, meșteșugaș* și *meștegăreț*, industriaș. Semnificațiunea de: adresse, habilité, ruse s'a conservat în *meșteșugesc* și încă și maĭ bine în adĭectivul participial *meșteșugit* saŭ *meșterșugit*. *Meșterșugesc* îl găsim și cu sensul de: manuez, operez cu ceva: Let. II, 325: «pușcile turceștĭ nu le *meșterșuguĭa* bine și treceaŭ peste obuz».

In alte împrejurărĭ găsim cuvîntul meșteșîg saŭ meșteșug trecut la semnificațiunea de *farmec*, *vrajă*, *boscónă*, secundat de adiectivul *meșter*: *femeĭ meștere* = sorcières:

Reteganul 12: «Dar eŭ știŭ un *meșteșîg*
Toată vara nŭ mĭ-e frig».

Despre vrăjitoare se zice că știŭ multe *meșteșugurĭ*, saŭ că sînt *meșteșugoase*: Creangă II, 170: «alăture cu casa socru-tăŭ, ĭeste o căsuță tupilată, în care șede un tălpoĭŭ de babă, meșteșugoasă la trebile sale, cum îĭ sfredelul draculuĭ».

Mistuesc, *amistuesc*—emészteni; — digerez, consumez, prădez; uĭt, ĭert, fac nevĕḑut, dispar; mr. hunupsescu;—fr. digérer, manger, ronger, ruminer, dévorer, consumer, user, dissiper; — Lex. B. concoquo, digero; absumo, conficio; — verdauen, verzehren. Let. I, 293 : «Nice într'un chip să *amistuéscă* Alexandru Vodă fapta boĭerilor n'aŭ putut, ce făcuse cu venirea luĭ la Țarigrad».— B. Dos. 438: «Poțĭ ḑice, că prin apa sfîntuluĭ botez, că 'nĭacă și *amistuĭaște* greșala».—Cat. Calv. 17 «ĭară slava: venitóre cu multu-ĭ maĭ destoĭnică, că cu dulcéța eĭ *amistuește* tóte supărările și scârbele».— Let. I, 195: «Petru Vodă..... dat spre munțĭ, unde cunoscând, că nicĭ acolo nu se va

putea *mistui*, aŭ socotit să trécă la ţara Unguréscă.» —Let. II, 268 : «Iară aceĭ doĭ boĭerĭ şedéŭ în casă la Dómna *mistuiţi*».—Lex. B. îl deduce din latineşte : *ad-misceo.*

In graĭul de astăzĭ nu se maĭ aude amistuesc, *a* iniţial a fost tractat ca protetic şi lepădat. Şovăirea între cele doue forme: *amistuesc* şi *mistuesc* se vede şi în vechile texturĭ, până în cele din urmă a remas forma cea maĭ simplă. — Jerney. I, 142: *amistuesc.*

De aci substantivul infinitival: *mistuire* şi *amistuire,* din carĭ supraveţuesce forma primă: *mistuire*

A nu putea mistui pe cineva = a nu-l putea suferi : Creangă I, 120 : «Pe semne inima le spunea, că spînul nu le este văr şi de aceea nu-l puteaŭ *mistui*».

Musaĭ—muszáj;—trebe, trebue cu necesitate, neapărat; — mr. fără de alta; — fr. cela doit être necessairement, il faut.

Speranţă 64 : «Unde e inelul *musaĭ* să ghicéscă».—

Idem 65 : «Dacă vrea inelul *musaĭ* să'l găsească,
Să'l maĭ lase-o nópte singur să gândéscă.»

Idem 190 : «Vreĭ ca pe sară,
Musaĭ să te bată ?!»

Idem 224 : «Că 'nceputul negreşit
Are *musaĭ* şi sfârşit.

Gaz. Trans. 1886, 26: «Că porunca cătănéscă
Musaĭ să se împlinéscă.»

Din germanul «musz sein», s'a format unguresсul muszáj, de unde a trecut la Românĭ.

Neam — nem; — naţiune, populaţiune, rudă, gen, soĭŭ, fel; familie;—mr. fară, soĭe, familie; — fr. nation, peuplade, parent, apparenté, genre, famille.

Miron Costin Let. I, titulatura cărții: «*neam* moldovenesc».— Let. I, 4: «Pentru seminția și *neamurile* luĭ Sim».—Idem 5: «de *neamul* sĕŭ Leh».—Idem 39 «*Neamurile* ómenilor». — A. Odob. I, 128 : «Ceĭ ce voiaŭ să intre la chiliile *némuluĭ* domnesc.»

Fab. rom. 25: «Un șórice de *ném* și anume Raton,
Ce fusese crescut sub pat la pension».

Aci e întrebuințat întocmaĭ ca și sinonimul sĕŭ familie în : «a fi de familie» — a fi din o casă cu bună reputație, însemnată.

Se maĭ întrebuintéză pentru a arĕta o continuitate de origină cât maĭ îndepărtată. A. Odob. III, 14: «carĭ *ném de némul* lor aŭ rătăcit prin Bărăgan».

De aci *nemșug*— rudenie;-- parenté, affinité (Lex. B). format cu sufixul *șug* întocmaĭ ca prietișug etc

Ogaș, *văgaș*—vágás;—pîrtie, urma, ce o lasă o rótă în pămînt, orĭ-ce altă urmă de felul acesteia (așa d. e. în geologie *văgaș* saŭ *ogaș* însemnéză urma săpată de un torent în curgerea luĭ);—fr. ornière, trace.

Gaz. Trans. 1887, 261: «*ogaș* tăietura, locul pe unde merge róta caruluĭ».

El. Sevast. 211: «Ne-a dus pe calea, care n'a fost bună.
Prin gropiș, | Prin părăeașe,
Prin rĕsturniș, | Prin *văgașe*».

Jerney I, 150; — Cihac II, 537.

Este ungurescul *vágás,* action de trancher,— couper». Forma *ogaș* a resultat din vágás, întocmaĭ ca *oraș* din *város, ormegie* din *vármegye.*

Oraș — város; cetate;— mr. pîzare, pulitie;— fr. ville.

E ungurescul város, născut întocmaĭ ca ogaș, din vágás, ormeghie din vármegye etc.

De aci *orășan, orășănesc, orășănește.*

Sinonimul seŭ cetate se întrebuințéză maĭ mult pentru «château, forteresse».

Găsim și forma plină *varoș*, care însă nu e nicĭ de cât venită inmediat de la Ungurĭ, căcĭ diferă în ințeles de ungurescul város — ville, după cum se póte vedea din următórele:

Pap. Ilar. II, 210: «Pasvandu cetindŭ cartea, s'aŭ măniatŭ si aŭ poruncitŭ să se adune óstea luĭ de pe afară în *cetate* si *varosiŭ*, să fie gata de resboiŭ asupra Muscalilor».—Idem 216: «Generariĭ muscălescĭ după poruncă păzia tiéra despre Turcĭ, si aŭ făcutŭ gătire să mérgă la Giurgiovŭ să ĭea *cetatea*, fiindŭ Giurgiovu din cóce de Dunăre, si mergêndŭ aŭ călcatŭ numaĭ *varosiu* si saŭ trasŭ înapoĭ, că nu erà de ajunsŭ ostĭ muscălescĭ să pótă lua *cetatea*».—Idem 220: «Decĭ Kamenski aŭ poruncitŭ de aŭ înerbatŭ zidurile *cetătiĭ* cu barutŭ si le-aŭ dat foc de s'aŭ risipit din façia pămêntuluĭ, ars'aŭ împrejurŭ *varosiulŭ*, multime de case, de le-aŭ prefăcut în cenusiă».

Din aceste treĭ citațiunĭ se vede, că varoș însemnéză peste tot «faubourg», fiind pus pe lîngă cetate. Eĭ bine, város în unguresște însemnéză «ville» și nu «faubourg». *Varoș* al nostru e de peste Dunăre, unde-l găsim și la Serbĭ, și la Albanezĭ și la Neogrecĭ cu însemnarea de «faubourg», (serb. varoš, alb. varróš, ngr. βαρόσι).

Părcălab, *purcălab* — porkoláb; — staroste, comandantul uneĭ cetățĭ, ispravnic, prefect;— fr. geôlier. prévôt.

G. D. Teod. 300: «Frate-meŭ e *purcălab*».— Vech.

institut. 2 și 3: «Domnitorii administra țérra cu consiliul cellor cincĭ boierĭ, ministriĭ sĕĭ, numițĭ ***boeriĭ de svétu.*** Cu tóte aceste, era adesea chiemațĭ la consiliu și comandanțiĭ de cetățĭ, ***purcălabi*** saŭ ***starosti,*** maĭ cu sémă în consiliul din Moldavia».— Idem, 10: «Fie-care județu se administra de către un funcționaru numit «***marele capitan de județu***», care se dicea și căpitan de marginĭ, și care era în aceeșĭ vreme și comandantul peste o miă de ostenĭ din miliția județuluĭ respectiv. Totușĭ, peste Milcovu, capitaniĭ de județe, păstrând relațiunile lor militare cu spătarul, ca și funcțiunea de administratorĭ de județu, întîlnim la unele județe din Moldavia, sub numele de ***purcalabi*** saŭ ***starosti*** a unor județe, persóne, carĭ locuind maĭ totu-d'a-una în resedință și ocupațĭ pe lângŏ domniă cu alte sarcinĭ alle statuluĭ, n'aveau altu amesticu in afacerile județuluĭ, la care era numiți, de cât a se folosi de unele din veniturile luĭ, în locu de o retribuțiune ce urma să priiméscă pentru serviciile ce făcea in capitala domnitoruluĭ și țĕrreĭ».

Hasd. cuvente I, 61: «părcălab = porkoláb (germ. Burggraf)».—Cz. et F. «Porkoláb = 1) várgróf, 2) várnagy, 3) katonák és hajduk fönöke; 4) a rabokra és börtönökre felügyelö megyei szolga».

Xenopol II, 215 și 216: «***Părcălabul*** era ceea ce eraŭ ispravniciĭ de maĭ tîrziu saŭ ce sunt astăzĭ prefecțiĭ, capiĭ ținuturilor». D-sa îl deduce din vsl. ***porkalab,*** dar argumentele, ce le invócă nu sunt temeinice, saŭ în tot casul nu sunt suficiente.

Părcălabul, ca și ***șoltuzul*** ca și ***pîrgarul*** sunt de origine germană, dar venite la noĭ prin Ungurĭ.

Pildă —példa;—exemplu, model;—mr. mostră;—fr. exemple, modèle.

Diez numĕrând cuvîntul pildă între germanisme, arată tot odată nesiguranța sa în ceea ce privește originea luĭ în următórele:« de même pilde—modèle, rappelle v. h. allemand *pildi,* mais aussi le hongr. illyr. példa (Diez I, 129).

Cihac II, 520, «*pildă,* exemple, modèle, type, parabole, proverbe; *după pilda* à l'exemple, par exemple, à l'instar, proverbialement; *in pilde* figurativement, paraboliquement, sentencieusement; *a lua de pildă* modeler, se modeler; a se lua după pildă se règler sur q; — *pilduesc* donner l'exemple, figurer, parler par figures, par métaphores, faire des allusions».

Pîrgar —polgár; consilier comunal;—fr. échevin.

Xenopol II, 232: «In fie-care oraș din Moldova era câte un *șoltuz* sub care eraŭ 6 până la 12 *pîrgarĭ*». Maĭ la vale: «In Muntenia însă terminul de *șoltuz* nu pare a fi fost cunoscut, ci era înlocuĭt prin acel de *județ,* pe când consilieriĭ comunalĭ purtaŭ tot numele de *pîrgarĭ*». Cihac II, 520.

S'a întrodus la noĭ de-odată cu *șoltuzul.*

Raĭtă—rajta;—fugă, spicuire;—mr. fugă, alîgare;—fr. tournée, tour, ronde.

A. Odob. I, 160: «Pe altă parte, dómna Chiajna, temêndu-se într'așa priinciόse împrejurărĭ, de vre-o isbucnire protivnică în țara Oltuluĭ, unde în vecĭ colcotea o dușmănie ascunsă asupra némuluĭ domnesc, hotărî să dea o *raĭtă* prin orașele olteneștĭ, ca să îngrozéscă pe cutezătorĭ și s'amăgéscă cu măgulirĭ pe ceĭ cu bună voie».—Creangă 1, 31. «Oare nu cum-va nenea Martin a dat *raĭta* pe la d-ta pe a casă ?».

Raĭta! ca interjecţiune însemnéză «*pe el!*» saŭ «*pe ea!*», o îndemnare la fugă, la luptă saŭ la orĭ ce altă lucrare.

Acésta a fost prima semnificaţie a cuvintuluĭ *raĭta*, intrat în limba română, cu care semnificaţiune se maĭ aude şi adĭ în părţile supuse coróneĭ Austro-ungare. Fiind-că *rajta* ca interjecţiune coprinde în sine idea de o mişcare grăbită, se póte uşor explica cum substantivizîndu-se, a luat sensul de fugă: *a da o fuga*, a fost tradus cu *a da o raĭtă*.

Sălaş—szállás—conac, găzduire, adăpost, locuinţă; cosciug, sicriu, tron, năsălie;—mr. cunache; sînduche de morţĭ;—fr. quartier, logement, logis; cercueil, bière.

Lex. B. habitatio, habitaculum ; hospitium, deversorium. — A. Odob. I, 89: «de la trapezărie pînă la *sălaşul* lor».—Etym. Mag. I, 236: «câteva *sălaşe* de Ţiganĭ».—B. Dos. 27: «Să-ĭ culegĭ dobênda şi să-ĭ stricĭ *sălaşul*».—I. Bar. 41 «Văduva bogată fórte,

Nu ştia cum să se pórte;
Avênd o fică frumósă
Le-aŭ dat *sălaş* bucurósă».

I. et. B. 74: «Ş-oĭŭ veni să-mĭ daĭ *sălaş*».
Idem 138: «De aicea pîn la Blaj,
Dorul meŭ n'are *sălaş*».
Trib. II, 171: «Şi tu pînză din *sălaş*
Fă-te un căpenegaş».
I. et. B. 320: «Frunză verde sălcióră,
Trage-o cătană să móră.
Ş-aşa trage cu năcaz
Că nu-s scândurĭ spre *sălaş*».

Ungurescul szállás însemnéză: quartier; logement, logis, şi nicĭ de cât cercueil, bière. Semnificaţiunea

de cercueil, bière a luat-o cuvîntul în gura poporuluĭ român, care a aplicat numirea ce o dădea locuințeĭ trecătóre la locuința vecĭnică.

In legătură cu sălaș avem *sălășluesc sălășuesc* și *săluesc*—întrebuințate atât ca active transitive, cât și ca neutre. Ca active transitive însemnéză : héberger, donner l'hospitalité, reçevoir, ĭar ca neutre: descendre, habiter, séjourner, demeurer. De aci *sălășluință, sălășluire* și *sălășuire*—logement, séjour, demeure, habitation, hospitalité.

In Archiva pentru Filologia și Istoria de Tim. Cipar, găsim și forma *sălașna* = lăcașnă.

De-adreptul din ungurescul szálló—hôte, étranger nĭ-a venit:

Salăŭ— oaspete, drumar;—mr. óspe, cunoscut, călĕtor.—Lex. B. hospes, deversor, der Gast.

Gaz. Trans. 1889, 46: «Că de-a sér'din scăpătat,
Greŭ un *salăŭ* mĭ-a picat».

Jerney I, 149.—Cihac. II, 524.

Sudalmă — szidalom ;— înjurare, blăstem, dojană, mustrare;—mr. înjurare, blăstem, vîrghire—fr. injures, invectives, malédiction, exécration, réprimande.

Lex. B. maledictum, convicium, der Fluch, die Lästerung.—Bobb.— R. Pont.—B. Dos 24: «Cîntecul luĭ David, séŭ cîntat pentru *sudelmile*, ce l'aŭ suduit Hușiĭ».— Cihac. II, 527.— Jerney I, 149.

Suduĭ s. *suduesc*—szidni;—înjur, dojănesc;—mr. înjur, vîrghescu, încaciu;—fr. injurier, invectiver, reprimander, quereller.

Lex. B. maledico, convicior, blasphemo.— Let. I, 292: «Și încă pe Batiște laŭ *suduit* fórte tare».—B. Dos. 130: «Stă de mi să strîmbă și mĕ *sudueste*».—A.

Odob. I, 94: «şi-ĭ *suduĭa* cu aspre cuvinte». G Teod. 95. «De pesce mi-l suduesc».

Ant. P. I, 54: «Ce e 'n cinste primit,
Ş-apoĭ e şi *suduit*».

Col. ined. Io mĕ daŭ să-ĭ puĭ de cină,
Mĕ *sudue* de lumină,
Io îĭ puĭ cina pe masă
El me *sudue* prin casă».

Cihac II, 527.

Şanfă, *şan* — sámfa;— calapod, lemne de întins cizmele ;—câlâpe;—fr. embouchoir.

Lex. B. tentipellium, die Leisten, Stiefelleisten.— Creangă II, 106 «Nu-ţĭ ĭe destul, că m'aĭ ameţit, puindu-ţĭ sfârloagele pe calup, trăgându-le la *şan* şi ungându-le aicĭ pe cuptor la nasul mĭeŭ în toate dimineţile». Cihac II, 527.

Şaugăŭ — *şalgăŭ* — sóvágó;— fr. mineur, tailleur de sel gemme.

Cihac II, 528: «(Ur, 2, 153: *şaugăiĭ* ce tae sare la ocnă)».

E un termen venit pe aceiaş cale ca şi mâglă şi măglaş.

Şîreag, *şîrag*, şi *şarag*—sereg;—ceată, gloată, rînd, şîr;— mr. ceată, glótă, aradă; — fr. groupe, troupe; ligne, enfilade, file, rang, serie.

Lex. B. longa series, eine lange Reihe; caterva, der Haufe, die Schaar. — Let. I, 382: «Venea cu *şaragurĭ* de dvorelnicĭ şi acolo in ospeţe petrecea cu dînsul».

Alex. poes. pop. 292: «De cît cătană 'n *şîreag*,
Maĭ bine 'n codru pribeag».

I. et. B. 324: «Și mĕ cata, mama, cată,
La capul *șîreagului*».

Col ined. Vaĭ de mine ce *șireag*,
Pagubă că n'are steag.

Reteganul 65: «Fie laĭța tot *șirag*,
Dacă nu-ĭ cine mi-ĭ drag;
Fie laĭța *șîrăguț*,
Dacă nu-ĭ al meŭ drăguț».

Familia XXVI, 55: «Fie laița tot *șarag*,
Dacă nu-ĭ cine mi-ĭ drag».
(Bucovina).

Familia XXIII, 343: «Scrie dóue, treĭ *șîrege*», (în notă: «șîrurĭ»). (Solnoc—Doboca).

Ungurescul *sereg* insemnéză numaĭ «foule, groupe, troupe, armée», și nicĭ de cât «ligne, rang, serie». Din citatele de maĭ sus am vĕḑut că românescul șireag însemnéză și una și alta. De unde să-ĭ fi venit semnificațiunea de serie, rang, ligne?

Avem un vechiŭ cuvînt român pentru a esprima idea de, serie, rang, ligne, anume: *șir*. Asemĕnarea între prima parte a luĭ șîreag și între șîr, a făcut ca în gura poporuluĭ șîreagul să ĭa și semnificațiunile luĭ șîr.— Se zice un *șîr* și un *șîreag* de mărgele.

Șoĭm — solyom;— fr. faucon; — Lex. B. falco, der Falke;—mr. șoin, lĭepurar.

Hasdeŭ. Cuvente I, 312: «*șoĭm*=solyom».—Cihac II, 528: «*șoim*, falco peregrinus, gentilis, faucon gentil».

E una dintre pasările cele maĭ vioĭ, maĭ ĭuțĭ la sbor, maĭ curagióse, de acea cuvîntul *șoĭm* cu diminutivele sale: *șoimuleț*, *șoimuț* a fost luat pentru a boteza

ceva, ce împlinea cel puțin una din calitățile sale: A-lex. Poes. pop. 41: «Și cu ochiĭ *șoimulețĭ*».

I. et B. 506: «*Șoĭmuleț* să'mĭ placă mie
Cum e bun de haĭducie».

Tot așa și *șoĭman* — grand faucon: V. Alexandri Odă Ostașilor Românĭ: «Junĭ ostașĭ aĭ țĕreĭ mele, însemnațĭ cu stea în frunte!

Dragiĭ meĭ vulturĭ de câmpurĭ, dragiĭ meĭ *șoĭmanĭ* de munte».

Șoltuz—soltész;—județ, capul municipalităţiĭ, primar;—mr. cap(ŭ)lu a hórîleĭ, cociabaș;—fr. maire.

Xenopol II, 232: «In fie-care oraș din Moldova era câte un *șoltuz* sub care eraŭ 6 până la 12 *pîrgarĭ*. Ambele aceste numirĭ sunt în rădăcina lor, de origină germană, derivând cel d'întâiŭ din terminul german medieval de Scholtheisse (modern, Schultheisz), iar cel de al doile de la germanul Bürger.

«In Muntenia însă terminul de *șoltuz* nu pare a fi fost cunoscut, ci era înlocuit prin acel de *județ*, pe când consilieriĭ comunalĭ purtaŭ tot numele de *pîrgarĭ*.

Șoltuzul ne-a venit ca și *părcălabul* de la Nemțĭ prin intermediul Ungurilor, și nicĭ de cât de-a dreptul de la Sașĭ, la carĭ nu se găsește. A. de Cihac îl numĕră între slavonisme.

Tăgăduesc — tagadni; — a contesta, a nega;—mr. fac închiare;—fr. contester, nier.

Fab. rom. 127: «Decĭ dar s'a hotărît;
Așa precum pârîta n'a *tăgăduit*,
Că cu aceĭ claponĭ a mas într'o
[ogradă».

A. Odob. I, 114: «In zădar maĭ pe urmă își ce-

ruse . nevasta și pruncii luĭ de la Kendi, ungurul *tăgădui* și păstră pe sémă-ĭ visteria și turmele».

Avem substantivele: *tagă, tăgadă, tăgăduit, tăgăduire, tăgăduélă* pentru negare, contestare: negation, contestation.

B. Dos. 173: «Tótă strâmbătăția t'iaste dragă —
Și de cuvînt direptŭ tu prindĭ *tagă*».

Idem 407: «Și ț'aș mărturisi fără *tagă*».

Idem 106: «Fără liagĭa mĭa ț'am spus, că n'am [*tăgadă*».

Idem 119: «Cu vicleșug âmblă fără de *tăgadă*».

A. Odob. I, 355: «Psaltirea luĭ Coresi rĕmâne fără de *tăgăduială* cea d'ântêĭ carte 'n care limba română s'a pus sub téscurile tipografice».—Lex. B. 700: «tăgadă, tăgădatu, tăgăduire».

Lexiconul Budan ne dă și substantivul **tăgădăŭ**: «inficiator Sanctissimae Trinitatis, ein Leugner der heiligen Dreifaltigkeit; ungur. *tagadó* «inficiator», dinaintea căruĭa *Szent-háromság* a cădut, întocmaĭ ca *kocsikerek* din *kocsikerek-vágás* — care neadat pe al nostru *ogaș*.

Tălhar—tolvaj;— fur, hoț;— mr. fur;—fr. voleur, larron.

Domnul Hasdeu în Col. I. Tr. IV, No. 7: «Conduși de analogia transformațiuneĭ logice a luĭ reus latin în românul răŭ, noĭ bănĭam altă dată, că dicerea *tălhar* ar proveni din goticul dulgs, datorie, culpă, adecă un vinovat. Domnul Rösler probéză însă că nu este de cât maghĭarul tolvaj, de care nu difera câtu-și de puțin în ideĭă saŭ în formă. In adevăr din tolvaj în tălhar trecerea fonetică în spiritul limbeĭ române este tot așa de regulată, ca în mo-

hilă—movilă, silva —sîlhă, valbat — holbat, vulpe—hulpe vorbă—horbă».

S'ar putea adăoga la acésta și alte fapte, carĭ tóte vorbesc pentru derivarea românesculuĭ tălhar din unguréscul tolvaj: trecerea luĭ *o* în *ă* o întîmpinăm în lăcustă, — loçustă, tăt = tot, etc. ĭar cât pentru ***ar*** avem cuvîntul ***melegar*** din melegágy, în care ***ágy*** ca și ***aj*** a fost înlocuit cu sufixul nominal *ar*. Un alt fapt, care de și nu e hotărîtor, totușĭ ne face să înclinăm maĭ mult pentru originea maghĭară a luĭ ***tălhar*** e ***tălhărșag***, cuvînt găsît în Lex. B. sinonim cu tălhărie, hoție, și care fórte probabil ne-a venit direct din ung. tolvajság. (v. P. I. Tulaĭ!)

Maĭ hotărîtor este cazul analog constatat în *fertar* din *fertáj*. (v. ac. cuv.)

Tămăduesc — támadni; vindec; — mr. vindic, ghitrîpsescu;— fr. guérir, traiter.

Fab. rom. 23: «Dar rea năr ăvire
Ce-o avețĭ din fire
Nu se *tămăduește*».

Astăḑĭ perde din terîm sub presiunea luĭ *vindec*. In sens figurat ***tămăduitor*** se întrebuințéză pentru ***mântuitor*** (Isus Hristos), căcĭ el este ***tămăduitorul*** sufletelor rănite, ***mîntuitorul*** celor rătăcițĭ, și cu acéstă însemnare îl găsim în cărțile bisericeștĭ.

Din *tămăduesc* avem s. *tămăduire*.

Din variatele semnificațiunĭ a unguresculuĭ ***tá-madni***, acea care se apropie maĭ mult de sensul ce-l are românescul ***tămăduesc***, este «se lever, se relever» de unde în românește «se. relever d'une maladie» ș-apoĭ: «guérir, traiter etc».

Tăŭ — tó;—lac;—mr. bâltac, baltă;—fr. lac, étang.

B. Dos. 202: «Iară aceĭa, ce-mĭ cércă răulŭ,
Fără de viaste să-ĭ soarbă *tăulŭ*».
I. et. B. 182: «Că-ĭ cu plugu lângă *tăŭ*».
Col. ined. Bădiță, de dorul tĕŭ,
Mĕ topesc ca inu'n *tăŭ*.
Reteganul, 9: «Heĭ serac dragutul meŭ,
Il poțĭ pune și birăŭ
Și ciuhă din sus de *tăŭ*».

Vasile Alexandri, Teatru p. 416 (apud L. Șăineanu, Incercare asupra semas. l. rom. Rev. Tocil. VI, 325): «Acu, ziua ca ziua... mĕ maĭ ĭeŭ cu caprele, dar noaptea.... toate stihiile năpădesc pe mine..... strigoiĭ, moroiĭ, pricoliciĭ, vîrcolaciĭ, draciĭ din *tâŭ*, drăgaicele etc...»

Verbul *tăuesc*, ce îl găsim în Lexiconul Budan, e foarte des întrebuințat în comitatul Mureș-Turda cu sensul «*a băltui*» ex. apa se *tăuește* pentru a topi inul saŭ cânepa în el. *Tăuesc* e o formațiune românească din *tăŭ*.

Țarcă s. *sarcă* -- szarka, coțofană, caragace, **ga**-**ragață**, ciorcușă, ciorobară;- mr. hîrhulie,—fr. pie.— R. Pont. pie, margot.
G. Teod. 259. «Da prinde *țarca*,
Dă-ĭ bulearcă și chiliban».
Trib. II, 229: «Am o *țarcă*, bulearcă,
Tot câmpul aleargă (coasa)».
Sevastos Cînt. 212: «Când mierla se bolnăvește
Țarca la cap o păzește.

Miklosich deduce acest cuvînt din svraca, nsl: sraca, serb. svraca. (Mikl. El. Sl. in R.):

Ulĭŭ — ölyv;— fr. épervier, buse;— mr. liepurar, orñiŭ, irac, sîcol.

Lex. B. accipiter; — der Falk.— Cihac. II, 536: «*uliŭ*, astur, épervier: *uliŭ de pasere*, astur nisus; *uliŭ de porumb*, astur palumbarius; *uliŭ vînet*, falco cyaneus.—Jerney I, 147.—Hasd. Cuvente I, 312.

Lexiconul Budan ca și A. de Cihac ne daŭ cuvîntul compus *uligaĭe* (uliŭ — gaĭe) — falco milvus falco rufus, astur nisus, despre care ĭată ce zice Domnul Lazăr Șăineanu, Incercare asupra semasiologieĭ limbeĭ române (Rev. Tocil. VI, 280). «Une-orĭ chiar dóue vorbe de origină diferită, dar cu aceeașĭ semnificațiune, se încorporéză într'una singură ca: *rotocol* din lat. *rota* și sl. *kolŭ* «rota», *uligaĭe* din *uliŭ* (ung. ölyü) și gaĭe (sl. kania), cocostîrc din cocor = lat. cicon și psl. strŭkŭ «ciconia».— etc.

Uriaș — óriás; — gigant;—fr. géant.

Etym. Mag. 1949.— Cihac II, 537.

Sinonimul sĕŭ gigant, e de o întroducere maĭ recentă.

Vamă — vám; — mr. imbruche;—fr. douane, droit de douane, péage, octroi.

Cihac. II, 538.— Lex. B.

De aci *vămuesc*, și *vameș* (vămaș, vămăleș) — douanier. Vech. institut. 57. «Administratorul vămilor în ambele țĕrrĭ române, se numea vameșu; dar acesta numaĭ atuncĭ îșĭ esercita sarcina sa prin maĭ mulțĭ subalternĭ — când vămile în genere saŭ in parte din elle remânea nearendate».

Viclean, *hiclean*, *hitlean*, *ficlean*, *fitlean*, *hăclean* — hitlen; — necredincios, șarlatan, hain, rĕŭ, șîret;—mr. vulpe, șiret, arĕŭ; — fr. perfide, déloyal, fourbe, escroc, malicieux, artificieux, astucieux.

Magaz. ist. I, 13: «că sînt *ficlenĭ* și rĕĭ».—Ps. Sch. 10: «Nu apropie-se de tire *hăclianîĭ*».—Lex. I, 215: «Alexandru Vodă Lăpușneanul a trimis până la Craiul Leșăsc, poftind pe *viclenii* sĕĭ, pre Tomșa și pe soțiile sale». — Let, II, 31: «Și de către Turcĭ și despre Tătarĭ le era numele de *hainĭ*, adecă *viclenĭ* Impărăției». — Prav. bis. 32: «și pentru tocmeală rea și *hitleană*».

In limba română veche găsim cuvîntul *viclean* foarte des ca nume al draculuĭ s. diavoluluĭ: «Let. I, 80: «După călcarea poruncilor date lor de Dumnezăŭ după sfatul *vicleanuluĭ*».

B. Dos. 20: «Că'n casa ta n'are parte
Vicleanul ce stă departe».

Cat. Calv. 48: «Și nu ne duce pe noĭ în năpaste, ce ne izbăvește pe noĭ de *hiklianul*».—Idem 49: «ce ne izbăvește pe noĭ de *hitleanul*».

Astăzĭ se întrebuințează maĭ mult cu sensul de «astucieux, perfide». *Om viclean* = om perfid, hain; *ochĭ viclenĭ* = ochĭ șălăreĭ.

De aci a *vicleni*, a *hicleni*, a *ficleni*, ruser, tromper, duper, frauder.

Pap. Ilar. II, 228: «socotesc cu mintea de biruintia cea mare a crescinuluĭ împărat si vrăsmasilor infricosiatĭ, némul franҫuzesc, si tutulor celor ce *viclenesc*».—Let. I, 91: «Ele se viclenea și ucidea». — Fab. rom. 134: «Și bărbațiĭ iar pe ĭele
Pururea le *viclenesc*».

Tot de aci *viclenie*, *hiclenie*, *ficlenie*, *fitlenie* «perfidie, ruse, astuce, fourberie».

Let. I 96: «A ucis și pe capul turburăreĭ și aĭ *vicleniei*». — Magaz. ist. I, 127: «să nu-l fure, nicĭ

să-ĭ facă vre-o *hiclenie*». — Pap. Ilar. II, 331: «Ear ca să nu se urmeze și din partea vóstră vre *ficlenie* nĕpăstuitóre pentru ceĭ maĭ nemerniciĭ dintre birniciĭ».

E drept că originea acestuĭ cuvênt este dubie, dar n'are a face cu *vulpinus* al Domnuluĭ Simeon Mangiuca (Familia XIX, 507). Cea ce m'a făcut pe mine să-l clasez între ungurisme a fost *viclesug* s. *hitlensug*, care e fórte puțin probabil să-l fi format noĭ din pretinsul slavic *hitlean* și sufixul *șug* ca în *prietișug* din *prietin* și *șug*, *ieftinșug* din *ĭeftin* și *șug*. De alt-fel și Domnul Hașdeu recunóște ca probabilă derivarea luĭ *viclean* din ungurescul *hitlen*.

Tot ast-fel ne ajută cuvêntul *tălhărșag* «tolvajság» în derivarea luĭ *tălhar* din tolvaj.

Vicleșug, *hicleșug*, *hitleșug*, *hitlenșug*, *ficleșug*, *hetlĭanșug*, *vicleșîg*, *hiclenșîg*— hitlenség;— necredință, infidelitate, șărlătănie, șiretlic, răutate— mr. șiretlîche, arădere, pângânătate, arîĭață.—fr. perfidie, fourberie, astuce, ruse, artifice, malice.

Pap. Ilar. II, 173: «să-tĭ scotĭ tierele, care tĭ le-aŭ luat cu *viclesiugu*».— Magaz. ist. I, 157: *ficleșug*. — Coresi 21: *hicleșug*.—Idem 378: *hitléșug*.—Ps. Sch. 26: *hiclenșîg*. — Let. I, 90: «Aŭ început cu ascuns *vicleșug* pe Traĭan să omóre». — Idem 195: «Ceștĭ din lontru slabĭ și plinĭ de *vicleșug*».

Fab. rom. 133: «Tóte trec prin chibzuirea,
Vicleșuguluĭ amar».

Vileag—világ;—public, obște, adunare; lume;—mr. pop(ŭ)lu, glótă, lume; — fr. publicité, notoriété ; monde.

Pap. Ilar. II, 161 : Era de se va fi si îndemnatŭ cineva a istorisi înscris de atuncea încóce, nu aŭ

esit acele chronografurĭ la *vilégŭ*, să fie sciute de obște».—Let. I: «Sileaŭ toțĭ de se strîngeaŭ la Roman, Unde le era *vılĭagu*»—Eliade: *vileag—în—*=în public».—Cihac II, 530.

Gaz. Trans. 1887,261: «*vileag*, viletiu, obște, public, adunare obștéscă».—Universul VII, 235: «Răsboiul dice, că : «Lupta greșește fórte, când dă *în vileag* secrete de-ale mareluĭ stat-major». — F Il. I, 36, p. 282: «Inainte ! strigă mercenarul tracic, care aruncase *în vileag* replica revolteĭ».

Ungurescul *világ* din însemnarea sa de lumière, trecând la acea de «monde» sub influența slaviculuĭ svêtŭ, ca și românescul *lume* (L. Șăinénu: Incer. a. semas. l, rom. Rev. Tocil. Vl, 282) a trecut în limba română cu sensul cest din urmă, cum se aude în unele părțĭ ale Ardéluluĭ printr'un soĭŭ de curiósă taftologie, care aduce în câtva cu *uligae* (ulĭŭ —gaĭe), în: pînă-ĭ *lumea* și *vileagul* saŭ câtu-ĭ *lumea* și *vileagul*. In legătură cu *la* saŭ *în* însemnéză *în public, la lumină, la iveală*, și numaĭ în acéstă accepțiune e cunoscut cuvîntul de toțĭ Româniĭ.

Vindereŭ—vándor (solyom,;—Falco aesalon, faucon nain (oiseau de passage), falco peregrinus, faucon pèlerin.—(Cihac. II, 539).

Lex. B. «*vinghereŭ*—falco tinunculus, der Kirchfalk, Thurmfalk». — Creangă II, 73. — «Cetate a Neamțuluĭ, îngrădită cu pustiŭ, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și *vindereiĭ*, care aŭ făcut-o bună de făcut cuĭburĭ într'însa».

Zăbală — zabola, zabla;—zăbală (la frîŭ); zăbală la gură = caș; — mr. her(ŭ)lu de la fârnu, spumă; —

fr. mors de bride, de file; douille; — germ. der Zaum, das Gebisz, die Dille.

Lex. B. zăbală 1) la frêŭ, lupatum, postomis;. 2) care se face la unghiul guriĭ: pusula, vel lichen in angulo oris.—Cihac. II, 539.

E un cuvînt vechiŭ și fórte rĕspândit.

Zăpor—zápor;—pojar; torent de plóie, undă; nevóĭe; —mr. puvoañe, undă, câhîre; — fr. petite vérole, escarre, averse, ondée, pluie battante; difficulté.

Lex. B. «zapor adecă fapt = morbilli methi, rubeolae: otvar, himlö forma apró szeplöcske: die Rötheln, Masern.— Vaida Trib. VII: 1) torent de plóĭe, 2) vĕrsat.

In ungurește zápor însemnéză «averse, ondée, pluie battante». O frumoasă metaforă găsim în întrebuințarea acestuĭ zápor pentru *pojar*, despre care se știe că nu e alt-ceva de cât nește sgrăbunțe micĭ și fórte dese, carĭ se 'nmulțesc foarte repede și decĭ s'a putut asemena cu o «plóĭe îndesată».

Domnul G. Șăpcalîŭ îmĭ comunică, că în părțile Buzeuluĭ *zapor* însemnéză *undă*, efectul uneĭ ploĭ torențiale, unde se vede că numele cauzeĭ a fost dat efectuluĭ.

Nu maĭ puțin frumósă este metafora: *a sta la zapor*: «a face față tuturor nevoilor», comunicată mie de colegul meŭ C. Georgescu, in care zapor a luat sensul de greutate, dificultate, nevoie.

INDEX.

GREȘELĬ DE TIPAR.

Pagina	rîndul	în loc de	ar fi trebuit
7	13	Vodă	Vajda.
31	19	álláș	állás
32	5	Let	Lex.
34	4	*aldaș*har	*aldaș :* har
36	29	XVII.	VII.
37	24	***băgăŭ*** s. ***băgăŭ***	***băgăŭ*** s. ***bagăŭ***
37	31	Ș̦cólă	Scólă
47	31	i că	ică
48	24	**Borzos**	**Borzoș**
55	10	militar	militar
72	23	al	ac.
76	29	giulus	giuluș.
84	15	huszaș	huszas
94	7	deștep	deștept
100	26	**Sămădas**	**Sămădaș**
111	15	tulvaĭ s. tulvaĭ	tulvaĭ s. tuluaĭ
112	17	κοςμητήριον	κοιμητήριον
126	21	***alcătuıudu-să***	***alcătuindu-să***
129	23	Teate	Toate
136	3	occ asioner	occasioner
136	11	al.	Al.
149	14	***cecie***	***cocie***
150	1 (de jos)	***doazăla***	***dobzăla***
153	8	nune	nu ne
158	24	chenepau	chenapan
178	15	*Pîrgar*	**Pîrgar**
184	7 (de jos)	bănĭam	bănuĭam
184	3 » »	difera	diferă
185	1	valbat	volbat

UNIVERSITY OF CHICAGO
75 230 954